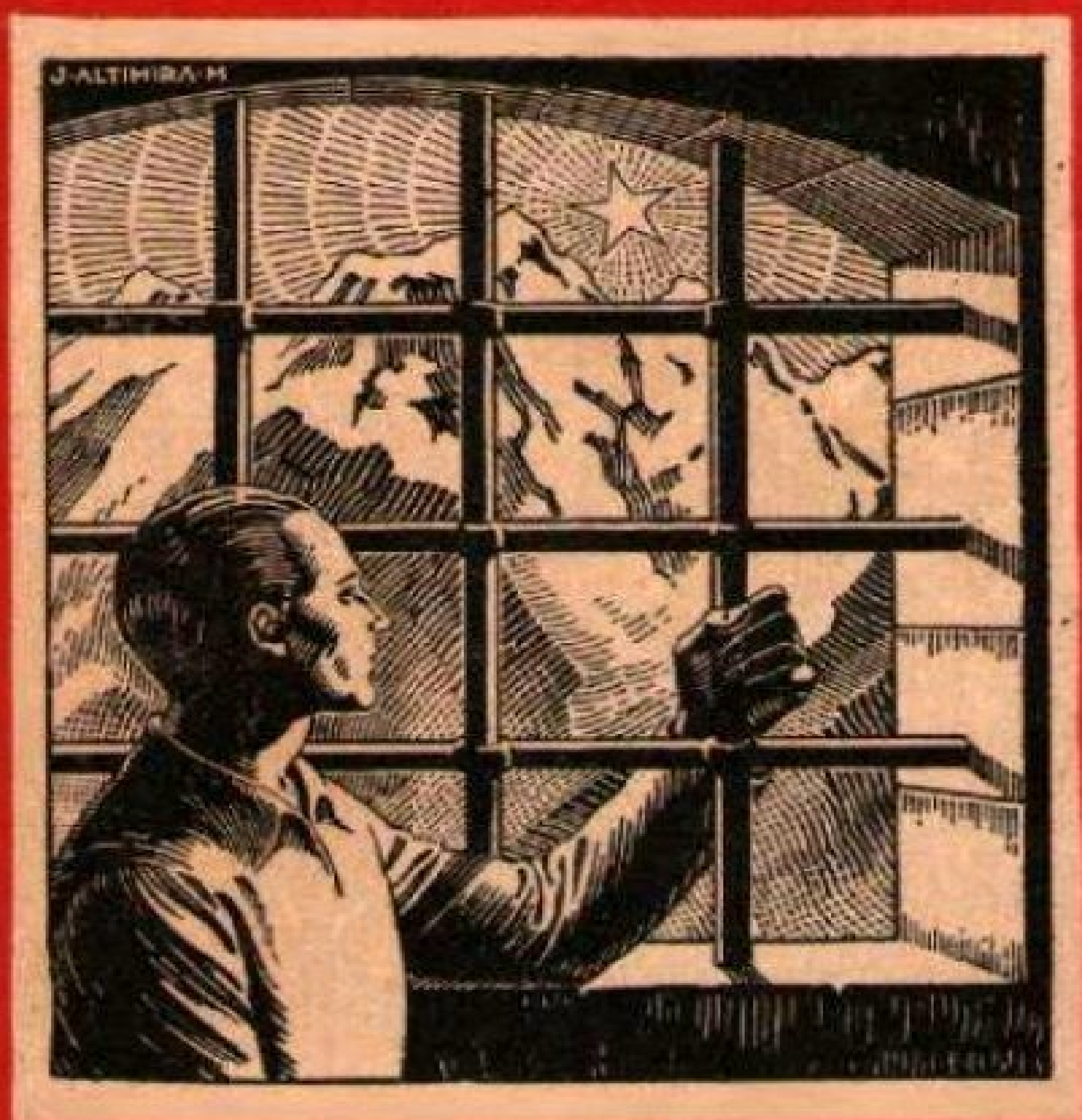
VIBRANT

RES DE NOU AL PIRENEU...

BARCELONA • 1933

Daniel Cardona i Civit, amb el pseudònim «Vibrant», relata les seves memòries acabada la Dictadura de Primo de Rivera. Hi parla del seu exili a França, de la seva col·laboració amb Francesc Macià, dels fets de Prats de Molló, de falses acusacions, de cartes amb gent exiliada, etc.

Vibrant

Res de nou al Pireneu…

ePub r1.0
Titivillus 17.03.18

Títol original: *Res de nou al Pireneu…*
Vibrant, 1933

Editor digital: Titivillus
ePub base r1.2

Si algú creu que aquest llibre pot ésser un «Anatole France en Pantoufles», va equivocat. Considerem el llibre una mica més alt que la batalla violenta de cada dia. I la Pàtria, més alta que totes les incidències, per vergonyoses que siguin. Aquest llibre és la veritat. Només pretén ésser que la veritat. I que aquesta veritat ens serveixi per al demà.

Aquest llibre no l’ha inspirat l’odi contra ningú. És un plany. Voldríem que les noves generacions nacionalistes s’aprofitessin d’una dolorosa experiència. Freturem una nova Pàtria, que cal que recomencem nosaltres mateixos.

PREFACI

Lliuro al públic aquestes pàgines inspirat per un sagrat deure patriòtic. Ço que llegireu ací no és escrit per liquidar cap mena de deute personal, ni pol despit d'una vanaglòria cobejada, enduta per la fatalitat a la deriva. No he pretès mai ésser altra cosa que un soldat ignorat de la llibertat de la meva Pàtria. Si he guerrejat sovint, malgrat meu, amb el germà ofuscat o fins amb aquell que, conscient o no, ha vorejat la traïció, no ho he fet per nímies facècies personals. Jo m'he batut per Catalunya. Un patriota no ha de tenir altres enemics que els enemics de la llibertat de la seva terra.

Aquestes pàgines volen ésser una vindicació. La vindicació d'una noble i única temptativa encaminada a crear una organització deslliuradora que hauria estat una esperança per la Pàtria.

Aquests dies s'ha escrit quelcom, i amb aires sensacionals, sobre l'actuació d'Estat Català durant la dictadura militar que patí Catalunya. Aquests llibres que s'han publicat, l'un degut a Xavier Sanahuja —narració de crítica i fragmentària— i l'altre, tot just recent, dels senyors Casals i Arrufat —narració també incompleta i adés d'un derrotisme desesperador i corrosiu que pot fer un mal incalculable a la nostra joventut catalanista— m'han decidit a accedir als precs de patriotes amics, que ja de temps m'han vingut demanant que fes un llibre de memòries, com

a testimoni que jo vaig ésser, de moltíssims fets, durant l'època de repressió catalanista del 1923 al 1929.

Crec que no tot és podrit a Dinamarca. Estat Català ha estat una flor que s'ha pansit abans d'hora. Dintre la seva cleda hi hagué de tot. Hi florí el sacrifici més pur i desinteressat i hi granà l'herba dolenta. La tragèdia ha consistit en què el pastor ha esdevingut l'ovella esgarriada. Cal haver anat al seu costat, il·luminat per aquella fe pregona i inacabable, cal haver seguit aquells camins, pels quals el sentit de la més santa de les responsabilitats us fan el cor petit i us acovardeixen, per a compendre amb quin dolor avui hem d'escriure aquestes paraules.

Realment, Catalunya és dissortada.

Si anys a venir, una ànima patriòtica cerca en la història els fets contemporanis, tremirà davant la terrible tragèdia. Si avui algú encara somriu davant les meves paraules, cregueu que llavors sols els albats podran somriure.

Jo no sé si ço que vaig a escriure serà una biografia de fets i actuacions, o una narració romàntica seminovel·lesca. Potser hi haurà de tot. Però colorida de blau o de vermell, jo us responc de la seva veracitat. Callo algunes coses i alguns noms, perquè si algú es creu, sense voler creure-s'ho, que ja som lliures, va molt equivocat i pot fer un dany irreparable a molts homes i a moltes actuacions futures. Algú ho ha fet així, bo i pretenent ensems donar lliçons de ferotge conspirador als conspiradors per força o per deure.

La lluita nacional, a Catalunya, no s'ha acabat. Estem com estàvem. Si algú ho dubta, que llegeixi la darrera part d'aquest llibre, que, com la primera, és escrita sense pretensions.

Catalunya viu aquella terrible i perdurable agonia, talment l'agonia de Crist de què ens parla Pascal.

Els idealistes obscurs, els abnegats anònims, la senten tremir al fons de l'ànima. Els caragirats, els aprofitadors, la

senten com un corc en la seca consciència. Els uns per fe, i els altres per disculpa, fan camí, tot esguardant un mateix Estel. Els ulls ja són lassos de mirar la fanguera immensa, interminable.

Escric aquestes ratlles quan els pàmpols de les vinyes es tornen color de vi, i les fulles dels arbres primerencs cauen lentament per l'espai. Som a la tardor. Som a l'època en què les ànimes deixen els corriols clars i encarenats, i baixen a recollir-se en la penombra. Deixeu-me que us digui, lectors amics, com ens convé aquest recolliment. D'ell en sortirà, no ho dubteu, l'anhel de la redempció futura. En sortirà més purificat i amb una força insospitada, que el durà a la victòria futura.

Novembre de 1933.

«La parole, qui trop souvent n'est qu'un mot pour l'homme d'haute politique, devient un fait terrible pour l'homme d'armes; ce que l'un dit légèrement ou avec perfidie, l'autre l'écrit sur la poussière avec son sang, et c'est pour celà qu'il est honoré de tous, par dessus tous, et que beaucoup doivent baiser les yeux devant lui».

ALFRED DE VIGNY
(«*Servitude et grandeur militaires*»).

Una reunió de catalanistes

Per l'any 1915, quan ja el senyor Macià havia participat en algun acte del catalanisme, que per a millor significar-lo anomenarem històric, se celebraren unes reunions a casa del senyor Folguera i Duran, al domicili que llavors l'il·lustre patrici tenia al carrer de les Corts, i en aquestes reunions es parlà llargament de l'organització d'un partit integralment nacionalista que anés a la política electoral. Aquest partit marxaria paral·lelament a la tasca apolítica de la «Unió Catalanista», i una de les figures més visibles havia d'ésser el senyor Macià. En aquesta reunió o reunions, hi assistiren el doctor Martí i Julià, Folguera i Duran, Josep M.ª Roca, amb algun altre element destacat de la «Unió», que, després del llarguíssim temps transcorregut, avui no recordo la informació o el relat que d'aquesta reunió em féu el malaguanyat escriptor i patriota En Joaquim Folguera. El senyor Macià assistí a aquesta reunió o reunions —no ho recordo bé—, i el resultat de les mateixes fou el de desistir de la idea en projecte. Segons tinc entès, i en això la memòria la servo ben clara, és que no fou possible posar-se d'acord amb el senyor Macià. El doctor Martí crec que fou un dels que hi discrepà més.

Anys després, en sortir d'un d'aquells flamejants mítings patriòtics al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, el senyor Folguera i Duran, davant unes candoroses exacerbacions del meu macianisme, em féu

avinent, àdhuc amb certa acritud, que el senyor Macià era un infant, que calia ésser ben dur per la mà. No sé per qui, que del grup s'aixecà la veu, fou dit que «Macià era un militar espanyol i que de cap manera no podia sentir el nostre catalanisme violent i radical». Jo vaig defensar En Macià. Vaig defensar-lo amb tots els respectes envers el judici del patriota d'anys, que per a mi significava la persona del senyor Folguera i Duran. Jo veia en Macià un catalanisme romàntic i amb caires revolucionaris. Vaig sentir dintre meu palpitar l'heretgia. Aquells homes que jo tant venerava i que els tenia com els apòstols i mestres del catalanisme, em donaren la sensació, en aquells moments, d'unes figures de retaule, enfosquides pel temps i emmarcades amb aquell or vell que ja no llu. El meu esperit massa jove dubtà d'aquells homes de la vella i gloriosa «Unió Catalanista», que fins llavors eren per a mi ço que per als estudiants de teologia poden significar Sant Agustí, Sant Tomàs i Sant Bonaventura.

Quantes vegades, i principalment en hores amargues, he recordat les paraules de Folguera i Duran: «Vós sou massa jove encara, i us manca l'experiència!». En Folguera m'ho deia, parlant de Macià.

Ja em va arribar, l'experiència. I ha estat terrible. No per a mi, sinó per la Pàtria, per la qual n'hem hagut de deplorar les conseqüències. Les paradoxes de la vida, en aquests últims temps, feren que jo, que m'anava apartant de Macià, veiés com el senyor Folguera i Duran s'hi anava acostant. Ell sabrà el per què d'aquesta patriòtica aproximació. La meva escolàstica catalanista em fa seguir creient en Sant Tomàs, Sant Agustí i Sant Bonaventura.

L’enterrament de Guimerà

Pel juliol del 1924, els Escamots havien crescut considerablement. L’existència de la nostra organització era sabuda de tots els catalanistes. La vigília de l’enterrament del gran poeta nacional nostre, estàvem reunits per deliberar ço que calia fer. Si no recordo malament, la reunió se celebrà al segon o tercer pis de l’Ateneu Barcelonès. Hi havia En Pagès, algú altre d’Estat Català, que no recordo, i Magí Sandiumenge i Batista Roca. Ja deliberàvem, quan aparegué Ventura Gassol. Les seves paraules eren inflamades. Segons ell, calia fer alguna cosa l’endemà. Jo vaig dir que l’organització dels Escamots, tot anant molt bé, era incipient i que dubtava de si podia anar ja a una acció violenta que comprometés el treball que es feia d’organització. Gassol i Sandiumenge insistiren. Perquè no s’atribuís a covardia, els caps d’Estat Català acceptàrem l’execució d’un fet, reservant-nos el pla i el moment. En efecte, aquell mateix vespre acordàrem que, si en sortir el fèretre de Guimerà amb la bandera catalana, aquesta era treta per la policia, es faria foc contra la presidència del dol, que se’ns havia assegurat que seria composta per l’element oficial.

A les tres de la tarda, el lloc social del carrer de Sant Honorat estava ple de joves i no joves. Hi havia entusiasme. Resultava, però, que a molts se’ls donaren pistoles no sabent encara el seu maneig. Per dos cops, petaren dos trets, dintre

el pis, de pistoles que s'havien disparat. Passàrem moments d'angúnia, preveient la responsabilitat enorme que anàvem a contraure. Però s'havia donat paraula, i calia complir-la. Com tot preparant-nos, passava l'hora, i l'enterrament devia sortir ben aviat, es donà l'ordre d'apostar-se a banda i banda de l'entrada de la basílica del Pi.

Una gentada immensa ocupava les dues placetes que rodegen l'Església. Amb molts treballs poguérem arribar quasi a les parets. A dintre, era impossible passar-hi. Formàvem dos grups dels més escollits, i es donà l'ordre als altres de secundar-nos. Al primer grup, hi anava En Pagès, En Palau i altres que no recordo. Al nostre grup, hi anava En Perelló, i molts dels de l'assumpte de Garraf, probablement En Badia, En Milà, de Sant Just, i jo.

El fèretre sortí del carrer de Petritxol; hi havia un silenci imponent. No duia la bandera catalana, i res no feia preveure que hi havia estat posada, i treta després. El nostre primer objectiu fallava…

La presidència del dol venia al darrera: Aldavert, Soler i Pla, Ballester, etc. La segona part fallava també. Ens replegàrem i prenguérem l'acord de seguir l'enterrament. Al primer incident i a la primera càrrega de la policia, hi seríem nosaltres. L'enterrament arribà a les Drassanes, i res no passà.

Seguírem a peu el camí del cementiri. Parelles de guàrdia civil d'a peu i d'a cavall, situades a cada quaranta metres, guardaven l'ordre. Anàvem tan cecs, que a alguns de nosaltres els sortia de l'infern de l'americana el canó de la Parabellum, i les butxaques ens feien un soroll de metall de mil diables, dels cartutxos que hi portàvem. No passà res, però.

Al cementiri, s'iniciaren uns «Segadors». Dalt d'una altra avinguda hi havia un escamot de guàrdies civils. «Ara hi serem!» —pensàrem tots—. Decidits, ens traguérem les

pistoles, bo i considerant la cosa inevitable. «Els Segadors» seguien arreu com allí, com una absolta. La guàrdia civil restà impassible.

Covards?…

Heu pensat la horrible tragèdia que hauria ocorregut, matant-nos nosaltres mateixos? Ens sembla que pensar clarament això i anar endavant, és alguna cosa. Els d’«Acció Catalana», aquella nit rigueren.

Ha mort un patriota!

Un dels patriotes que jo em vaig permetre d'indicar al senyor Macià perquè fos a París, fos a Barcelona, compartís la responsabilitat d'aquells moments, fou Rossell i Vilar. Abans d'haver de marxar eixiliat, jo havia tingut amb ell llargues converses en el seu despatx de professor de l'Escola d'Agricultura de Can Batlló. Jo el posava al corrent de l'organització dels Escamots i de la seva marxa ascendent. Rossell i Vilar era un d'aquells homes que, conjuntament amb altres —que persisteixo a callar-ne els noms perquè encara poden ésser necessaris—, formaven el guiatge orientador d'Estat Català, sense compromisos. La seva visió de la situació i dels camins a emprendre en aquella època, jo la jutjava clarivident. El seu patriotisme jo el feia capaç d'arribar a qualsevol sacrifici. Diverses vegades havíem parlat de procediments tàctics.

—Aquella Serra del Cadí!… Necessitaríem una dotzena de muls de bast…

—Està bé —li deia jo—; treballem per a arribar-hi.

Els ulls de Rossell i Vilar eren una mica blaus, i a cops us semblava que miraven molt lluny. Quan parlàvem d'aquestes coses, jo també entreveia Rossell Vilar, amb la seva barba ferotge, muntat sobre un mul i comanant un centenar de patriotes per aquelles serralades del Cadí, que, segons ell, tan bones condicions tàctiques tenien.

Totes aquestes sensacions d'En Rossell i Vilar, que jo guardava en el meu esperit, foren les que determinaren incloure'l en aquella tan honorable candidatura.

Mentre l'Ernest Dalmau feia els preparatius per a anar a Barcelona, jo vaig deixar París i vaig anar tot seguit a Perpinyà; des d'allí vaig escriure, per procediments no corrents, a tres de persones de les indicades per mi al senyor Macià, capaces de constituir el Comitè diguem-ne Suprem de la revolta nacional: Folguera i Duran, Soler i Pla i Rossell i Vilar. A aquest li vaig escriure fent-li avinent la urgència, la gravetat, la importància de l'assumpte. Sabent el seu distanciament irreconciliable amb Macià, li vaig afegir que l'hora la jutjava de gran responsabilitat i que l'interès de la causa estava per damunt l'anècdota, i que si dubtava de la cosa, vingués a París, on se'n faria completament càrrec.

Rossell i Vilar, pel que es veu, ja no somiava llavors amb les Serres del Cadí. No recordo si em va respondre o no. La seva carta, en cas que m'hagués respost, m'ha desaparegut, com altres moltíssims papers. L'únic que ha restat de tot això, és que Rossell i Vilar, malgrat la meva carta que va rebre i l'encàrrec especial i costós de l'Ernest Dalmau, no comparegué ni a Perpinyà ni a París.

La Serra del Cadí espera encara el seu candidat heroi. No obstant, el senyor Macià, en les passades eleccions de diputats a la Generalitat trobà un candidat sense gaires dificultats. L'antimacianista fins a l'exacerbació durant la dictadura, es convertí en el més dòcil dels macianistes. Donà una conferència, a «Palestra», en resposta a la conferència fulminant de Massó i Llorens. Rossell i Vilar titulà la seva conferència: «Perquè jo sóc macianista».

Efectivament, el desertor de la Serra del Cadí, primer com alt empleat en una de les seccions de la Generalitat, i més tard, com a diputat, tenia una gran deferència tota cortesana per Macià:

—Tingui la bondat, passi, senyor President! Senyor President, si vostè m’ho permet?, etc.

Així, de «senyor President» per ací i per allà i vinclant sovint reverenciosament l’esquena, s’anà forjant el tremp incontrastable d’aquest terrible patriota.

Moltes vegades m’ha semblat impossible que un home que qualificava Macià amb uns termes d’una cruesa que els fan impublicables, acabés la seva vida conjuntament amb ell i en el més dolç col·loqui.

Ara ja, passada l’adversitat i quan feia molts dies que jo no havia vist ni tenia cap interès de veure en Rossell i Vilar, vaig trobar-me un matí, tot desplegant «La Publicitat»: «Ha mort un patriota». No sé per què la sang em pujà al cap d’una remolinada. Decididament, vaig pensar, la gent de bona fe som aquells fills de mala mare, que Rossell deia de Macià!

Va morir un patriota…

Adolescents encara, catalanistes de la primera volada, en aquella època clàssica de «Segadors» per la Rambla i «càrregues» corresponents de la policia, fou quan coneguérem el patriota Jaume Arqué i Clapés. La nostra coneixença primera fou d'un patriotisme exemplar.

Ens trobàvem al despatx d'una casa comercial barcelonina d'importància i oírem la conversa d'un dels apoderats amb Jaume Arqué. Es tractava de vendre uns quaderns d'una Geografia de Catalunya, de Carreres Candi. En la venda d'aquests quaderns, Jaume Arqué hi tenia «DOS CÈNTIMS» de benefici per a la seva Escola NACIONAL Catalana, de la Baixada de Santa Eulàlia. Els quaderns foren adquirits, i la casa, potser per commiseració, s'avingué a què l'Arqué els hi «passés» cada quinzena.

Catalanista radical, Jaume Arqué tingué una polèmica molt edificant amb els apoderats regionalistes d'aquella casa comercial.

Sortí, amb els plecs de Geografia sota el braç i una mica cap cot. Darrera d'ell, esclatà una riallada sorollosa.

Jo vaig sentir una gran indignació. No sé per què, jo adolescent tot just, vaig pressentir que la pitjor cadena que ens lligava als catalans, era la que es fabricava a casa nostra. Vaig pressentir que jo, com a catalanista, hauria de lluitar ensems que amb els castellans, amb la gent de la meva terra.

Més tard convisquérem en diverses actuacions catalanistes amb Jaume Arqué. Un dia, a l'«Associació Nacionalista Catalana» de la Baixada del Caçador —refugi dels agrupaments de la «Unió Catalanista» en plena «*débâcle*»—, el retrobàrem.

Jaume Arqué vivia llavors a Bellcaire d'Urgell on, després d'haver de plegar la seva «Escola NACIONAL Catalana» de Barcelona —d'aquella Barcelona que guanyava eleccions «catalanistes»—, anà a establir una Escola Catalana, patrocinada per elements «nacionalistes» que més tard li feren la vida impossible, perquè aquell patriota no es doblegà a la seva política de comarca, lligada amb els elements caciquistes dels més vell espanyolisme. La vida de Jaume Arqué fou llavors una tragèdia. Hi hauria feina per tota una novel·la. Els pares li anaren traient els fills de la seva Escola, el senyor rector condemnà a totes les penes divines i humanes aquelles noietes que a l'Escola de l'Arqué hi aprenien la Història de Catalunya i anaven el diumenge missa amb el caputxó posat. El pobre Arqué, màrtir dels espanyols i dels catalans, passà un hivern terrible.

«Figureu-vos —em deia amb llàgrimes als ull— que per escalfar-me he hagut de cremar la col·lecció de *Renaixement*!».

Durant la dictadura, Jaume Arqué anava a casa dels bons catalanistes a cobrar els donatius que es feien per a propaganda i organització.

Un dia a Perpinyà vaig rebre una carta endolada. Era del seu fill que em relatava la mort del pare.

Un amic ens va explicar, més tard, la mort de Jaume Arqué. Mancat de recursos, comptant solament amb l'ajuda econòmica d'amics catalanistes, el vell Arqué caigué malalt en un reduït piset barceloní. Conegué que la seva hora s'atansava. I quan ja l'agonia apareixia, tingué força encara per a incorporar-se un xic. Guaità els amics que el rodejaven

i, dirigint-se a En Ballester, exclamà «La Bandera!... La Bandera!...». I va finar.

La Bandera, que tants han vilipendiat i traït, ell la honorava en el seu darrer moment de patriota miseriós, obscur i anònim. Aquella Bandera embolcallà el cos del patriota. Era tota la seva ambició de catalanista!

Fira de Toulouse

Primavera del 1924. Els lilàs floreixen i les mimoses groguegen pels jardins de Toulouse. Les noies somriuen amb els seus llavions pintats d'escarlata.

«Acció Catalana» ha arribat, dignament representada, a la capital del Carona. Nicolau d'Olwer, Massó i Llorens, Rovira i Virgili, entre altres… Macià espera, impacient, a l'Hotel.

Es tracta de canviar impressions i acordar si és possible un front únic català. La gent de Catalunya ho demana. La tendència catalanista deriva vers el radicalisme. Aquest Macià pot arribar a representar un gran paper popular… Qui sap! «Acció Catalana» es decideix a entrevistar-se amb Macià. La conversa es descabdella harmònica. La coincidència és idèntica: Catalunya no té altre camí que el camí de l'acció directa, acompanyat d'una eficaç intervenció a Ginebra. «Acció Catalana» ja es cuidarà d'aquest aspecte. Renuncia a ésser tropa de xoc. De totes maneres, no deixa d'ésser perillós jugar a revolucionaris… Macià entra de ple a l'assumpte: Cal constituir-se immediatament en govern provisional. Cal anar a constituir la República Catalana. Ell serà el President. «Acció Catalana» pot començar a repartir-se els ministeris… El front únic, demanat, serà això: República Catalana, En aquest punt les coincidències es desinflen, Rovira i Virgili, encara que sord, ho ha sentit molt net, això de la República Catalana. Potser massa enllà… A

Ginebra hi ha molt a fer. La Internacionalització del nostre plet és una qüestió urgent i inajornable. El món no s'ha assabentat encara que Catalunya existís, i per tal que ho sàpiga, cal anar a Ginebra, es repeteix.

—Bé —diu el senyor Macià—, però quedem queda constituït el Govern de la República Catalana…

—Ja en parlarem en reunions, senyor Macià.

El senyor Macià s'exaspera. Els directius d'«Acció Catalana» surten de la reunió. El senyor Macià els ha donat un argument, que ells no trobaven, per a defugir l'alt honor de posar la llibertat en perill en benefici de la Pàtria.

En sortir, s'embadaleixen amb els lilàs florits, amb les mimoses groguenques, amb els llavions pintats… Un «carrousel» gira entorn d'un orgue que toca una melodia de circ, les noies xisclen, fa un ventet suau i càlid… Que és bella la vida! El senyor Rovira i Virgili sent la inspiració federal vibrar-li a les entranyes…

—No farem res, amb aquest home: és un ximple…

El senyor Rovira i Virgili compra una trompeta a una parada de fira propera i es posa a tocar, amb una alegria parvular.

—M'assajo per a l'exèrcit de Macià!…

El capità Lasarte i el jutge Fernàndez Valdés no pronunciaren mai cap paraula que, com aquesta, esqueixés i fes sagnar l'ànima dels patriotes. El «carrousel» de Toulouse encara giravolta.

El «Bureau» de la rue Richelieu

Quan, per l’agost del 1924, arribàrem, fugitius, a París, ens dirigírem tot seguit a l’oficina de «Estat Català» de la Rue Richelieu, prop de la Redacció de «Le Journal». Allà s’estaven, part del matí i part de la tarda, l’Ernest Dalmau, de Girona, i el senyor Bordes de la Cuesta, que hagué d’exiliar-se, després d’una estada a la presó de Figueres per un assumpte, segons tinc entès, que ara, en ple règim republicà, ha quedat definitivament clos, amb la denegació d’un suplicatori de la Cambra espanyola.

El senyor Bordes de la Cuesta rebia les cartes del senyor Macià, que llavors estiuejava al departament del Var, i li contestava amb notícies, caçades al vol, d’algun català de passada a París. Dalmau arxivava aquestes lletres, i alguna que altra vinguda d’Amèrica, i anava a cobrar els xecs que els bons patriotes de ultramar enviaven al senyor Macià. Aquestes quantitats eren solament per anar tirant.

El «bureau», demés d’aquestes dues persones, el constituïen una màquina d’escriure i dues taules. Un mapa de Catalunya restava enganxat amb xinxetes a la paret. El «bureau» era instal·lat en un quart pis, on es podien comptar fins a mitja dozena de despatxos. La impressió dolorosa no era aquesta del lloc humil. Era que tot restava en una calma desoladora. No es feia res. Cap al tard, hi venien En Rafel Ramis, caixer de la Banca de Catalunya, empleu que perdé com a conseqüència de l’intent de Prats

de Molló; En Carner Ribalta i algun que altre compatriota. Els dies passaven en una inacció esborronadora. Un dia, mentre jo guaitava pensativament el cel gris de París, i Dalmau fumava «marylands» un darrera l'altre, i Bordes s'assabentava de l'«Intransigeant» ratlla per ratlla, la porta s'obrí d'una revolada i aparegué Larrañaga, el delegat basc a París que mai no era a París. Hauríeu dit que tota l'oficina vibrà en un moment. Vaig esguardar-lo com aquell que contempla un raig de llum en la fosca.

—¿Qué se hace?

—Pues ya lo ve usted...

Sortírem a passejar pels jardins de les Tulleries.

—¿Qué le pasa a usted? ¡Està usted triste!

—Creo que sí. Voy a contagiarme del «spleep» de París. Hace poco que he llegado, y encuentro a faltar el pino y el algarrobo. Somos mediocres, los catalanes.

—Así, ¿no se hace nada?

—Nada.

—Y el señor Macià, ¿no les dice qué hay que hacer?

—Absolutamente nada.

—Pues eso no puede seguir así.

—Bueno, pero, ¿quién se atreve a emprender trabajos, por encima de Macià?

—Pues se trabaja, y luego se le convence y se le hace comprender. A usted le tiene gran afecto y mucha consideración.

—¿Qué hay que hacer?

—Pues que en Cataluña y en Euzkadi se les entregue la organización desde aquí.

L'endemà En Dalmau comprà, amb els nostres diners, una impremta de mà, cartolines i tinta, i Gaztañaga, Dalmau i jo començàrem a imprimir uns juraments per cada afiliat. Així que els anàvem imprimint, en fèiem paquets i els enviàvem. Els Escamots de Barcelona en reberen, i setmanes després,

que no sabien res de res i ningú no els deia ço que calia fer, tinguérem la impressió que es treballava.

Al cap d'una setmana, vingué una carta del senyor Macià, dirigida al senyor Bordes de Cuesta, en la qual manifestava que suspenguéssim immediatament aquella feina.

Així passaren unes setmanes en la letargia del principi.

Va arribar l'Onze de Setembre, i vaig decidir que el «bureau» el commemorés a la seva manera. Vaig comprar una glassa negra i dos ramells de flors. Vaig anar al «bureau», de bon matí, i vaig col·locar la bandera estelada —que era desada en un calaix— en un pany de paret; vaig intercalar-hi la glassa negra i vaig posar-hi a cada costat un ramell. En Dalmau, malalt i trist va somriure melangiosament. En Bordes de la Cuesta es tocà la barbeta amb posat contemplatiu i hi féu també un somriure mig irònic, mig sarcàstic.

Per aquella oficina passaren Angel Pestaña, Eusebi Carbó, una comissió de nacionalistes canaris, i Gallàstegui, l'estrenu patriota d'Euzkadi.

Larrañaga i jo decidírem entrar als nostres països, vestits de capellà, i perfeccionar les nostres organitzacions respectives.

Érem en vigílies de marxar, quan al «bureau» es rebé una carta de Macià, que deia que arribava dintre pocs dies. Jo no l'havia vist encara, i vaig decidir esperar-lo. Larrañaga anà a Bilbao, assistí a una reunió de nacionalistes a la muntanya; foren descoberts per la policia, i Larrañaga s'escapà entre les bardisses. En aquesta reunió fou detingut un oficial de l'exèrcit «sinn-fein» irlandès.

Vaig tenir amb el senyor Macià una llarga assentada. Vaig explicar-li, amb tots els detalls, els motius pels quals em trobava a París. Vaig dir-li que de no ésser jo ja conegudíssim de la policia i fitxat, per haver estat dos mesos a la model, per una causa d'excitació a la rebel·lió, que jo no hauria

marxat, car temia que els Escamots restessin sense direcció de confiança, puix que Gassol i Magí Sandiumenge, patrocinats per Rossell i Vilar, recorrien les contrades catalanes, fent en nom de Macià un reclutament. Gassol i Sandiumenge eren llavors encara d'«Acció Catalana».

Vaig fer-li veure la conveniència d'anar jo, amb les precaucions del cas, a Barcelona.

El senyor Macià em pregà que restés a París, car em necessitava. Afegí que la nostra situació no era gaire optimista, puix no comptàvem amb diners, i els que rebia d'Amèrica eren insuficients. En això tenia tota la raó. Vaig insinuar-li la necessitat d'enllaçar el «bureau» de París amb el Comitè de Barcelona, i ell va insistir que no em mogués.

• • •

El «bureau» de la Rue Richelieu va durar molt de temps. Quant a l'oficina de la Rue Choron, s'hi quedà el senyor Bordes de la Cuesta, amb la missió de redactar una Constitució de Catalunya…

En aquella època, «Estat Català» tenia una altra oficina de treball. I amb aquesta eren tres.

L’intent d’assalt a les Drassanes

«Era la misma intentona de Mina, en la frontera, de hace próximamente cien años. El complot revolucionario, al nacer, estaba ya vendido. Fracasó en sus dos intentos: en el de Vera y en el de Perpiñán y Barcelona».

PÍO BAROJA, («*La familia de Errotacho*»).

«Entendidos con los catalanistas de Perpiñán y de Toulouse, marcharon los obreros confidentes a Lyon, y allí, en el Sindicato Español del Cours Lafayette, expusieron su intento de hacer una entrada en España, en unión con los separatistas catalanes del “Casal Català”».

(*Obra citada*).

A primers de novembre del 1924, ens trobàvem a Perpinyà amb el senyor Macià. Jo dormia a una pensió del Cours Palmerole, i el matí d’un diumenge, em desvetllaren uns cops a la porta de la meva cambra. Vaig obrir, i aparegué l’Artur Coromines, cap dels Escamots de Perpinyà, dient-me que el senyor Macià ja estava llevat, i que em volia veure urgentment. Vaig vestir-me, i vaig dirigir-me a l’«Hotel de France», on s’estatjava el senyor Macià. Vaig trobar aquest passejant-se inquiet, i amb un diari a les mans, pels menjadors de l’Hotel. Va allargar-me el diari i vaig llegir les notícies que, a grans titulars, anunciaven l’intent d’assalt a la caserna de les Drasanes de Barcelona.

—Es veu que el complot s’ha tirat endavant —em digué.

Ni ell ni cap de nosaltres no sabíem res en concret. De plans revolucionaris en sentíem cada dia. Què havia passat?

No trigàrem gaire temps a saber-ho. L'endemà, grups de sindicalistes, baixats de Lyon, de París, de Beziers, de Toulouse i d'altres llocs industrials i miners de França recorrien Perpinyà i atreien les mirades de la gent. A la tarda del mateix dia, una comissió de sindicalistes visità el senyor Macià. La reunió es tingué a l'habitació principal, en el primer pis de l'Hotel. Els sindicalistes demanaren al senyor Macià armes. Macià respongué que no en tenia. L'intent era passar la frontera i apoderar-se del Castell de Figueres, on, segons deien, ja hi tenien algú, amb càrrec, compromès en el moviment. El dia abans, a la nit, en arribar a Perpinyà, la policia francesa els detingué i s'apoderà de les poques armes que portaven. De passada apallissà els més refractaris.

Els reunits amb Macià demostraren que no tenien pla preconcebut ni una unitat d'acció. Es parlà molt, l'habitació quedà plena de fum dels cigars, i no s'acordà res. Aquella gent cercaven un home que els conduís i els orientés. Macià, sense antecedents, res no els podia dir.

L'endemà els grups dels nou arribats augmentaren. La comissió de sindicalistes, després d'una reunió tinguda als afores de Perpinyà, tornaren a demanar una entrevista amb el senyor Macià. Se sabia ja quelcom de Vera del Bidasoa, i corria la paraula «traïció».

Tornaren amb insistència a demanar armes al senyor Macià. Dubtaven que aquest els digués la veritat. El senyor Macià, amb molta energia, els digué que res no tenia, i que, si les tingués, tampoc no les donaria sense saber de què anava tot allò. Cap al tard, arribaren a la reunió altres individus, que ja decididament afirmaren que el complot havia estat traït. Altres ho negaven, s'originà una disputa entre ells.

La desorientació amb què anaven, m’inspirà des d’aleshores desconfiança.

—A veure —vaig dir jo—; el telegrama amb el qual se us devia avisar a París, ¿qui l’havia de rebre?

—Un company no gens conegut de la policia, i de tota confiança.

—I de Barcelona, qui és que l’havia d’enviar?

Aquí seguí un silenci. Uns deien un nom, i altre un altre. No es pogué aclarir l’assumpte.

—La meva opinió és que sou víctimes d’un moviment de provocació.

—*Bueno* —digué un—: *provocación o no, ¡es cuestión de ir allá y liarnos a tiros con medio mundo!*

Sortírem cap cots de la reunió.

—*¡Y yo que he dejado a mi mujer en el hospital en París!* —digué un.

—*¡Y yo sin un Franco en casa, para comprar pan para mis hijos!* —afegí un altre.

Aquella nit tingueren una altra reunió al camp i com es dividiren els parers, uns travessaren la frontera, i els altres es quedaren a Perpinyà. El senyor Macià, un dia després, marxà precipitadament a Beziers, per un assumpte que s’explica en altre lloc. Jo vaig enviar a Blasco Ibàñez i Carles Esplà uns telegrames significatius, demanant detalls. Blasco contestà recriminant el moviment i ja preveient-hi una provocació de la policia. Carles Esplà m’escriví ço que segueix:

> *«Veo que, por fin, se pudo calmar a la gente. Afortunadamente, no todos perdimos la serenidad. Yo no tendría ninguna duda, de que todo fue “precipitado” por la policía. Los dos ejecutados en Barcelona son inocentes. Con ellos se ha cometido*

un crimen odioso. Los del cuartel de Atarazanas eran del Sindicato Libre. A pesar de que se les encontraron bombas, no se les ha sometido a juicio sumarísimo. Los de Vera son unos iluminados llenos de confusión. Resulta que sólo estos "cincuenta" se lanzaron. ¿Dónde están estos "impacientes"?

De acuerdo en que hay gente excelente. Lo son los dos ejecutados en Barcelona. ¡Pobres víctimas!

Deme detalles verídicos, pues Blasco se ocupa del asunto. No ha hecho declaraciones públicas para no agravar la situación del Gobierno, pero está indignado, y realiza gestiones en el sentido que usted debe figurarse.

Comprendo la indignación de los anarquistas, por las declaraciones atribuidas a Blasco; pero cónstele que fueron mal telegrafiadas. Calificó de criminal el que hubiese víctimas, no a éstas; lo cual es todo lo contrario. Efectivamente, a Blasco le están molestando ya todos estos dimes y diretes, pues si alguien ha hablado con claridad y serenidad es él; pero dice que no quiere ver más que al enemigo que tiene delante, y no se va a pasar el tiempo haciendo rectificaciones, etc. Los anarquistas de aquí (París) movidos por Soriano hacen una terrible campaña contra Blasco, aun sabiendo que mienten. Me alegro que se librase del criminal intento de atentado el señor Macià. Dele un abrazo de mi parte. Etc.».

No és cert, doncs, tal com afirma Baroja en una de les seves novel·les, que el moviment fos sindicalista-separatista i que Macià hi hagués pres part. En justícia, hem de fer constar

que Macià en cap moment no intentà acabdillar aquest moviment, i mai, per tant, no podia abandonar les seves hosts, com gratuïtament així ho afirma l'esmentat escriptor basc, però renegat.

> *«Indudablemente, el plan era entre anarquista y separatista catalán. El "Casal Català" de Perpiñán tenía una sección seudogimnástica y hacía excursiones con aire de marchas militares por los montes hacia la frontera española. Los buenos tartarines con su jefe, por si acaso, no entraban en España».*

El «Casal Català» mai no havia pertangut a la nostra organització, i l'element separatista se n'allunyà sempre. Els tartarins de Macià, o de Catalunya (pel cas Baroja és el mateix), no entraren a Espanya per res, però entraren a Catalunya sempre que els donà la gana. Una cosa els servi de Madrid: la «Topografia» de Giménez Carramza, editada per la casa Caro Raccio, editora de les obres de Baroja. Com a cosa elemental, era encara una mica servible. Per als catalans que no comprenien ben bé el francès, calia preferir-la a les de la Llibreria Militar del Boulevard Saint-Germain.

L’hotel de Flandes de la rue Cujas

A «La Rotonde», aquest hotel modest i per a estudiants, situat al cor del Barri Llatí, tenia el sobrenom d’«Hotel de la Revolució espanyola». A la policia francesa li mereixia una particular atenció. Hi caiguérem en arribar a París, com l’ocell estranger s’atura a una teulada desconeguda.

Durant el temps que ens hi allotjàrem hi passaren els sindicalistes Pestaña i Carbó; Marcel·lí Domingo hi posava també durant els seus freqüents viatges a París, per a relacionar-se amb els elements que conspiraven contra la dictadura. Més tard hi passaren Jaume Balius, Gassol, Joan Casanoves; Carles Esplà, llavors corresponsal de diversos diaris de València i de *La Vanguardia*, de Barcelona, hi passà molts anys.

En aquella època, Carles Esplà era secretari polític de Blasco Ibàñez, i d’aquella cambra modesta, plena de llibres i de diaris que ocupaven les cadires i els recons de l’habitació, en sortí tota l’organització de les conspiracions republicanes espanyoles. Esplà va ajudar personalment i fou el col·laborador més immediat en el famós fullet de Blasco Ibàñez, contra la monarquia espanyola.

El periodista Francesc Madrid va estar-se en aquest hotel llargues temporades.

Vaig tenir ocasió de conèixer-hi diversos espanyols liberals que combatien amb tota l’ànima la dictadura: el doctor Luna, un home delicat, sensible, atent, que, carregat

de família, seguia uns estudis científics, a París, amb tota mena de penalitats econòmiques. Eduard Ortega i Gasset, bonhomiós i gens terrible; Durà, un impressor de València que es passava el dia «tirant» fulles clandestines i que féu el fullet de Blasco. Tots bona gent, i que, referent a la qüestió catalana, estaven conformes a deixar-nos parlar en català, exhibir la bandera barrada, ballar sardanes, i fer ús d'una «autonomia» suportable amb la unitat espanyola. Tot ço que pot donar un espanyol liberal.

Eren gent honradíssima, i el seu cas ha tingut una certa semblança amb la d'alguns dels exiliats catalanistes: La República se l'han haguda de contemplar de molt lluny, i també han hagut de contemplar com els socialistes, que apuntalaven la dictadura monàrquica i militar, n'han estat els amos. Aquella gent era una supervivència de «*Los últimos románticos*», de Baroja. Dintre la seva simplicitat i la seva modèstia flamejava un deix inesborrable d'hidalguia espanyola. Realment, ningú més que ells no podia aixecar el crit de «*La España con honra*», el diari que Unamuno, pare espiritual de tots ells, anà a fer a Hendaya amb Ortega i Gasset.

Un dia els vaig contemplar com, emocionats i quasi amb llàgrimes als ulls, escoltaven, sota les arbredes del Luxemburg, la lectura d'una poesia que Unamuno mateix els llegia. Era «*Si caigo aquí...*»; una poesia de patriotisme, d'enyorança, d'idealisme espanyolíssim, que tots els conspiradors espanyols portaven copiada a màquina al fons del seu greixós «portefeuille».

Confesso que l'ésser testimoni d'aquest fet em colpí rotundament. Vaig endevinar que, en el fons, aquella gent que desitjava la mort i àdhuc l'assassinat de Primo de Rivera i de Martínez Anido, res no els separava d'aquests en espanyolisme. Ells, espanyols, també sentien, com jo, sota aquell cel gris que cobria els pollancres, amb les folles

grogues que queien suaument en mig de la boira del Luxemburg, tot l’enyorament de la seva pàtria.

Vaig dirigir-me a la nostra oficina de la Rue Richelieu. Res! Allí no hi havia escalf ni reconfortament patriòtic. Bordes de la Cuesta estava estudiant la guerra del Marroc amb una perseverança digna de millor causa. Queia la tarda, i a través de la finestra vaig contemplar aquella taca immensa i negra dels terrats i xemeneies de París.

El cel gris s’enfosquia, s’anaven encenent les bombetes elèctriques de les habitacions, i una veu enrogallada de dona cantava la darrera cançó de moda, amb un to de tragèdia i de desolació…

—Ha escrit el senyor Macià?… —vaig preguntar.

—No hi ha res.

—Res?

—Com sempre!

Vaig agafar l’abric i vaig llançar-me escales avall. Plorava de ràbia, de desesperació, d’odi contra tot… Si a la policia francesa se li hagués acudit seguir-me les petjades aquell dia, haguera tingut la seva feina. No sé els carrers per on vaig passar; sols recordo que vaig estar caminant dues hores seguides. Vaig arribar a l’hotel, extenuat. Em vaig ficar al llit, i l’endemà vaig marxar a Perpinyà.

• • •

Un dia Francesc Madrid va presentar-me un nacionalista hindú, fill d’un Maharajah de Travencore, recentment arribat a París. Naturalment, va allotjar-se ben aviat al nostre hotel de la Rue Cujas. Portava l’impermeable esquinçat del darrera, però duia altes i significatives recomanacions per a personatges del govern i de la política francesa. Vaig acompanyar-lo al Ministeri de la Guerra, i recordo el somriure

del sentinella, davant l’impermeable tot esquinçat de l’hindú.

Lligàrem una gran amistat. La seva fe patriòtica m’era un exemple de voluntat i de perseverança. Observava escrupolosament els dies que la seva religió li privava de menjar carn.

Va caure malalt, i per tot remei olorava uns pólvors d’un perfum finíssim que sempre portava al damunt. Aquells pólvors eren extrets d’un arbre de la Índia que no en recordo ara el nom. Per ell, aquests pólvors tenien qualitats miraculoses. Guarien el cos i l’esperit. A mi em feien l’efecte d’un brot de romaní de Montserrat o d’una branqueta de farigola arrencada d’un bosc de la Creu d’Ordal. Era el record de la Pàtria. Era el «*Si caigo aquí...*» de l’Unamuno.

Va marxar de París cap Londres, i abans de la seva partida em va posar en relació amb un Comitè Pro-Nacionalitats oprimides a Berlín, crec a la Rehland Strasse, 156, on un any més tard vaig haver d’anar-hi, per a tractar de quelcom que pogués ésser útil a la causa de la nostra llibertat.

Mr. Tampi —aquest era el seu nom— pertanyia al grup nacionalista extrem del nacionalisme hindú, per bé que considerava amb gran respecte i fervor les teories de Gandhi.

• • •

Un matí arribàrem a París, procedents de Perpinyà, amb un company de Solsona que Macià havia demanat amb gran urgència. Vaig preferir seguir —a ulls d’algú que li pogués interessar— la vida normal. Anàrem a l’Hotel de la Rue Cujas, ens rentàrem, i marxàrem tot seguit a trobar el senyor Macià. Havent dinat, en arribar a l’Hotel, trobàrem Carles Esplà. Aquest ens digué:

—Ya sabía que habían llegado ustedes. ¿Han dejado sus maletas cerradas?

—No.

—Mejor. Le advierto que minutos después que ustedes han salido del Hotel, ha venido la policía y ha registrado sus maletas. ¿Llevaban algo, algún documento?

—Cartas de familia.

—Bueno, pues; ya lo sabe. Vayan ustedes con cuidado.

Una assemblea a Lyon

A darrers de 1924 se celebrà a Lyon una reunió a l'«Hotel Therminus».

Es tractava d'organitzar el moviment revolucionari espanyol, amb un ample front que comprengués elements sindicalistes i separatistes.

De Barcelona hi anaren, per «E. C.», els senyors Alsina i el doctor Soler i Damians. Per «Acció Catalana», hi assistí el senyor Nicolau d'Olwer; i el senyor Massó i Llorens se n'excusà per telegrama. També hi assistiren Marcel·lí Domingo i Eusebi Carbó, aquest darrer en representació de la C. G. del T.

La reunió durà de les cinc de la tarda a les vuit del vespre, i de les dues del mateix dia a les cinc del matí. Fumàrem moltes «cigarrettes», i l'eloqüència fou abundantíssima. Començà la reunió exposant cadascú les coincidències d'anar contra la dictadura.

El senyor Marcel·lí Domingo exposà l'ajut que al moviment donava el senyor Echevarrieta, de Bilbao, ajut en material, transport i diners. Que el moviment havia d'ésser republicà federal, concedint llibertat d'actuació als elements separatistes i sindicalistes, si bé sumant-la al moviment de conjunt.

En aquesta reunió el senyor Macià manifestà als reunits que ell ja posseïa armes, si bé no en la quantitat necessària. (Cal exposar que cap dels elements significats d'Estat Català

no tenia el mínim coneixement d’aquesta existència tan preciosa). Com en la reunió es divagà molt i les hores passaven, s’acordà tenir-ne una altra a Sete, per a començar d’una manera definitiva l’organització del moviment.

Alguns dels elements que hi devien prendre part, devien anar-hi en vaixell.

El senyor Domingo devia prevenir per telegrama al senyor Macià o al senyor Carbó la possibilitat o no de la seva assistència.

A les vigílies de la reunió els senyors Macià i Carbó ja deambulaven per Sete.

Per no perdre el costum es prengueren molts «cafè-creme» al «Glacier», alternat amb alguna passejadeta cap al «Phare Saint Louis».

Passaren dos dies, i del senyor Domingo i altres concurrents no se’n rebia cap notícia.

Macià, al «Grand-Hotel», es passejava tot nerviós i guaitava l’aigua quieta dels canals, per si li aclarissin l’enigma.

Llavors el senyor Macià començà a predir que Marcel·lí Domingo no hi assistiria.

Tantes vegades ho repetí, que Carbó li digué:

—Encara em farà creure que vostè ja ho sap que no vindrà!

—Es que ja el conec massa!…

—Així estan en paus. Ell diu que també ja el coneix a vostè…

L’endemà es rebé el telegrama convingut de Domingo senyalant l’hora d’arribada del tren. Efectivament, Macià i Carbó es cansaren de passejar-se per l’andana de l’estació, i el senyor Domingo no arribà. Al vespre es rebé un altre telegrama de Carles Esplà dient que ell n’havia rebut un de Marcel·lí Domingo pregant-li que l’excusés, car no podia assistir a la reunió.

Aquesta conspiració va quedar enlaire i no se’n parlà més.

Saint Sulpice

A primers d'octubre del 1924, uns encàrrecs especials ens portaren a celebrar una visita al doctor Lluís Carreres, el distingit clergue catalanista exiliat llavors a París, en virtut de la persecució que la dictadura feia sofrir als catalanistes sabadellencs. A Sabadell la dictadura féu tancar l'Acadèmia Catòlica, per considerar-la fogar separatista. Es tancà també el «Casal Català», llar pairal del catalanisme de la Comarca del Vallès: aquest nom ens recorda un grapat de patriotes que influïren en els primers temps de la nostra Renaixença i en els primers passos del catalanisme.

En 1923, la popularitat i el prestigi de Mossèn Carreres a Sabadell era sorprenent. La seva paraula, el seu gest, el seu consell, el seu patriotisme, entrava a totes les llars, i influïa en tots els cercles socials.

Al doctor Carreres, la Dictadura militar no el perseguí precisament per la seva influència a Sabadell. L'activitat del doctor Carreres en els medis eclesiàstics i catòlics, tant a Catalunya com a l'estranger, era enorme.

Altrament, la persecució catalanista no es limitava —fet avui oblidat— a un estament, a una classe o a una actuació. Els capellans catalanistes es veieren, com avui, perseguits per dues autoritats, per les seves i per les d'Espanya. La qüestió catalana repercutí al Vaticà. I a Catalunya, un grup d'homes, eclesiàstics eminents, dirigí, durant tot el temps de

persecució, l’actuació defensiva dels interessos dels catòlics i alhora els catalans nacionals.

Considerant la Dictadura que una de les figures més destacades d’aquest grup era el doctor Carreres, cercà i trobà els motius per allunyar-lo de Catalunya. La feina es va fer, però, i amb més intensitat que no pas restant a Catalunya. Hi va haver qui, en aquells temps, guanyà, si no grans batalles, petites accions. No tothom va perdre. El patriotisme de molts capellans fou exemplar. En aquest patriotisme, exercit en hores difícils, hi són compresos des del capellà humil de la rodalia a l’alta jerarquia eclesiàstica. La dignitat i fermesa posades en aquesta actuació patriòtica són dignes d’admiració i d’agraïment.

Els catalans, però, patim d’antropofòbia i som uns individualistes ferotges. En les hores que han seguit aquesta persecució, no hem sabut retre justícia —al marge de les idees i dels sentiments— a uns germans nostres que es portaren dignament, tant com altres. No hem sabut unir —sols per un moment, almenys— en una mateixa justícia, i en una mateixa vibració patriòtica, les nostres particulars concepcions, i no hem pogut imitar l’exemple de la Bèlgica màrtir, que uní Vandervelde, líder socialista, amb el Cardenal Mercier, figura insigne com a patriota, i autor d’aquella memorable Pastoral, que restarà com uns dels documents més valuosos de la Història.

Escrivim aquestes ratlles, nosaltres que fórem perseguits, a honor d’aquests patriotes. No creiem haver de donar noms. Que aquestes ratlles serveixin, si bé modestament, a fer-los present a tots ells que no són pas oblidats.

• • •

El doctor Carreres s'allotjava a l'«Hotel Recarnier», de la Plaça de Saint-Sulpice, al costat mateix de l'església.

La Place Saint-Sulpice és quasi el centre del barri del mateix nom, barri eclesiàstic, de llibreries catòliques, de cereries, d'objectes de litúrgia, de pensions per a clergues.

Passant per aquest barri, sota l'ombra dels dos cloquers foscos de Saint-Sulpice, hom recorda tota una batalla catòlica: Auguste Nicolas, Deharbe, Maret, Lleó Bloy, Louis Veuillot, Monsenyor Baudrillart. Ara més «à la page», els seus escriptors d'avui: Jacques Maritain, Fortunat Strowski, Cochin, Monsenyor Tissier, Barat, etc. Tots aquests noms els podreu veure a le cobertes dels llibres dels prestatges i vitrines d'aquelles llibreries. El de Charles Maurras, cal anar-lo a cercar deu minuts lluny: a les llibreries del Boulevard Saint-Michel. És un nom proscrit en el barri catòlic, com pugui ésser-ho el de Renan.

Saint-Sulpice voreja el barri llatí. Quan els noctàmbuls surten del cabaret «Au Jockey», del Boulevard Montparnasse, i dels dancings del «quartier» o del «Bouillier» davant l'Observatori, les campanes de Saint-Sulpice toquen l'«Angelus» matinal. El París de Lleó Bloy diu quelcom al París de Baudelaire.

En aquest ambient, el doctor Carreres sojornava a París. El dia que l'anàrem a visitar, estava rodejat d'una munió de joves capellans i seminaristes catalans, que havien anat a París a veure'l. Ell dret, al mig d'ells, amb una bonhomia molt catalana, anava caragolant un cigarret, com un pagès de l'Ametlla.

Parlàrem de l'assumpte que m'hi portava, i després llargament de la situació de la nostra Pàtria.

«Cal que tinguem molta memòria de tot això i que no se'ns oblidi», em digué repetidament.

Les seves paraules eren amarades d'un gran fervor patriòtic i d'un optimisme esperançador. Llavors, ja una

punta d'amargor s'endinsava en la nostra ànima, però, i aquelles expressions ens feren reaccionar un xic. Mossèn Carreres era el revers d'un altre clergue preclar, resident a París: Mossèn Josep Tarré, catalanista aferrissat, qui a l'església del Sagrat Cor de Montmartre, on hi ha confessionaris per als fidels de diverses nacionalitats, tenia el seu, al costat d'un altre, que portava el rètol: «Espagnols»; en el seu es llegia «Catalans». Mn. Tarré hi anava tots els capvespres. En el fons, llavors, era un revolucionari; i l'impiadós Chevalier de la Barbe, que té un petit monument en pujar Montmartre, penso que somreia cada tarda en contemplar Mossèn Tarré, quan es dirigia a la Basílica del Sagrat Cor.

• • •

I ja que parlem d'un dels aspectes en què la dictadura també s'excedí, bo serà nomenar un altre exiliat catalanista i prevere: Mossèn Bartomeu Barceló. Pertanyia a un orde religiós, i fou encarregat, per una associació de Girona, de fer el sermó de Sant Jordi a la Catedral. Llavors, la persecució catalanista ja entrava en el seu ple. Mossèn Barceló féu un sermó patriòtic. Fou denunciat i s'instruí procés militar. El seu jutge era el cèlebre Fernàndez Valdés, que es veu que tenia com si diguéssim l'exclusiva de les causes contra el separatisme.

Deixat en llibertat provisional, després d'unes setmanes de presó, Mossèn Barceló arribà a París. Allà començà un calvari entre la disciplina d'un orde religiós d'esperit espanyolíssim, i el seu esperit patriòtic.

Mossèn Tarré i En Rafael Ramis, exiliat a París i provinent de Figueres, l'ajudaren en tot i pertot.

Mossèn Barceló es traslladà a Perpinyà, on, sota els bons auspicis del malaguanyat bisbe Monsenyor Carselade Dupont, obtingué una missa en aquella Catedral. A l'altar major de la Catedral, i rere la imatge de Sant Joan, patró de la ciutat, hi ha una gran bandera catalana. Quan Mossèn Barceló aixecava el calze, l'oferiment prenia una doble significació. Mossèn Barceló, als primers mesos del seu exili, hagué de viure de l'ajut econòmic d'uns patriotes de Figueres i d'uns amics rossellonesos. Després, aquest ajut el trobà sobrer, i el donava a catalans necessitats residents a França. Ell, en canvi, si, gesticulant en una de les seves abrandades peroracions poètiques, la sotana li pujava un xic amunt, hom podia descobrir que anava sense pantalons.

A la petita església de Sant Cristòfol, de Perpinyà, hom pot llegir, en un pany de paret, unes lletres: «*Aux soldats roussillonnais morts pour la France*». I al costat: «Als voluntaris catalans morts per la llibertat».

Mossèn Barceló fou el suggeridor d'aquesta idea.

• • •

¿I per què no parlar, sota l'ombra dels campanars de Saint-Sulpice, que prenen aquí la significació d'un estament perseguit i el record d'uns moments de dignitat de la clerecia catalana del gest de Mossèn Baldelló?

Mossèn Baldelló era, durant la dictadura, organista a l'església de Betlem. Un dia, els homes de la dictadura hi celebraren una cerimònia, no recordem per quin motiu. A l'elevació, es donà l'ordre de tocar la «Marxa Reial». Mossèn Baldelló s'hi negà. Pujà al cor un oficial de graduació i ordenà a Mossèn Baldelló de tocar-la. Mossèn Baldelló s'hi tornà a negar. S'instruí procés, i Mossèn Baldelló hagué de presentar-se, durant tres mesos, als Jutjats militars de la

Rambla de Santa Mònica, ultra ésser vigilat constantment per la policia.

Aquestes coses, que obeeixen, no a l'esperit d'un estament o d'una idea d'una part —gran o petita— del nostre país, sinó a un elevat esperit nacional, són dignes d'ésser recollides —si bé ràpidament— en aquestes pàgines. Altres fets i altres noms seguiren els ja citats.

Que l'esperit de justícia que anima l'escriure-les, les envolupi totes.

Record del París del 1924

(Article escrit a propòsit del llibre de Xavier Sanahuja)

Xavier Sanahuja ha publicat, recentment, un llibre, «... i de prats de Molló a la Generalitat», que ens ha recordat uns dies pretèrits a la seva narració i la vida grisa i apenada de molts per la dictadura militar espanyola. Llegint aquest llibre, hem reviscut aquells moments, que han deixat a la nostra ànima el record inesborrable de la tragèdia que visquérem.

No sabem explicar ben bé per què aquest record ens apena encara, i quan truca a les portes de la nostra memòria, ens ve una tremolor estranya, com si sentíssim en una plana immensa, en l'estepa inacabable del temps i de la vida, el crit llunyà i alhora conegut de l'amic o del germà que hi agonitza.

Visquérem una tragèdia, hem dit. Algú trobarà excessiu el mot. I, no obstant, aquesta tragèdia fou una realitat. La tragèdia dels proscrits no va ésser patir gana o anar mal vestit. La tragèdia dels exiliats no va consistir precisament a portar la butxaca buida de diners. La tragèdia dels perseguits per la dictadura de Primo de Rivera i Martínez Anido no va consistir a ésser vigilats de prop o veure's empaitats per la policia. De tot això hi va haver. Però la tragèdia d'aquests homes va ésser una tragèdia tota

espiritual. El mal no el teníem en la vida material, que portàvem cadascú a la seva manera. El mal el teníem a l'ànima. La tragèdia, era la nostra impotència per a reaccionar i combatre l'enemic. Era la contemplació d'aquell desordre, d'aquella desarticulació, d'aquell il·lusionisme parvular dels caps de brot. Era també la incompareixença de «símptomes» en la nostra terra, que revelessin un detall, una nota aguda, un crit; que ens fes comprendre que no érem tots sols.

Els diaris, les cartes i alguna escadussera visita personal que, a París, rebíem, tot era descoratjador. Sense petulància, sense menyspreu per ningú, ens semblava que érem uns genets de carreres de cavalls, que havien trencat la línia i havíem arrencat a córrer abans de la senyal convinguda, i, lluny de les fronteres de la Pàtria, contemplàvem darrera nostre, invariables, immòbils, la resta dels companys de partida. Després venia la desil·lusió. Aquella conspiració avortava. Aquella altra fallava. Les notícies eren contradictòries, fantàstiques, fabuloses, inversemblants.

No es pot descriure amb quina avidesa esperàvem els diaris catalans que es venien en uns quioscos de la Plaça de l'Òpera o del Boulevard Saint-Michel. Molts cops, quan donàvem al venedor els deu sous francesos que llavors valien, la mà ens tremolava. Què passava a Catalunya?… «La Publicitat» callava sota la censura militar. Buscàvem entre ratlles d'un article de Pol, a «La Veu», una escletxa lumínica que ens donés una més clara esperança.

Entre els passants que ens empenyien i el concert estrepitós de les botzines dels autos, resseguíem amb els ulls tots els titulars del diari. No res! Sols de tant en tant, hi llegíem, encara, una ordre judicial militar que reclamava un de nosaltres en rebel·lió. Decebuts, giràvem, abstrets, els ulls al nostre entorn.

També, a poques passes del quiosc, hi havia la silueta d'un home amb gavardina grisa, barret tou i ja molt usat i unes sabates que denotaven, com el rellotge d'un vell taxi, els quilòmetres i quilòmetres fets a través dels carrers de la gran capital francesa. Aquell home era un com nosaltres. Un perseguit polonès? Un macedònic? Un rus blanc? Un italià fugitiu del feixisme?... Aquest home es ficava, després de guaitar-lo ràpidament, el seu diari a la butxaca de la gavardina i desapareixia cap cot i amb pas cansat, dins la multitud. Ah! si fos possible haver tret una radiografia de l'ànima d'aquest home, una radiografia que extragués, sensiblement, tot el drama, tot el terrible drama, d'aquests inconeguts, d'aquests anònims de diversos països i diferents races! Aquestes fotos, vivents i palpitants, dirien, irrefutablement, als internacionalistes il·lusos, als negadors de nacionalitats, als propugnadors de la pàtria universal, com el sentiment de la pròpia pàtria és una realitat inexpugnable. De quina manera terrible «sentirien», «sentiríem» la nostra respectiva pàtria!

París! El nostre París no era el París que veuen els turistes, els que hi van a passar quinze dies de plaer o de disbauxa. A nosaltres, l'encís sorprenent de la metròpolis, ja ens havia passat. Ja ens havíem acostumat a veure darrera els grans anuncis lluminosos i resplendents els murs altíssims i negres, de carbó i d'humitat. Sota la música del «*couplet*» sentimental, el drama social i la misèria. Amb tan subtil finor de la «*politesse*» i la gràcia de l'«*esprit français*», una policia que «*on nous filait*» barret en mà. Ja sabíem l'interior d'aquell París. Entre els grans boulevards i els jardins de les Tulleries, hi havia una Rue Saint-Denis. París ja no era per a nosaltres aquella cançó de moda: «*Paris c'est une blonde*». Era un «*Pauvre paillasse*» que plorava sota la carota de la seva alegria «*morne*».

Altrament portàvem damunt la melangia i l'enyorament. Dialogàvem sols, al llarg del Sena, en les nits en què la pluja queia finíssima com a puntes d'agulla. Ens aturàvem a contemplar les seves aigües quietes i silencioses, com lliscaven, bo i reflectint de tant en tant la claror dels arcs voltaics o el llumet vermell d'una barcassa de transport.

Què hi fèiem, allí? Necessitàvem estar sols. No sabíem per què. Era una necessitat psicològica. I en aquelles aigües que suaument passaven a enterrar-se sota l'ombra enorme de Notre Dame, es produïa als nostres ulls una metamorfosi. En aquell silenci, evocàrem les campanes del nostre poble, que en aquella hora i en aquell dia d'hivern devien tocar pausadament, aconhortadament, l'«Angelus» vespral. La llar encesa de la pairalia, que crepitava al mig dels nostres familiars. La cançó del vent, que devia xiular en passar frec a frec d'aquell llorer beneït, lligat a la reixa de la finestra. L'udol del gos de la masia, que senyalava al lluny un misteri afrós. I tot d'una ens esgarrifàvem: la Pàtria! Però el cor ens deia que érem allà lluny per Ella, i, val a dir-ho, ens sentíem llavors un xic més confortats. ¿Ens hi enterrarien, en aquelles terres llunyanes? Ah! No! Aniríem a la Pàtria fins descalços, amb els peus sagnants. Aniríem a la Pàtria, encara que ens hi esperessin, encarats deu mil fusells. Tot, tot, menys ésser embolcallats, un dia, i deixats en un racó de qualsevol «morgue» parisenca.

Llavors retrocedíem i empreniem Boulevard Saint-Michel amunt, vers el Barri Llatí, i fèiem cap a aquella ja famosa «Rotonde», on, entre artistes i escriptors, es veien les cares somiadores dels exiliats politics de diverses nacionalitats. Allí, en un racó, hi perorava Josep Pla, tractant, com de costum, tot el món, de «burro» i de «sabata», inclús Macià. Hi havia l'escriptor espanyol Corpus Barga. El dibuixant Ynglada. L'escultor Dunyac; Carles Esplà, llavors secretari de Blasco Ibàñez; Miquel d'Unamuno, Alfons Maseres, Francesc

Madrid, Eusebi Carbó, el significat sindicalista; Sànchez de Ocaña, vicecònsol a París, liberal, conspirador i amic de sindicalistes; el doctor Luna, plasmació vivent d'un personatge de «*Los últimos románticos*», de Pío Paroja, etc.

Nosaltres fèiem penya a part, tret d'algun dia que també per deures d'amistat ens barrejàvem amb els «espanyols». En aquella època, érem pocs. Macià pernoctava pel departament del Var. Bordes de la Cuesta era poc amic de relacionar-se, i es mostrava sempre molt enigmàtic, impenetrable i misteriós.

Era company nostre inseparable, i, més que company, un que compartia el poc que allí se'ns deixava fer per Catalunya, Francesc de Gaztañaga, ex-clergue basc, home entusiasta, decidit i valent, que, per haver hagut també d'exiliar-se, duia, a París, la representació dels nacionalistes bascos. Hi havia l'Ernest Dalmau, secretari del «Bureau» d'Estat Català; Carner-Ribalta i Rafael Ramis. Teníem allí la companyia de Joan Inglès, bon patriota i ex-voluntari català a la Gran Guerra. Aquest era el nostre grup separatista. Difícilment ens podíem veure cada dia, degut a les llargues distàncies que ens separaven, els uns dels altres, dels llocs que habitàvem o treballàvem. El «Bureau» d'Estat Català estava instal·lat a la Rue Richelieu, 92, en el quart o darrer pis.

Allí, al capvespre, venia algun amic escadusset. En la diada de l'Onze de Setembre posàrem, amb emoció, la bandera estelada, ornada de glassa negra i dos poms de flors. Aquell «Bureau» era reduidíssim, pobre, i era digne d'ésser cantat amb la música de «*Sur les toits de Paris*».

Per aquell «bureau» d'Estat Català, de la Rue Richelieu, passaren Pestaña, Carbó, líders sindicalistes, una representació de nacionalistes filipins, altra representació basca i els comptadíssims catalans que s'interessaven per les nostres coses. Els pocs que vingueren, hi vingueren

forçats, per a complimentar un encàrrec ineludible. Bordes de la Cuesta i Ernest Dalmau n'eren oficials de secretaria. La tasca que allí es feia, és pròpia per a ésser esmentada en un altre lloc i no en aquesta impressió romàntica d'aquelles hores. Bordes venia a les onze del matí, i llavors es posava a llegir de cap a peus «*Le Temps*», amb aires d'enigmàtica diplomàcia, Macià, quan romania a París, que en aquesta època hi restava poc, hi venia en alguna hora escadussera. La policia francesa hi vingué un cop. Hi vingué un cop a dalt, a l'interior. A baix, al carrer, teníem elements per a pensar-nos que estava molt a l'aguait. Allí començarem a albirar tot el desastre que ens venia al damunt. Aquella oficina donava una impressió depriment, de fredor, de derrota. Malgrat que el nostre esperit l'ornava amb tota mena de flors sentimentals, no poguérem sobrepassar aquell ambient de «*débâcle*». Un dia, amb Garrañaga ens decidírem a reaccionar i treballar de valent. Començàrem a fer unes fitxes i uns juraments destinats a les respectives organitzacions de les nostres pàtries. Aquest treball el fèiem a base d'una impremta petita. La fe ens feia renéixer l'entusiasme.

Bordes escriví a Macià ço que es feia, i vingué l'ordre de suspendre aquell treball. D'aquelles cartolines n'entraren a Bilbao i a Barcelona. Com es pot suposar, es tractava de fer un allistament general i de saber amb qui i amb què es comptava. Després de rebuda l'ordre ens passàvem les tardes melangiosament, bo i pressentint que el nostre exili s'eternitzava i que la nostra causa era un cas perdut. Bourdes, que cobrava i no feia res, ens deia que érem homes de poca fe. Gaztañaga i nosaltres, no responíem. Els ulls se'ns anaven enllà, volent traspassar damunt d'aquella immensa mar de teulades i xemeneies negres. La finestra del «bureau» dominava el París central. Pujava a nosaltres la trepidació de la ciutat i la remor més immediata d'una

màquina de cosir. Rera unes vidrieres d'una cambra alta, brillava la grogor somorta d'una llum elèctrica. Un gat blanc, vora el cortinatge, mirava impertorbable la pluja que queia. Tota una escenografia de Musset, amb música de «Les châts de Mimi».

Fou llavors que, amb Gaztañaga, decebuts, anàrem moltes tardes i moltes nits a «La Rotonde».

Unamuno presidia aquella reunió, tot fent figures de paper. Parlava de Maragall, de qui recitava «La vaca cega» i el «Cant Espiritual». Feia al·lusions entusiàstiques a la poesia de Gassol «El Crist dels Vents». Unamuno ha estat sempre, i és encara, un místic exacerbat. Pateix un misticisme de cristià primitiu, lluny de bisbes i de canonges.

La figura del Crucificat li inspira una vertadera obsessió.

Venia, en aquesta reunió de cafè, un tal Don Julián, un pintor andalús, que vorejava la seixantena. Aquest Don Julián tenia un taller o estudi notable per les seves escassíssimes dimensions. La manutenció del pobre home era també escassíssima. Don Julián pintà, en un dia d'inspiració «serrana», un Crist digne de presidir la capella d'una plaça de braus.

Nosaltres no entenem gaire en pintura; però ens semblà que aquella tela tenia quelcom d'extraordinari. Aquell Crist tenia d'espanyol; però tenia també una expressió moribunda tota parisina. En quelcom s'havia de conèixer l'ambient on estava pintat. Aquella sang que li rajava era ben andalusa. La seva agonia, els seus llavis moribunds ens recordaven, no sabem per què, els jansenistes de Port-Royal i els Pensaments de Pascal. Era un Crist tràgic. Unamuno l'anà a veure i en féu grans elogis.

Un dia Gaztañaga interpel·là Unamuno sobre la qüestió nacionalista basca. Unamuno defugí diverses vegades les preguntes. Però Gaztañaga les hi repetí concretament. No sentírem ço que Unamuno respongué a Gaztañaga; però

aquest s’aixecà i li digué en èuzkar unes paraules enèrgiques i se n’anà. Quan fórem al carrer, li preguntàrem què li havia respost Unamuno. Gaztañaga no digué res. Estava congestionat. Quan ja havíem caminat dues o tres travessies, digué: «*El día que vayamos a la montaña, a tíos así, hay que cortarles el pescuezo!*».

Gaztañaga passà, aquells dies, sota una tragèdia. «*Esto se hunde. Aquí no se hace nada!*», ens repetia. «*Este hombre no hace ni deja hacer*», deia referint-se a Macià. Una tarda ens va fer anar als magatzems del «Louvre» i ens compràrem un vestit fet, de capellà. Ell volia anar a Bilbao i explicar la situació. Convinguérem que nosaltres aniríem també a Barcelona. Gaztañaga dormia, moltes nits, sota un pont del Sena. Macià vingué llavors a París. Ignoro si parlaren; però immediatament Gaztañaga marxà cap a Irun, i, segons tinc entès, la policia espanyola sorprengué una reunió de nacionalistes bascos a la muntanya, entre els quals detingué Gallàstegui i un ex-oficial irlandès, Gaztañaga pogué escapar i vingué a París. Poc temps després anà a Hamburg, on en una acadèmia ensenyava l’espanyol. Mesos més tard, els nostres afers patriòtics implicaren la necessitat de la seva presència a París. Però això també és un capítol al marge d’aquestes notes. Un dia o altre, el nom d’aquest patriota basc haurà de sortir a la llum pública. La seva actuació mereix, l’agraïment dels patriotes catalans.

Ernest Dalmau, cal també esmentar-lo. Seguia fidelment Macià. La seva esposa, que era basca, rebia la correspondència secreta de Barcelona. El nom d’Avelina Laco fou, però, conegut també de la policia francesa.

El llibre de Xavier Sanahuja, «… i de Prats de Molló a la Generalitat», ens ha fet recordar aquests personatges i aquelles hores que aquest llibre esmena. La història dels exiliats catalans no és, dissortadament, cap història brillant.

Però hi ha quelcom molt digne del record i del respecte. No tot era, ni és, podrit a Dinamarca. Hi hagué casos del més pur, del més sant sacrifici patriòtic. Hi hagué qui, sense preparació, sense costum i sense diners, es llançà a la conspiració revolucionaria, amb una guàrdia que hauria admirat la gent de l’ofici. Aquesta gent hauria somrigut, naturalment; però, repetim, hauria també admirat. Damunt les pedres de París hi ha trossos d’ànima de molta gent estrangera. Els catalans també hi tenim alguna cosa.

Garraf.— La Bandera Negra

Pel març del 1925 rebérem lletres en les quals s’evidenciava una disconformitat palesa entre una part dels Escamots —la de vel·leïtats més revolucionàries— i el Comitè d’Estat Català de Barcelona. Els disconformes visitaren repetidament el senyor Riera i Puntí, per tal que es donés més activitat a l’actuació d’Estat Català. El senyor Riera i Puntí al·legà el seu estat de salut, i que no podia cuidar-se pas d’aquestes activitats que els Escamots desitjaven propulsessin l’organització. Llavors les visites s’efectuaren prop del senyor Aguadé. Sembla que Aguadé els donà més esperances i alguns diners per a comprar unes quantes eines. Amb tot, el disgust planava sobre aquests escamots, que ja no sols no estaven conformes amb la Direcció de Barcelona, sinó que ni amb la de París. Veus ací una lletra, escrita per un dels seus caps més significats, que no em crec autoritzat publicar: «*No he somiat mai arribar a director, però convençut de la inutilitat de la Gerència d’ací, he decidit no comunicar-los res més. És ben inútil tanmateix, i per això us he tramès a vós la llista aquella perquè la curseu. Em dieu que al vostre “avi” li agradaria poder parlar amb mi i que fins potser em pagaria el viatge. No m’interessa. El respecte que m’inspira el seu nom i els seus cabells blancs em priva d’entrevistar-m’hi. No n’hi ha prou de la bona fe: manca quelcom més per a exercir una gerència com la que ell té. Si les coses no canvien, jo hi*

parlaré, i potser la conversa no serà gaire cordial. Si haig de pujar, no pujaré sol, i la nostra visita a la gerència de París —he dit visita?— Inspecció, farà tremolar més d'un bonaventurat que sembli que ens, etc.».

El senyor Macià, potser influït pel nou Estat Major que el rodejà, sempre cregué que aquest descontent envers la seva direcció d'Estat Català venia de la nostra banda. Aquesta carta prova que el descontent no era degut a altra influència que a la desorganització existent d'ençà que tant a París com a Barcelona actuaven uns Comitès formats per gent d'innegable patriotisme, però ben poc adaptables a les necessitats de la nostra organització en aquella hora. Així ho afirmem, perquè en aquest mateix fragment de carta hom respon a exhortacions nostres, encaminades a esborrar discrepàncies i obeir a la Direcció de París o, més clarament, de Macià.

> *«La S. G. C. ("Bandera Negra") necessita una injecció de bona sang. Davant de tanta por i tanta covardia, ja la cercarem, aquesta sang que manca. La S. G. C. es va formant, i dintre poc en sentireu a parlar. Sapigueu que la Gerència d'ací és una cosa completament inútil i que sols fa nosa; i l'única virtut que ha tingut ha estat la de desanimar el personal de la casa. Ells no han donat cap ordre encara i ja ens hem cansat d'esperar, i ens establim pel nostre compte... Hem de redimir les culpes d'ells; potser caurem; però el testament que deixarem els privarà alguna hora de dormir».*

L'Esperit d'aquesta carta no necessita comentaris. Fou amb aquest esperit que hom anà, sense diners ni recursos, a l'intent de Garraf.

Cartes com aquesta sovintejaven. Ací una altra:

Barcelona, 9 d'abril del 1925.

«Senyor X...

Perpinyà

He rebut lletra de París dient-me que la nostra correspondència fa molt mal efecte al "Poeta" i a l'"Avi". Jo he contestat dient que jo no conspirava contra ningú ni feia complots amb ningú; que feia el que la meva consciència em dictava, sense tenir present els lligams i afectes de ningú; que no hi havia cap director que m'inspirés confiança, i que d'aquí poc temps potser aixequi bandera demanant responsabilitats; però ara per ara, res.

Segurament us haureu assabentat de la protesta dels estudiants respecte de Martínez Vargas; bé: el coix demanà a la Direcció unes quantes "pipes" per a fer feina; resultat: que no se li facilità res, i no es pogué fer res seriós. El coix, empipat, crec que s'ha donat de baixa, ell i els seus companys; jo els aguant, i miraré d'aprofitar llur estat d'ànim en profit del negoci. Formaran a la Santa Germandat.

I ara, un assumpte important. He rebut, per mitjà d'un company que tenim a l'Argentina, les llistes de la recaptació de la CONTRIBUCIÓ PATRIÒTICA especificant quantitats i noms dels donants, i quantitats enviades a l'Avi, fins avui des de l'Argentina; han enviat a París uns 194.500 francs; l'últim xec de 10.000 francs fou enviat el 8 de març proppassat. Si us interessés completament detallat, us enviaria una còpia.

Aquest company meu ha treballat molt a l'Argentina per la nostra causa, forma part de la Comissió recaptadora, i està incondicionalment a disposició de La Santa Germandat.

Com ja veieu, es tracta de bona gent; els de París ens hauran de respondre del desengany que tindran aquests bons patriotes, igual que els de Nova York i Cuba, quan vegin que tot llur sacrifici sols ha servit per a mantenir una colla de vius. Ara justament hem rebut una carta del President del Casal Català de l'Havana demanant informes respecte al negoci; es veu que ja no es fien gaire de París.

Bé; aquesta gent ha fet això sense que ningú els ho manés; ha estat espontani. E. C. encara no té representació Oficial a l'Argentina; aquest company ha recollit uns quants noms que us enviaré dintre un "Borinot" que esperen se'ls delegui oficialment, per treballar més encara en nom d'E. C.

Com ja dic, si us interessa l'original, us el puc enviar; feu l'ús que vulgueu d'aquestes noves; mes no digueu qui us les ha proporcionades. Ara penseu l'efecte que faria si sabessin ço que passa; però tot vindrà; segons tinc entès, pel cap baix, a París, han rebut, de tot arreu, fins ara, unes tres centes mil pessetes, quantitat més suficient per a comprar el material que necessitaven».

La Direcció de París continuà creixent que aquest esperit de rebel·lia l'inspiràvem nosaltres. Així rebérem de París aquesta carta de Gassol, signada de Macià: «*Amic: Per la ressenya de la festa de Sant Jordi, veig que certs elements que vosaltres coneixeu es constitueixen en Sta. Germandat i en*

> *Esquadres de “La Bandera Negra” de Barcelona. Jo li prego a vostè i també a En X. Que reflexionin un xic i pensin i facin pensar a aquests elements que amb aquestes dissensions no es pot fer res. És lamentable que com més elements veiem atansar-se a nosaltres, convençuts que només amb una unió forta de tots els partits revolucionaris i amb una disciplina única es pot fer alguna cosa, veiem alguns dels nostres que vulguin separar-se de nosaltres*».

El desig dels de Barcelona no era el de separar-se d’Estat Català: «*Tot això no vol dir que ens separem d’Estat Català. No. No estem per capelletes. Ço que volem és que tots actuïn com han d’actuar. I si no actuen per por de l’adversari, hauran d’actuar per por de nosaltres*», ens deia l’autor epistolar de Barcelona, que fou l’únic cap que s’aguantava ferm en aquells moments de repressió. No sabem com i de quina manera, però el cert fou que aquesta fumerola petita anà creixent i fent-se densa. A Barcelona, la cosa estava malament, donades les informacions que teníem. De París, tot eren bones paraules. Així, mentre els Escamots de Beziers rebien avís que aviat s’hi seria, a Perpinyà hi havia una calma espantosa. Els Escamots de Beziers eren dels més activament revolucionaris. Formats per gent treballadora, renunciaren, per molt de temps i en virtut de les cartes esperançadores de París, a treballs més remuneratius en altres poblacions franceses. Vingué un dia que molts d’ells s’anaren trobant paulatinament sense feina a Beziers, i per no dispersar-se i poder acudir més immediatament a l’hora de la concentració definitiva, l’esposa d’un amic d’ells, cap llavors d’aquell Escamot, ultra fer les feines de la casa, havia de treballar fent espardenyes, i amb el producte mantenia els altres companys. Quan ja no

es pogué més, s'envià una carta a París descrivint la seva situació. Després de molts precs, arribà una quantitat. Però l'hora pròxima anunciada no arribà. Aquells Escamots es dispersaren per diverses poblacions franceses. Més tard, foren els primers de separar-se d'Estat Català. A Perpinyà no se sabia res de tot ço que passava a Beziers. La disconformitat amb la manera d'actuar de la Direcció de París, s'anà generalitzant de tal manera, que quan l'amic Gallemí, de Vilafranca, ens féu a mans el document signat per grup de Barcelona, creguérem un deure patriòtic no deixar en el buit aquelles nobles ànsies alliberadores. Havíem redactat l'orientació i la finalitat de «Bandera Negra», considerant-la una organització més petita, i a poder ésser, més secreta que E. C., sense significar una separació d'aquest. Molt al contrari, essent, pel mateix, una organització de control. Hem de confessar que passàrem hores molt amargues, davant de tot això. Que aquesta desesperació nostra ens podia portar a l'error, és possible. Nosaltres solament hi veiérem el fet de no deixar abandonats els elements que tremien per una acció immediata; i que per a realitzar la seva finalitat començaven per exposar-se. Amb tot, escrivírem, sota el nom potser un xic guinyoles de «Bandera Negra», aquestes paraules: «Així com el pur patriotisme creà l'organització d'Estat Català, únic mètode d'alliberar la Pàtria, ara es crea "Bandera Negra" per a salvar aquells principis que han de deslliurar-la». «Per salvar aquells principis...». Creguérem, per moments, que E. C. perillava, donada la gent que voltava en Macià, entre els quals no n'hi havia ni un que hagués començat amb nosaltres l'obra d'E. C. A primers de maig del 1925, rebérem aquest document de «Bandera Negra», signat pel primer grup de patriotes, que es comprometia anar a l'acció immediatament. «L'Objecte de "La Bandera Negra" (Santa Germandat Catalana) és de defensa nacional,

segons el mètode d'acció directa de l'Organització d'Estat Català: essent-ne una suborganització, que vetllarà perquè aquesta no abandoni els principis essencials alliberadors ni modifiqui, en el curs de les incidències de la lluita per la Pàtria, la seva base doctrinal, que és el sacrifici heroic, etc...». Signaven Marcel·lí Perelló, Ramon Xammar, Enric Holgado, Josep Garriga, Jaume Julià, Josep Papasseit, Jaume Balius, Artur Cussó, Granier Barrera, J. Ferrer, etc. Quasi tots els que integraren l'afer de Garraf.

Aquest es produí poques setmanes després d'haver-se rebut aquest document. Una carta de Barcelona ens comunicava que aviat sabríem notícies; però ignoràvem de què es tractava, i com i de quina manera. Compte, inclòs en el procés i que en fou un dels més dignes protagonistes, declarà —sens dubte per a desviar la culpabilitat en tot el possible— que nosaltres acabdillàvem aquella actuació que havia determinat el fet. (Vegeu els diaris del 30 abril a 2 maig 1926). «*Agregó que el jefe de todo en este movimiento separatista era Macià, y, después de éste, Cardona y Pagés*».

Declarem, sense cap mena d'èmfasi, que, d'ésser sabedors del fet important que es projectava, haguérem anat a Barcelona, i si el nostre lloc hagués correspost a posar-se al davant, no haguérem desertat. Molts d'aquests bons companys sabien que en altres afers no fallàrem. Sabíem nosaltres ço que havíem propagat i els deures que comportava el fer-ho.

• • •

Els senyors Casals i Arrufat diuen en el seu llibre «*Catalunya, poble dissortat*» que fets d'aquesta espècie no tenen mai cap resultat positiu. Sembla mentida que això

pugui ésser dit per persones que han militat en el camp separatista; i àdhuc que siguin nacionalistes fa estrany. ¿Es que aquests senyors creuen que una joventut d'Unió Catalana ens portaria la Independència? Es que hem d'anar a la recerca de la nostra llibertat nacional, amb una gran tècnica política i una flor al trau de l'americana? ¿Es que ens poden dir d'algun moviment nacionalista antiimperialista que hagi triomfat per mitjans pacífics i erudits? ¿Quin concepte tenen del nacionalisme els senyors Casals i Arrufat?… Tots els moviments deslliuradors han tingut una base moral que els ha engrandit i diríem santificat. L'exemplaritat del sacrifici heroic i generós dels patriotes ha estat en tots els casos l'impulsor de la victòria. ¿Es que era amb molta cultura, amb tècnica política i econòmica, amb erudició, que Espanya ens trepitjava llavors i ens ha esclavitzat sempre? Es que els senyors Fernàndez Valdés, capità Lasarte, els jutges militars, els generals Barrera i Milans del Bosch, els polítics i els militars tots de la dictadura, eren uns saviassos de cap a peus? A la violència, cal respondre amb la violència. Som partidaris de la democràcia i de les solucions humaníssimes. Però per a practicar-les, cal que l'altra part dialogant les exerceixi també. És un idiotisme anar llegint versos, mentre hom rep totes les bufetades imaginables. La força de l'esperit és indubtablement una gran cosa. Té, però, les seves limitacions. I aquestes limitacions, és l'enemic que sovint les imposa. La tècnica pot servir a l'acció deslliuradora. Però hi ha una tècnica d'acció i una tècnica política. Aquesta va molt bé, per quan un poble ja és lliure, car la política és l'art de governar els pobles, s'ha dit. No l'art de redimir-los o de deslliurar-los. El fet de Garraf tindrà tots els defectes i serà tan parvular com es vulgui. Fou, però, un noble intent: L'ÚNIC INTENT DE DIGNITAT CATALANA durant la dictadura, i és respectable i ha d'ésser fervorosament elogiat per tots els

patriotes. La seva fallida fou deguda, en gran part, a la poc assistència material i moral de la gent que es deia catalanista. Ens hem queixat que durant tot aquest temps de repressió que venim narrant, no hi hagués símptomes. Símptomes de dignitat, de rebel·lió, de voluntat fermíssima. Garraf fou l'únic. Poncella esmorteïda per l'ambient fred i la temperatura de glaç que la rodejava, tingué la valor de fer brillar més intensament els ulls de l'ànima catalana. Els autors mateixos confessen que el fet donà més força moral a l'organització. Sí. També va donar força política. Gràcies a aquesta força avui hem tingut diputats, regidors, alcaldes, consellers i Presidents de la Generalitat. Fou inútil la revolta de Pasqua dels irlandesos en 1916? Foren inútils les revoltes i els complots del «Katipunan» a Filipines? Han estat útils, a Catalunya, trenta anys de política?

• • •

La nostra participació directiva en el fet, fou creguda per la policia, pel jutge militar encarregat de la causa i pel mateix senyor Macià. Aquest ens va escriure les següents ratlles: «Com sigui que m'he assabentat de les complicacions que podria prendre l'afer de Barcelona, he cuitat a escriure-us per a posar-me a la disposició vostra i de tots, per a fer ço que calgui. Jo, de moment, he vist l'advocat T., del qual en B. ja us en deurà parlar, per assabentar-me del que podria passar i per demanar-li si ens ajudaria. Ell s'ha ofert sense reserva; de moment, ell parlarà amb un dels principals del negociat d'estrangers, i de seguit que es fes alguna demanda o negociació en aquest sentit, l'avisaran, i ell m'avisarà a mi… etcètera».

Seguidament «La Bandera Negra» multiplicà la seva organització i tingué Comitès a Buenos Aires, Barcelona,

Beziers, i delegats a moltes poblacions de l'estranger. Sense diners i fallades també algunes les seves temptatives, restà, després de la temptativa de Prats de Molló, completament desfeta. Va enviar-se a Barcelona un delegat, que no era altre que Simó Llauneta. Malgrat aquest no haver estat mai a Barcelona en aquella època, fou, al cap de dos mesos, detingut per la policia en anar a rebre, de mans d'un carter, una lletra que aquest guardava i que era dirigida a un carrer amb número inexistent.

Les intrigues que es teixiren contra aquest nucli fou una cosa sorprenent d'activitat a Bois-Colombes, (Reproduir documents, etc, seria desviar-nos de l'objecte d'aquest llibre). Correspondència important sobre projectes i organització enviada a l'oficina de París, devia ésser trobada en abandonar el quarter general de Macià, a Bois Colombes. La policia francesa, si no ho sabia tot, pogué llegir llavors, amb calma, tot l'historial de l'actuació, a França, dels separatistes catalans.

Avui, a Beziers, seu de «La Bandera Negra», resta encara un escut català amb l'estel rodejat de cadenes i forjat en ferro. Una obra d'art magnífica, deguda a un patriota artista. El lloc social pertany, avui, a una societat esperantista, i guarda amablement aquella ensenya.

Un confident

París, 19 de novembre, 1925.

«Amigo X: Hizo usted bien en desconfiar de ese León Villarúa de que me habla. Según mis noticias, es el que denunció a los militares que han sido detenidos en España. No hay que fiarse de él. Me interesaría saber si continúa aún en ésa o ha regresado a París. A España creo que no se atreverá ir, porque sus compañeros lo esperan para matarlo.

El movimiento militar era cosa republicana. Fué descubierto antes de estar todo preparado. Si los comprometidos no se acobardan, por nosotros irá la cosa adelante, y en este caso le daría las noticias que sirviesen para poner a usted en antecedentes.

Le agradecería viese usted de mi parte a Carbó —quien me excusará no haberle escrito, pues no tengo tiempo para nada— y le comunicase estas noticias referentes a Villarúa, por si, como me temo, ha tenido algún trato con él. Lo más innoble de Villarúa es que ha vendido a sus compañeros por dinero.

Crea en la sincera amistad de

Carlos Esplá».

Vàrem respondre:

«Estuvo, aquí en Perpignán, los días 11, 12 y 13. Marchó el 14 por la mañana. Pernoctó en el "Hotel Regina", cuarto núm. 3. Fué, de llegada, al "Casal Català", preguntando por los que en Perpignán representaban a los separatistas catalanes. Después de varias idas al aludido "Casal", el propietario, del que tenemos sospechas de ser confidente, lo presentó a un amigo nuestro. Este, con la tarjeta de Villarúa, vino a avisarme, y creímos, en principio, que se trataba de un policía, o, en caso contrario, de un amigo que Carbó tiene en Cartagena. Decidimos abordar el asunto, y a los pocos momentos de hablar con él nos convencimos de su gestión policíaca. Carbó se marchó en seguida, y yo y dos amigos más le entretuvimos algún tiempo, sin que él pudiera sacar nada en claro.

No iba solo. En la calle tenia otro individuo, que tomaba nota de los que subíamos al "Hotel". Este individuo tuvo que marcharse porque nosotros tampoco íbamos solos. Se propuso a Villarúa de acompañarle a París. Se negó diciendo que cambiaba de idea y que se marchaba a Cartagena. Después se hizo un lío sobre el sitio a que pensaba marchar. Dijo Madrid, Gerona, Cartagena, París.

Mi opinión es que debe estar en París, o la policía le guarda las espaldas en España. Llevaba un plano de París en la maleta. Para ponernos en relación con él, nos daba unas direcciones, que al darse cuenta de

que veíamos la cosa, las rompió después. Miraré de recordarlas: Segovia, 33, Madrid. —Ministerio de Marina, que no recuerdo calle y número—. Dió también el nombre de un anarquista, que dijo tenía una tiendecilla en la Rue du Repos, cerca del cementerio del Pere La Chaise, en París.

Tiene de unos cuarenta y cinco a cincuenta años. Lleva anteojos. Tiene el aspecto de un crápula perfecto. Es demacrado, y su conversación es inquieta. Lleva un carnet de la Marina militar. Fuma continuamente habanos. Sabe el francés, correctamente, y algo de inglés. Bebe bastante. (Un amigo cenó con él. El que debía acompañarle a París). Sabe algo de inglés, y recitó unos versos del poeta catalán Bartrina.

De nosotros no sacó nada en claro, De Carbó, tampoco».

Berlín, Rehland Strasse

Berlín, febrer del 1926.

Les voravies són plenes de caramells de neu, quan tot just uns homes les acaben d'escombrar. Fa un fred intens. El cel és d'un gris fosc ombrívol.

Caminem amb aire decidit, per a no donar la impressió que arribem de fora. No obstant, sentim al cor un cert encongiment. No sabem alemany i no coneixem ningú.

Hem anat a trobar el periodista català Eugeni Xammar, i era fora de Berlín. Per a saber això, ens ha costat una comèdia pintoresca, amb la natural rojor de galtes, per part nostra. No tenim altra ajuda que *uns mots* alemanys apresos anys enrera per afició particular i un diccionari espanyol-alemany, que, juntament amb el Baedèker, ens treuen del pas.

És havent dinat, i els llums dels cafès i cerveseries van encenent-se lentament.

Tot d'una, darrera nostre sentim un soroll imponent i acompassat. És un regiment que passa. Sentim una mena de terror davant d'aquelles passes que piquen sorollosament damunt l'asfaltat. Ens descobrim. No cal complicar la nostra situació…

Hem arribat a Rehland Strasse, 156. Portem ja a la butxaca un paper, escrit en alemany, demanant pel senyor Hubricht, secretari del «Comitè pels Pobles Oprimits». El

senyor Hubricht no hi és. No hi serà fins a les sis de la tarda. És estudiant i, de passada, es guanya la vida en altres professions. Ràpidament, amb l'ajuda del diccionari, redacto una nota que deixo. Serem allí a un quart de set.

Entrem en un cafè proper, recurs de tots els nou arribats a les grans ciutats. Senyalo, sense dir paraula, la consumació que pren el meu veí. Una mica reposat, observo la gent que passa, llegeixo els cartells d'espectacles, i faig memòria de lo poc que sé de les coses alemanyes: Alfred Kerr, jueu i crític dramàtic molt notable: Erwin Piscator, gran animador de cinema i autor d'elite comunitzant: «Edelkommunisten», comunista «snob»; Georges Kaiser, Henri Mann, Ernst Töller, Sudermann, etc.

Llegeixo, com puc, un cartell: Wintergarten, Jannings, Sam-Barton… Però altre cop l'obsessió de l'assumpte pel qual he anat a Berlín, em fa deixar córrer la meva divagació.

Herr Hubricht me'l va recomanar Mr. Tampi, l'indi nacionalista que vaig conèixer a París. L'objecte de la nostra visita era obtenir una ajuda, si no possiblement material, una ajuda moral i qui sap si un bon consell.

A Barcelona existia un grup d'Escamots, disconforme amb la Direcció del nou Comitè de París, que va nomenar tot sol, sense el concurs i la col·laboració de l'organització d'Estat Català, el senyor Macià.

A Perpinyà s'havia començat l'organització d'una suborganització. Això tenia dos avantatges: evitar una divisió de patriotes, i unificar l'acció.

Els senyor Macià i Gassol veieren en tot això una dissidència. La dissidència existia, basada en un argument important: no es feia res, i l'organització d'Estat Català es disgregava. A Barcelona, el comitè estava abandonat a les mans de uns quants patriotes que anaven sortejant el perill de la manera que podien. Pensàrem anar a l'organització d'un fet de dignitat, que, un cop tot enllestit, hauríem posat

a les mans del senyor Macià, i si aquest no hagués acceptat i autoritzat el fet, hauríem tirat la cosa endavant. Diners? Més tard, perquè no ens fou possible enllestir-ho més aviat, els demanàrem al Comitè «Llibertat» de Buenos Aires.

Consideràrem que, no per tenir altra importància que la d'un cop de mà agosarat, havíem de deixar rodejar l'assumpte d'un ambient moral i internacional. No fer que la cosa quedés reduïda, per exemple, com als fets de Vera.

Adreçàrem documents al «Comitè Llibertat» de Buenos Aires, i en ells signàvem amb tots els noms i cognoms els compresos a realitzar el fet.

El nostre honor de patriotes s'hi jugava amb la nostra vida. Els que haguérem passat la frontera, no hauríem tornat. I els de Prats de Molló no s'haurien deixat atrapar a la «Vil·la Denise», a les vuit del matí i al llit encara. Haurien cessat les sàtires, i Catalunya hi haguera guanyat en dignitat.

El nostre Delegat a Buenos-Aires. En Ramon Xammar, juntament amb En Francesc Marquès, treballaren de valent.

Massó i Llorens ens prometé ajudar-nos. No demanàvem cap quantitat exorbitant: crec que eren 7.000 pesos.

Si ens agradés la reproducció d'estampes il·luminades, publicaríem clixés de tota una documentació.

A les sis de la tarda tornàrem al número 156 de Rehland Strasse. El senyor Hubricht ens esperava. Hi trobàrem dos estudiants indis amics de Mr. Tampi. Planejàrem l'assumpte. El «Comitè pels Pobles Oprimits» faria tota la propaganda necessària i ens facilitaria un enginyer búlgar. El necessitàvem. Havíem demanat a un perit mecànic català que volgués participar en el fet, i reculà, quan li semblà que la cosa anava de debò. No teníem altre remei que refiar-nos d'un estranger, probablement aventurer. Despeses pagades i facilitats de fugida.

A la nit, anàrem amb Herr Hubricht al Wintergarten. Hi sopàrem esplèndidament, sense pagar els catalans d'Amèrica…

L'espectacle fou per a mi meravellós. Quan l'orquestra tocà «Wach am Rhein», esclatà una salva d'aplaudiments. Els reflectors donaven els colors del segon Reich.

Quan sortírem nevava en abundor. Els autos lliscaven tots suaus damunt el mantell blanc. Berlín mundà deixava les ampolles de xampany destapades als reservats, i les parelles, embolcallades en grossos abrics de pell, es retiraven als seus domicilis particulars. Obrírem la finestra de la nostra cambra. La boira era rosada dels arcs voltaics, queia el «confetti» de la neu encalmat. Allà, una mica lluny, hi havia Catalunya que esperava.

• • •

Quatre mesos després, rebíem de la Delegació de «La Bandera Negra», de Buenos Aires, una lletra de la qual extraiem el següent fragment:

«A la darrera quinzena del mes de juny, sortirem amb En Marquès, en direcció a França, per tal de fer-vos companyia en la vostra empresa. Esperem que podrem portar els 50.000 francs a la butxaca. No sabem si recollirem tota aquesta quantitat; però els nostres càlculs són ara ben optimistes. Ens hi hem posat de cap, i estem decidits a sortir amb la nostra. És per això que organitzem el viatge, car amb aquesta excusa ens serà molt més fàcil recollir diners, i, alhora, ja sabeu que no som dels que ens agradi quedar-se a casa».

Signaven Ramon Xammar i Francesc Marquès.

No sabem ben clarament què va passar al «Comitè Llibertat» de Buenos Aires. Hi havia dipositada una quantitat

destinada, segons acord d'una assemblea, al primer fet que es produís Catalunya. Els germans Xammar i En Marquès treballaren de valent per tal que aquesta quantitat passés a nosaltres. Vam escriure a Massó i Llorens perquè contribuís a fer caure la balança del nostre costat. En aquells dies es va rebre una carta del Comitè de París (després de molt temps de no haver-hi escrit) que comunicava que el senyor Macià enllestia l'organització d'un futur cop de mà. Massó i Llorens devia dubtar, i el fet és que els diners no foren enviats a nosaltres.

Dels nacionalistes bascos, que estaven assabentats de l'afer, rebérem, de New-York, una lletra encoratjadora:

> *«Catalanes! El mundo es muy pequeño comparado con la grandeza de nuestro ideal, y ni distancias ni cadenas serán capaces de separar los nobles corazones de los nacionalistas vascos y catalanes, unidos por la amargura y soldados por el amor. "Euzkadi Independence Commission". — "Euzkadi-Azkatasuna-Aldezko-Batzarra"».*

L'enginyer búlgar de Berlín hagué d'esperar una ocasió millor per a lluir els seus inapreciables serveis.

«B. N.» —França, a «B. N.» — Argentina

Perpinyà, 115 juny, 1926.

Srs. Ramon Xammar, i Francesc Marquès. A Buenos Aires.

Germans: Confirmem la nostra darrera del 10 corrent. Ens apressem a transmetre-us tots els detalls i impressions relacionats amb el nostre moviment patriòtic i en particular de la nostra Organització:

Vàrem reunir-nos a Beziers, abans d'ahir. Vàrem llegir els vostres comunicats, i acordàrem traslladar l'esperit dels mateixos al nostre «Comitè de Barcelona», cosa que ja s'ha fet.

Vàrem opinar, nosaltres dos, refermar l'opinió emesa en l'esmentada anterior. Això és, esperar que els treballs d'organització a Catalunya estiguin adenantats. Referent aquí a França, el grup de patriotes, lluitador i guerriller després del temps passat, i motivat per les necessitats de la vida, està disseminat i, per tant, no en una constant relació amb els nostres grups separatistes. Això, no és un obstacle essencial, car els volenterosos al sacrifici, si bé no són tants, serien recollits altra volta, per a un acte dignificador de la nostra Pàtria.

Referent al material, han passat nou mesos, quan es trobà la deu primitiva. Un element, mitjancer i que ens

proporcionava dit servei, està a risc d'ésser expulsat de França. De totes maneres, es fan gestions perquè aquest individu, en el cas d'haver de marxar, ens ho deixi a les nostres mans. Si això ens fallava, tenim esperances que, amb diners a la mà, tornaríem a trobar el que calgui, malgrat el dificilíssim que tot això esdevé, amb la situació present d'aquest país. Aquesta és la nostra situació a França, en el dia d'avui.

Referent al nostre «Comitè» de Barcelona, us adjuntem lletra rebuda del 13 corrent, i que, com veureu, és força esperançadora, car compta amb la confiança dels elements sindicalistes i amb la col·laboració vers un moviment general republicà, de diversos oficials de l'exèrcit. Entenem que amb elements espanyols no devem barrejar-nos-hi; però, febles i desunits i, ço que és pitjor, acovardits, els patriotes catalans, la nostra tàctica ha d'ésser d'afeblir l'enemic, molt fort, dissortadament, i molt més de ço que pugui semblar a cop d'ull. Un moviment dintre Espanya, afavorirà, indubtablement, la Causa de Catalunya. La rendició d'Abd-el-Krim significa, per a nosaltres, una pèrdua dolorosa; com qualsevol revolta a Espanya, representaria, per a nosaltres, un lenitiu.

Com podeu veure, el nostre «Comitè» de Barcelona, malgrat l'obstacle que per a nosaltres representa la detenció del nostre germà, continua persistint satisfactòriament en la tasca empresa.

D'aquest document adjunt, us preguem el secret més absolut. Us l'enviem, perquè tingueu notícia clara de tot el que passa, i també perquè no volem seguir els procediments dels de París, enganyant miserablement els patriotes d'Amèrica.

Esperem, així, resposta del nostre «Comitè» de Barcelona. Un cop rebuda, se us enviarà tot seguit.

Per correu separat, us enviem: Dos paquets, bons cotització, Edició definitiva. Encara que és edició destinada a Catalunya, creiem us agradaran.

Rebeu una bona abraçada, dels vostres germans, de la

DELEGACIÓ A FRANÇA de «B. N.»

Beziers, juny, 26.—Perpinyà, 15 juny, 26.

Història romàntica

Vesprejava ja, quan Leguia i jo ens trobàrem en la terrassa d'un cafè de la Plaça del Chatelet. Leguia tenia un amic basc de Viriatu, que menava una gavarra d'una Companyia de transports fluvials pel Sena, de París a l'Havre. Leguia i jo volíem anar a Londres per a realitzar determinats treballs relacionats amb l'interès de les nostres respectives organitzacions. Vàrem aprofitar aquesta coneixença per a efectuar un viatge més pintoresc i especialment més econòmic. La gavarra sortia del Quai de Bercy i l'amic de Leguia ens havia dit que hi fóssim a les nou del vespre i que soparíem allí mateix damunt l'embarcació. Era a darrers d'estiu i París entrada la nit s'aureolava d'una boira i d'una atmosfera humida.

Vàrem emprendre la caminada Sena amunt. Nosaltres dos ja havíem parlat a bastament del nostre pla i no teníem res més a dir-nos. Així silenciosos anàvem deixant enrere tots els ponts que travessen el Sena en aquell indret. A la nostra esquerra deixàvem també els innombrables carrers que hi aflueixen. Carrers foscos, ombrívols, amb les taques groguenques i vacil·lants dels fanals que embolcallaven la claror elèctrica amb una tristesa opaca. El Sena també esdevenia més fosc, i sols de tant en tant els fanalets verds o vermells de les embarcacions amarrades brillejaven a l'aigua, que semblava immòbil. Pels «quais» ens trobàvem parelles de suburbi que es dedicaven a l'amor. Leguia

caminava nerviós, de pressa. Vaig endevinar que estava esperant arribar a Londres i que res no li deia el paisatge vespral. Leguia era d'aquests esperits inquiets, que amaguen, sota l'enfebriment de l'acció, el més exaltat dels romanticismes. Per a trencar el llarg silenci, li vaig preguntar:

—Qui és aquest basc de Viriatu?

—Un ex-contrabandista de la frontera basco-francesa. Ha estat a Mèxic, on va estar a punt de trobar una mina de petroli. Avui una companyia comença els primers treballs, i no se sap què en resultarà. Va ésser atacat de nit, va matar a trets de revòlver tres dels assaltants. Hagué de fugir i va treballar als docs de Hamburg. Ara es passa la vida navegant Sena amunt i Sena avall, bo i rumiant una altra decisió.

—És nacionalista?

—Fervent i d'absoluta confiança.

—Ens ajudaria en un cop ben definit?

—Ja ho crec. Té pasta de gran «chef»…

Vàrem arribar a la gavarra, que restava inquieta en la fosca com un gran monstre marí endormit. El basc de Viriatu ens esperava a la coberta, i dintre una mena de cabina tenia ja el sopar a punt. Vàrem menjar musclos bullits i vàrem beure un vi de Bordeus, que per una estona ens féu oblidar, a nosaltres dos, la sidra i el vi de micorella. Un home seia a popa i tocava amb un acordió una «java» de ball musette. No podia dir per què, però tot jo estava inundat d'una gran tristesa. Aquelles fileres de llums macilentes, aquelles parets negres i brutes dels dipòsits veïns, aquella sensació de misteri, aquella cançó de l'acordió… Una cançó d'una alegria trista, «*morne*»… L'aigua fosca passava tan quietament que semblava immòbil com l'aigua d'un llac. Enllà, la boira prenia un color rosat i clar: era el centre de París que, amb els seus milers i milers de llums, reflectia el

cel. Jo estava abstret en la contemplació de totes aquestes coses, quan vaig sentir que el basc de Viriatu donava ja ordres. La gavarra, silenciosament, va anar apartant-se del moll i l'emprengué riu avall. Recorreguérem tot el trajecte de la ciutat en aquella hora ja inquieta. Una gasolinera de la policia s'atansà a reconèixer-nos. El basc de Viriatu els cridava quelcom i tornava a seure, tot fumant impassiblement la seva pipa. Leguia es passejava amunt i avall entre les caixes i cordes. Quan haguérem passat el pont d'Auteuil, el basc de Viriatu s'assegué a prop meu, i Leguia es reuní amb nosaltres. París quedava ja un bon tros enrera i l'ombra dels arbres de les vores del riu ens escoltava el camí. Ací i allà brillejava algun estel en mig de la boira esquinçada.

—Us van bé, els negocis? —preguntà el basc de Viriatu.

—No gaire, però ens esforcem perquè hi vagin —respongué Leguia.

—I el vostre Cap, ¿és aquell ex-militar de qui m'heu parlat?

—Sí.

—No m'agrada. Veig que respecteu l'escenografia.

—Ho suplim treballant fermament entre bastidors.

—Bé. Si em necessiteu, ja ho sabeu. Però, un consell: no us fieu mai dels ex-militars.

Hi hagué uns moments de silenci.

—¿Fa molt de temps que no heu estat a Viriatu?

—Sí, molt de temps; abans d'anar a Hamburg hi vaig estar. Quan en sóc lluny, hi penso sovint. Però quan hi sóc, trobo que la meva vida no té objecte. Hi guardo records per a mi molt amargs.

—Un amor?

—Sí. Tot un amor.

—No et tenia per un romàntic.

—Jo no sé en què consisteix ésser romàntic. Si enyorar la terra d'on s'és fill i guardar el record d'un sol i únic amor, és ésser romàntic, quedem que potser en sóc. Us haig de dir, però, que jo he conegut alguns homes que semblaven de molt sentiment, i al fons no eren altra cosa que d'un egoisme brutal molt ben disfressat. Quan han pogut, les seves mandíbules s'han excedit…

—Vas anar-hi per veure-la, oi?

—Sí. Li havia escrit abans. Vaig esperar-la tot un capvespre en una galeria d'aquelles de fustes, que tenen totes les cases en el nostre país. No sé quina fila jo devia fer amb aquell aire sentimental, i rodejat de panotxes de blat-de-moro i carabasses. Les vaques que pasturaven apaciblement en prat veí, anaven a la cleda fent sonar l'esquellinc en la hora quieta. Les campanes de la parròquia tocaven a prec vespral. Jo mirava ansiosament en la fosca, per si la veia arribar entre els pomers. Res! No va venir. Vaig agafar el tren fins a la frontera i vaig travessar-la a peu. Ja saps que jo tenia una causa pendent per aquelles baralles que vàrem tenir els nacionalistes amb els metecs del nostre poble…

Tots tres vàrem restar molta estona sense dir paraula. Jo estava segur que el basc de Viriatu era amb el pensament molt lluny. També estava segur que Leguia estava rumiant la manera d'entrar sobtadament a Bilbao, per mitjà d'una sorpresa. Els passos que estàvem realitzant s'encaminaven a aquest fi. Llavors jo vaig tractar d'adormir-me. La gavarra lliscava per l'aigua amb molta més velocitat. El soroll de la màquina ens arribava monòton. Quan vaig despertar-me, érem ja ben a prop de Rouen. Era ja bastant clar. Oíem des del riu el cant matinal dels galls de les cases de camp i unes campanades febles, llargues i malenconioses. Leguia i el basc de Viriatu, eren a proa, i discutien animadament. Vaig pensar com homes vinguts de països diferents ens trobàvem

en un mateix camí. A tots tres no ens movia ni ens deia res la febre del guant de diner. La fatalitat ens havia dut per una ruta que nosaltres no havíem cercat. ¿Es que hom pot preveure el seu destí? Així, jo anava comparant aquella situació nostra amb personatges de novel·les: el «Jean Sérvien», d'Anatole France, i «El vagabund dels estels», de Jack London, quan vaig sentir que Leguia em tocava.

—Veig que ja esteu despert. Pensava que caldria canviar de pla. Jo aniré a Londres. Si vós hi esteu d'acord, anireu a Baiona. Podríeu baixar aquí a Rouen i anar-hi per Nantes; cal que vegeu algú allà. Vós no us mogueu de Baiona fins que jo us vingui a trobar. No trigaré gaire. Si tot va bé, de Baiona anirem a Perpinyà a preparar el vostre costat.

—Està bé; d'acord. Ja m'explicareu amb més calma de què va. Endevino que el basc de Viriatu hi tindrà alguna influència, en aquest canvi de pla. Però a mi no em fa res. Amb tal siga no perdre mesos i mesos per aquests mons de Déu, i que es pugui fer alguna cosa en profit de les nostres pàtries respectives…

A mida que ens atansàvem a Rouen la boira es feia més espessa. La sirena de la gavarra xisclava de tant en tant. Passaven altres gavarres i embarcacions pel nostre costat. Les puntes de les torres de la Catedral magnífica s'enfilaven damunt la boira. La nostra gavarra féu dos o tres xisclets estridents i s'aturà a un moll. Tot regalimava humitat. Quan el basc de Viriatu enllestí els seus papers i els seus encàrrecs més urgents, anàrem a esmorzar a un bistrot de per allí. Vàrem discutir el pla, ara modificat per la intervenció del basc de Viriatu. Un dels números més suggestius d'aquest pla era que Leguia i el basc de Viriatu, al cap de cinc-cents nacionalistes armats perfectament, desembarcarien a Bilbao i atacarien per sorpresa a la Capitania General i no recordo quina caserna estratègica. Era llavors que el nostre Cap famós havia rebut, sense

cercar-ho ell, l’ajut d’elements financers per a proporcionar-li tota mena d’armament. Aquests elements estaven després de més de dos mesos impacients per saber com estaven les coses. El nostre Cap, que era un ex-militar, es perdia en incertituds i vacil·lacions.

Havent esmorzat, Leguia i el basc de Viriatu seguiren riu avall cap a l’Havre. Jo vaig agafar el tren cap a Baiona. Allí vaig passar impacient una setmana i mitja, esperant noves de Leguia. Un dia vàreig rebre finalment una carta d’ell. En rebre la carta i no venir ell, tal com havíem convingut, ja vaig pensar que la cosa se n’havia anat a l’aigua. Vora l’Adour, tot passejant-me, vaig llegir unes paraules terribles, que explicant-me el fracàs del pla ell m’escrivia des de París, on s’havia entrevistat en venint de Londres amb el nostre Cap. Ha passat molt de temps, però el temps en lloc d’esborrar-les les ha ratificades. Les transmeto exactament en castellà, com foren escrites. Leguia entenia el català, però no sabia escriure’l: «*Poner en sus manos los destinos de Cataluña, es una locura y acaso un crimen. En sus manos, todo… absolutamente todo está perdido. Ustedes han creado el ídolo y había que acercarse a él con cierto místico respeto y devoción. Yo he visto claramente que el ídolo era de barro y falso naturalmente como todos los ídolos… Esta misma noche tomo el tren para Hamburgo. Si las cosas no se cambian radicalmente, no puede hacerse nada. Ya le escribiré mi dirección… etc.*».

Boulevard Saint Michel

Un capvespre de la tardor del 1926, poc abans de l'intent insurreccional de Prats de Molló, ens trobàvem amb En Jaume Balius, al Cafè d'Harcourt, molt popular entre l'element estudiantil del Barri Llatí, prop de la Sorbona.

Queia una pluja finíssima, i hom sentia la humitat al moll dels ossos.

La nostra conversa fou un col·loqui d'enyorament i desesperació. No es podia fer res d'eficàcia; car la direcció del «bureau» d'Estat Català, a Bois-Colombes, portava la cosa d'allò més desgavellada. Parlàrem llargament de la possibilitat d'un fet de desesper, que almenys fes quedar una mica digna la causa separatista catalana.

Llavors Balius, malalt, que es passava tot el dia a la seva cambra d'aquell hotel famós de la Rue Cujás i que sols sortia al capvespre, perquè la gent no s'adonés de les seves sabates esqueixades i dels seus mitjons que ensenyaven els turmells, es veié obligat a demanar al senyor Macià un ajut econòmic per a pagar el metge.

En Balius, detingut uns mesos per suposada complicitat en l'afer de Garraf, sortí de la presó de Barcelona amb una malaltia que l'impossibilità d'un braç i d'una cama. Em contà com, a propòsit de la visita que efectuà el senyor Macià, s'havia assabentat que una colla de patriotes havia anat a Barcelona amb el designi d'atemptar contra el jutge Fernàndez Valdés, que instruïa l'afer de Garraf.

—En Macià —em digué En Balius— es passejava nerviosament amunt i avall del seu despatx.

En Macià havia fet tot ço que havia pogut per impedir l'intent d'aquells xicots. Aquesta li havien donat un termini per tal que ell efectués el cop de mà tan esperat de tothom. Finí el terme, i els xicots partiren cap a Barcelona.

«Si aquests xicots fan alguna cosa, com quedo jo?», deia en Macià tot lamentant-se.

Aquestes paraules donaven idea de com marxaven les coses.

Aquí, la conversa parà. Sentírem tota la tragèdia de la nostra Pàtria.

En sortir al carrer, ens semblà que aquelles gotes finíssimes de la pluja ens queien al cor. En Balius s'allunyà vers aquella cambra d'on quasi no sortia. Vaig contemplar-lo fins al trencar de la cantonada, amb el seu braç esquerre caigut, arrossegant una cama, pàl·lid. Una altra tragèdia vivent: la salut perduda i la carrera de metge truncada…

Una florista propera se'l guaitava amb ulls compassius. Les voravies eren llefiscoses, i l'asfaltat lluïa de la mullena…

Rue Choron

Poc després dels fets de Vera del Bidasoa —que a Catalunya repercutiren en l'intent d'assalt al quarter de les Drassanes —, Macià, que era llavors a Perpinyà, rebé la visita d'uns sindicalistes de Beziers, que acompanyaven un individu que tenia gran interès de parlar amb ell.

Perpinyà es trobava aleshores ple de sindicalistes, que hi havien arribat de tots els cantons de França i Bèlgica. Tots havien vingut amb l'intent de prendre part a la revolta, els primers episodis de la qual foren els de Vera del Bidasoa i de les Drassanes de Barcelona.

Les visites que elements significats del sindicalisme d'acció celebraren amb el senyor Macià foren nombroses. L'Hotel de França, de Perpinyà, era un quarter general.

La policia francesa feia els ulls grossos, i donava tots els detalls que li mancaven a la policia espanyola.

Tots ja teníem notícies de l'ocorregut a Barcelona i a la frontera basca.

Un dia, el senyor Macià, després d'una llarga entrevista amb aquests elements vinguts a Beziers, em comunicà que marxava vers aquesta ciutat i que jo ja rebria ordres. Em digué, encara, que li comuniqués tot ço que jo sabés de nou de la situació.

Dinà de bon hora, i partí ficat en auto de turisme, molt petit.

La meva situació fou, aquells dies, molt compromesa.

Grups i comissions de sindicalistes venien a veure el senyor Macià, amb el propòsit de demanar-li armament, que ells creien que tenia.

S'havien escampat tantes notícies falses, que aquesta de les armes, fou admesa com article de fe.

Jo vaig haver de convèncer aquella gent que nosaltres no teníem absolutament res. Vaig tenir la meva feina, car els sindicalistes no s'ho cregueren. Les comandes ja es començaven a fer amb un to excessivament imperiós, i al peu de l'escala de l'hotel em vaig haver d'acarar amb un conegut pistoler valencià, escapat per miracle de la llei de «*fugas*», que intentà amenaçar-me. Vaig dir-li amb el màxim d'energia que nosaltres no enganyàvem ningú, que d'armes no en teníem, que el moviment aquell jo el jutjava una provocació dels agents de Martínez Anido i que fessin el favor de creure en la nostra paraula, perquè de valents n'hi havia tan en l'anarquisme com en el separatisme.

L'enrenou es feia tan públic, que la policia francesa aparentà prendre-hi part.

Vaig rebre avís que aquella nit jo seria escorcollat en la meva habitació del propi hotel. Tot seguit vaig estripar unes lletres recentment rebudes —una de Blasco Ibàñez, un telegrama de Carles Esplà ratificant-me que el moviment era provocació, etc.—, i vaig donar la maleta a un amic, que la portà al «Casal Català». Era per salvar una pistola.

Aquella maleta, aquella mateixa nit, vaig saber que havia estat duta al Consolat espanyol. (Conspirar a Perpinyà era fer-se treure un film en ple dia). La policia féu dir a l'amo de l'hotel que acabés amb aquelles reunions i activitats, o, del contrari, seria expulsat de la població.

Vaig determinar anar-me'n.

En Joan Macià, fill de Francesc Macià, m'acompanyà fins a l'estació. Vaig adonar-me que la policia no es movia gaire lluny de mi. A mig camí de París, crec a Perigueux o

Limoges, vaig esperar el senyor Macià. Ambdós sortírem l'endemà cap a la capital de França. Pel camí, el senyor Macià, recomanant-me la major reserva, em posà al corrent de les reunions tingudes a Beziers amb els individus ja indicats. Es tractava no res menys que de patrocinar la nostra acció per a efectuar un aixecament.

Els patrocinadors del nostre aixecament formaven un trust financer i industrial. No ens mancarien armes ni diners.

Això el senyor Macià m'ho contava de cara a la finestra del vagó. Jo no veia res llavors. Desfilaven davant els meus ulls els camps verds i les arbredes amb una vertiginositat que sobrepassava la del tren. Allò que el senyor Macià m'acabava de dir era un miracle. Poc enraonàrem durant el camí.

El senyor Macià llegia *Le Temps*, i jo ja planejava l'organització de la futura i ampla actuació, per a insinuar-li o proposar-li…

• • •

A París hi passàrem un dies, i jo vaig haver de regressar per assumptes de la nostra organització a Perpinyà. Aquells dies que jo vaig estar-hi, el senyor Macià parlava de l'afer, de tant en tant, amb el grup patrocinador.

A Perpinyà vaig rebre carta del secretari particular del senyor Macià, l'Ernest Dalmau, en la qual em deia que es treballava de ferm, que s'activessin les gestions prop de Francesc Cambó, que un ex-diputat regionalista ens havia suggerit, car ja es comptava amb diners per a la compra d'armes: «M'encarrega de trametre-us les millors impressions d'uns treballs que està fent personalment per a l'obtenció d'eines. Ell creu que dintre molt poc podrem ésser-hi», m'escrivia Dalmau. M'encarregava també que,

tant prompte arribés Gassol a Perpinyà, li telegrafiés i que aquest es posés en marxa cap a París. «Ara cerco un nou “bureau” per a poder fer més feina i separadament». «Separadament» d’aquí? De Bordes de la Cuesta, que no es movia del «bureau» de la Rue Richelieu. La carta portava una apreciació, que no estic autoritzat per a reproduir. Una setmana després d’haver rebut aquesta carta, rebia l’ordre de fer avisar un company de Sobona, perquè vingués a Perpinyà i jo l’acompanyés a París. Jo vaig participar a escampar l’entusiasme i l’optimisme entre els nostres companys, tant de Perpinyà com de Barcelona, car jo rebia noves de la desorganització en què havien quedat els Escamots, després de la marxa a l’exili dels principals dels seus dirigents.

Les lletres que jo rebia de París i l’assumpte que explico i del qual jo n’estava assabentat, m’inspiraven absoluta confiança. Si no guanyem —em deia jo—, es produirà un fet de dignitat. Almenys, una cosa o altra.

Un capvespre del dia memorable de Nadal va arribar el company de Solsona. Aquella mateixa nit agafàvem el tren cap a París. Feia un fred cruel, i de Toulouse cap amunt, el paisatge estava nevat. Entre la boira i el fum de la màquina, distingíem la blancor estesa. Els vagons, immòbils a les estacions, estaven coberts d’un gruix de neu de prop d’un pam. Viatjàvem en aquella nit quieta, plens de recordances. A totes les llars del món hi havia, en aquelles hores, un foc amable i reconfortador i una família alegre al redós. Sols nosaltres, com dues ànimes en pena, anàvem per aquells móns de Déu, tremint per una idea santa, però que no ens privava d’enyorar la diada a casa nostra. Passaren quilòmetres i quilòmetres sense dir-nos paraula. Pressentíem que l’hora era arribada i que anàvem a París a comprometre la nostra vida. No hi havia ningú més en tot el vagó i no podíem dormir. A cada estació guaitàvem pels vidres

entelats de les portelles. Les andanes eren desertes. Una veu anava cantant amb trist ensopiment, l'«estació» del trajecte: *Limoges, Châteauroux, Orleans!...* El tren partia, un llumet vermell s'allunyava...

En arribar a Austerlitz, el meu company se m'apropà: «A Solsona no farem res que vós no hi sigueu!». «Està bé —vaig dir jo—; ho prefereixo a anar per altres costats, o quedar-me aquí. Ja hi aniria ara. Però Macià manarà». L'endemà ens trobàvem a Passy, on en una pensió russa posava el senyor Macià. Ell no hi era, i l'esperàrem fins ja tard. Quan arribà, ens donà hora per l'endemà el matí, a la famosa oficina de la Reu Choron.

• • •

L'oficina d'Estat Català de la Rue Choron la van organitzar els mateixos elements que havien entrat en relació amb el senyor Macià per a organitzar l'aixecament. En aquella era cosa dificilíssima trobar una habitació a París, i si aquesta era cercada per gent estrangera, la cosa era més difícil encara. No obstant, l'estatge de la Rue Choron era tot un domicili. A la porta d'entrada hi havia una ensenya, que, si mal no recordo, es llegia: «Crédit Immobilier». Gassol ocupava una habitació, que servia de secretaria, a l'entrada. A l'altre costat hi havia un despatx, que l'ocupava sempre un individu francès, que era el mitjancer entre el senyor Macià i els patrocinadors de la revolta. Hi havia telèfon i uns projectes d'urbanització, emmarcats, a les parets; uns prestatges amb rotllos de plans de ciutats-jardí i de cases barates. Per al senyor Macià hi havia un saló especialment destinat a ell.

En aquest saló es col·locà una taula americana per al delegat basc, que no era altre que l'amic Larrañaga, i una

altra taula per al delegat dels catalans d'Amèrica, el qual ara resulta que quasi cap catalanista d'Amèrica no el coneixia com a Delegat ni gairebé personalment; i que si algú el coneixia, el caràcter d'aquest llibre ens veda d'entrar en apreciacions i atacs personals. No serà aquest el primer ni l'últim cas.

La nostra entrevista amb el senyor Macià fou un desastre moral.

El senyor Macià, referint-se al projecte que tenia entre mans, demanà al company de Solsona si d'aquella contrada es podia fer una lleva de voluntaris, aixecar-se en armes i passar a la província de Girona, fins a Figueres.

—Ja sé qui són vostès i els crec capaços de fer ço que li encarrego —digué Macià.

—Senyor Macià —digué el company de Solsona—, estem a les seves ordres. Farem ço que vostè ens mani.

—Seran molts?

—Una trentena.

—Només?…

—Si es tractés d'aixecar-nos a la nostra comarca mateixa, seriem molts més.

En Macià va tornar-se pàl·lid. Va girar-se a mi i em digué:

—Així vostès m'han enganyat. Sempre m'han dit que a Solsona hi havia un gran nucli.

—Perdoni —vaig dir-li jo. Tot sorprès—; vostè té la llista de les forces que comptem, i ni jo ni ningú dels que les hi hem proporcionades no gosaríem enganyar a vostè!

—Jo em creia que eren molts més —digué Macià visiblement confús.

—Comprengui, senyor Macià, que un aixecament dintre la pròpia comarca pot parlar més gent a la revolta. Vostè pot assegurar-nos si, aixecats en armes, podríem arribar a Figueres?

—Així, no hi ha res a fer?

—Li repeteixo que tots els afiliats estem a les seves ordres.

El company de Solsona tornà a la seva llar molt decebut. Jo vaig quedar-me a Perpinyà.

A la Rure Choron continuaren les reunions amb elements afins, especialment els sindicalistes. Eusebi Carbó, molt significat entre ells per haver dirigit el moviment sindicalista a València, fou cridat a assistir-hi. Després d'algunes entrevistes, se digué que ja se l'avisaria.

Aquests viatges els pagava el fons econòmic de l'Organització.

• • •

Al cap d'unes setmanes vaig tornar a rebre ordre d'anar a París. El senyor Macià ens convocava una reunió a l'oficina de la Rue Choron. Va començar la reunió explicant el senyor Macià ja clarament a tots els reunits l'assumpte de què es tractava. Hi havia un grup financer i un altre d'industrial, conjuntament, que patrocinaven el nostre moviment. Aquest grup, segons el senyor Macià, desitjava enllestir com més aviat millor aquell negoci i portava pressa. A tal efecte, a l'habitació del costat s'esperava un senyor francès per assabentar-se dels acords definitius i anar-los a comunicar al seus amics. «Em demanen ja una llista completa d'armament i municions, i jo la tinc ací per a donar-los-la». El senyor Macià, davant la general estupefacció, llegí una llista enorme d'armament i municions. Hi havia gasos lacrimògens, asfixiants, bombes incendiàries, metralladores, etc. No hi mancava pas res.

Damunt la taula hi havia un munt de llibres militars, tot just comprats a una llibreria militar del Boulevard Saint-

Germain. Tota la feina havia consistit a copiar el material i apuntar la quantitat.

—*Eso es fantástico* —exclamava Larrañaga.

Calia assenyalar la data, que per això s'esperava aquell senyor francès del costat.

Aquí els parers foren divergents. S'acordà demanar un termini més a aquella gent.

Els sindicalistes es manifestaven d'una manera confusa.

Macià deia que seguiria tot Catalunya.

Jo creia que, seguint uns centenars d'homes, el fet de dignitat es produiria suficientment, i no tenia gaires confiances en la gent del meu país, que, a part de raons psicològiques no estava preparada moralment al sacrifici.

Larrañaga manifestà que ells, a Euzkadi, no passarien de tres-cents: però decidits. Va demanar un vaixell i armament per a embarcar a Bordeus, amb gent basca vinguda a Lourdes amb pretext d'una peregrinació i que ell, al cap dels 300 homes, entraria a Bilbao. La resta del país faria la seva feina.

Vaig sortir de París amb l'ordre de fer una informació pel Pireneu, i tractar de trobar per la muntanya planells isolats on fos possible descendir un aeroplà i descarregar-hi el material. Jo considerava que la conducció del mateix per carreteres franceses era anar al fracàs. El país i la gent no m'inspiraven cap confiança. Aquesta fou l'única proposició que vaig presentar i que va tenir l'honor d'ésser acceptada. Amb quatre amics vaig recórrer una part determinada del Pireneu i vaig trobar tot seguit el lloc a propòsit. Vaig fer uns plans i els vaig enviar a París.

(Quan lo de Prats de Molló, la policia francesa trobà l'oficina de «Bois Colombes» completament abandonada i amb tots els arxius, fitxes i documents a l'encant. Aquests plans deuen encara estar guardats al «*Quai des Orfèvres*»).

Abans d'anar-me'n de París, vaig insinuar al senyor Macià que demanés col·laboració entre els patriotes significats de Barcelona.

L'Ernest Dalmau, una vegada més, havia de marxar a la ciutat nostra, en cerca de col·laboracions. Amb una caixa monumental de mostres de capells i novetats per a senyora, proveït dels papers necessaris, talment un complet viatjant de comerç. Dalmau arribà a Barcelona i efectuà una sèrie de visites a les esmentades personalitats. Aquestes eren pregades de venir a París i posar-se d'acord per a la sublevació. De tota aquella llista, sols pujaren a París dos homes: Carrasco i Formiguera i Miquel A. Baltà.

Seria interessant poder saber la conversa que aquest darrer tingué amb el senyor Macià. Tampoc no estic autoritzat per a fer-la pública.

• • •

Final d'una carta que vaig rebre de l'amic Larrañaga: «*... aquella misma noche tomé el tren y me vine para X... Como no tenía bastante dinero, se los pedí al señor X, y luego se los devolví. Para no estropear la marcha de los asuntos y causar el menor daño a los que todavía esperan algo de tal organización y de tal jefe, escribí una simple carta diciendo que me iba, sin dar a entender los motivos y dejando a salvo los falsos prestigios de los ídolos...*».

De l'afer de la Rue Choron, ningú no en sabé ni una paraula més. Podria ampliar amb altres detalls de referència personal l'epíleg d'aquesta narració. Però repetim que hem escrit aquest llibre per pura i simple inspiració patriòtica. Res més.

Els fantàstics ajuts financers a “Estat Català”

Temps després, en considerar com havia quedat morta una qüestió de tanta importància per a la nostra causa, indagàrem tot ço que ens fou possible saber. En realitat, els patrocinadors de l’aixecament a Catalunya eren dos grups, financer un, i industrial l’altre. Hi havia polonesos, francesos i txecoslovacs.

Un dia, un d’aquests anava acompanyat del director del «Crèdit Lyonnais» a Marsella. Almenys així es feren les presentacions. Segurament la seva finalitat era especular amb el nostre moviment i fer jugades de borsa… Exigien, a canvi del seu ajut, la data fixa del cop de mà.

Davant els titubeigs de Macià, recolzats en la manca de material, li demanaren que fes una llista completa del material que caldria. Ells el proporcionarien, i Macià s’encarregaria solament de les municions. Així, s’encarregà a Carbó que es cuidés de reclutar gent del seu camp, i dividir-los en grups de 10, que, essent mecànics tots, es dedicarien a la reparació de metralladores. També es feren gestions prop d’un fabricant d’armes del nord per a les municions. El fabricant respongué que demanava un terme de dos mesos per a proporcionar un milió cinc-cents mil cartutxos. Va afegir que si tingués una màquina de millors condicions, aquesta quantitat de cartutxos la fabricaria dintre quinze

dies. En conèixer aquesta resposta, els grups patrocinadors digueren a l’al·ludit fabricant que ja podia fer la comanda a Brussel·les, i que la màquina ja estava pagada. Noves inquietuds i titubeigs de Macià, referents al transport de material a llocs determinats. Responen els grups esmentats que s’encarreguen del transport i de la seva seguretat. Més vacil·lacions de Macià: no tenia la gent organitzada.

Carta de l’exili

«Fare thee well, and if for ever, still for ever fare thee well».

LORD BYRON.

«… reconec que el meu nom i la meva presència contribuirien a fer alguna cosa. Tinc, sense haver-los cercat, un nom i un cert prestigi de patriota de bona fe. Em consta, i no és que em faci cap mena de gràcia, que la policia em tem més a mi que a l’“Avi”. Les circumstàncies i les incidències de la meva persecució han fet creure a la policia que sóc quelcom de temible. I, amb tot, sóc un pobre home de bona voluntat. Però és així, i aquesta fama no me la trauré del damunt. Desgraciat en les coses de la vida, he estat, no obstant, de sort quant a la persecució policíaca. A l’“Avi”, l’enemic el considera d’una follia noble, i es recorda del seu passat militar. De mi en té un concepte d’assassí. El meu temperament no va vers les ampul·loses revistes militars, amb la seva ala dreta i la seva ala esquerra que somia Macià. El meu temperament em du a la guerra de muntanya, a la qual em veuria amb cor de fer serveis a la nostra causa nacional. Sóc un enamorat dels procediments “Sinn-Feinn” irlandesos, i amb tot i preveure que Catalunya no és Irlanda, els Escamots ensorrats pel macianisme haurien estat quelcom de semblant. L’agressió al Canonge Boada, autor moral de l’ordre de la predicació en castellà al bisbat de Barcelona, autor també d’una llista negra en la qual

figuraven eclesiàstics catalanistes, fou un assaig incipient de tot allò que haurien estat aquests Escamots: una justícia i una alliberació catalanes. Llavors jo podia fer quelcom. Però el temps no ha passat en va. No n'hi ha prou, de portar una pistola a la butxaca. Cal portar al cor alguna cosa més. I cregueu-me, el tarannà corrent del nostre poble no encoratja gens ni mica a fer-se trencar el cap per Catalunya. NO HI HA HAGUT SÍMPTOMES. NO HI HA SÍMPTOMES. Dóna molt de braó, en moments de perill, el pensar que tens una gran part del teu poble al darrera. Quan hom pensa que serà aqueix mateix poble el que es riurà de tu, i que seran germans de la teva pròpia causa, els teus més temibles enemics, hom sent que se li refreden les sangs i li desapareix l'entusiasme. És molt trist, però cal dir-ho: són els nostres propis germans qui ens han mort la fe. Aquesta visió se la representarà qualsevol prou capaç de fer quelcom per la dignitat de Catalunya. En un altre país, l'heroïcitat d'En Compte seria venerada. A casa nostra passa en mig de la indiferència. Ja ho sabem, els que ens hem proposat seguir aquest camí, que no hi trobarem flors i violes. No ens podíem pensar mai, però, que la discòrdia fratricida i la guerra sorda provinent dels que rodegen Macià haguessin pogut posar l'"Inri" a tantes penalitats. Fa pensar, també, si és forçós, que nous idealistes acabaran de la mateixa manera. I, no obstant, malgrat pensar-ho, donaríem qui sap què, perquè encara, després de tot, es pogués fer un nou intent. Però hi ha Macià entremig, i aquest no fa ni deixa fer.

»Ja ho sabeu, compteu-me com a soldat de fila. La meva vida, i tot, és per a la meva Pàtria. Quan la meva Pàtria senti la necessitat de dignificar-se, jo faré com dos. Ara, no vui ésser altra cosa que soldat de fila. Ja estic tip d'encendre focs i que altres els apaguin...».

• • •

«No cregueu que els sindicalistes estiguin millor que nosaltres. Estan també dividits, i no tenen homes que els orientin. Molts d’ells són bons i de cor noble. Valents i amb gran esperit de sacrifici. Jo, perací, en conec molts. Encara que no ho sembli, es perden en lirismes. Aquells que no són vegetarians, naturistes i altres coses molt respectables, però que fan riure a Martínez Anido, ja no són dels *purs*. Amb cols i aigua, jo crec que no es poden matar gaires “civils”. Tots esperen, malgrat el seu pessimisme i les seves esperances fallides, l’hora de la revolta…».

Fragment d’una altra carta

X. Setembre de 1928.

«Si ho mirem detingudament, haurem de convenir que el temps no passa en va, i l’hora de les evolucions polítiques, ja no es pot deturar. Han passat quatre anys, i durant aquest temps, què ha fet el nacionalisme d’acció? Durant aquest temps, devia tenir la paraula, i què ha fet? Res. Sembla que, ara, l’evolucionisme polític vol tornar a prendre la paraula. Com quedem? Som uns ninots esparracats de paller, amb un buit a l’ànima que fa feredat, amb la vida trencada, amb situacions i interessos perduts, i condemnats a anar per aquests móns de Déu com gossos perseguits de tothom, mentre a la nostra Pàtria es crida el darrer mot d’ordre “Federalisme”.

»Hem sabut que a darrers del mes passat vingué per ací una secció de la policia especial del rei, amb la missió d’assabentar-se de la vida i activitats que feien els exiliats polítics. Es preguntà pel sindicalista Carbó, per Jaume Balius, tingut en concepte de terrorista, per En Cardona i per mi. Fins a les dues de la matinada voltaren per ací, i pernoctaren alguns, fins l’endemà, a casa d’un barber espanyol. Incomplets els seus informes, anaren al Comissariat, on segurament els proporcionaren tot ço que els mancava, àdhuc les nostres fotografies... Ja podeu endevinar la mà de “dossiers” que deuen existir sobre les

nostres pobres i inofensives persones, exposades en qualsevol moment a ésser joguina de qualsevol facècia d’aquesta gent».

Prats de Molló

El dia 2 de novembre del 1926, ens trobàvem a Beziers. Anàrem a fer una visita a un amic i alhora un canvi d'impressions, car les relacions del Comitè de París amb nosaltres eren completament rompudes, i encara sabíem quelcom de ço que el senyor Macià projectava. La posició dels Catalans d'Amèrica, traduïda principalment per una carta del «Comitè Llibertat» de Buenos Aires, en la qual es manifestava de no donar ja més diners a París o on fos, mentre no es produís a Catalunya algunt fet, per una part, i per altra, l'activitat de «La Bandera Negra» en tractar d'organitzar el fet esperat de tothom, i també la impaciència dels més afectes a la persona del senyor Macià, no dubtem que determinaren en l'esperit d'aquest anar, com fos i com es pogués, a l'aixecament.

El nostre amic de Beziers em comunicà, de cop i volta, que passava quelcom d'anormal i que cap a les deu d'aquell mateix matí es tindria una reunió amb elements sindicalistes a casa seva. Es començà la reunió i, tot seguit, un delegat d'ells, recentment arribat de París, ens notificà que el senyor Macià ja era a la frontera; que els havia demanat ajuda i que ells havien decidit secundar immediatament el moviment; però que, ja escamats d'altres ocasions, ells estarien a punt i dispostos, i que a la primera topada a la frontera, ells hi marxarien. Va deliberar-se llargament l'intent de Macià, i s'acordà prendre les disposicions necessàries per a secundar

el moviment així que aquest es produís a la frontera. Acordàrem, també, anar plegats amb els grups separatistes dissidents del Comitè de París, la representació dels quals portàvem En Simó Llauneta, l'Antoni Sorts i jo.

En demanar jo el nombre mínim dels probables, a passar la frontera, se'm respongué, per part dels sindicalistes, que era el de vuit-cents (set vegades més que els que anaren amb el senyor Macià), i que els que durien l'expedició serien un d'ells i un de nosaltres. Tots els sindicalistes estaven conformes amb l'ideal de la Independència catalana, malgrat haver-hi entre ells molts no catalans.

Marxàrem a Perpinyà i avisàrem els nostres amics. Hem de fer constar la indignació dels mateixos, en saber que s'intentava un fet per Catalunya, i que ells, que per Catalunya es trobaven a França en totes les pitjors condicions, fossin considerats patriotes de quarta categoria.

L'urc del cabdill —excusat sempre en l'aplicació d'una disciplina, que resultava sempre la disciplina del desordre, explotat pels que ja llavors entorn seu cercaven la possibilitat de sortir del gris social o per necessitat econòmica, que s'agafaven a Macià per a aixoplugar-s'hi, i perquè quan les mirades de reconeixença de Catalunya es dirigissin al Senyor Macià, ells també fossin mirats i reconeguts— privà sempre, i especialment en moments difícils, que s'unifiquessin els parers i desapareguessin les discrepàncies entre el Comitè de París i el Comitè de «La Bandera Negra» de Perpinyà.

Acusem com a un dels principals inspiradors d'aquesta guerra fratricida i qui mai no deixà perdre ocasió per a encendre-la més i més, el senyor Bordes de la Cuesta. Esperit errívol, ombra misteriosa que, des dels primers temps a París, fins la caiguda de la dictadura, acompanyà la història de l'actuació d'Estat Català i que, coneixedor del caràcter del senyor Macià, l'explotà a meravella a benefici

de les seves combinacions i intrigues incomprensibles. El senyor Macià no és home que toleri que ningú li faci ombra, i Bordes, malgrat la seva adulació hipòcrita al cabdill, quedà relegat sempre a segon terme.

Ventura Gassol, més dúctil, més humil, més untuós i rialler, amb la seva cara de poma del ciri, s'adaptà a les exigències de temperament del senyor Macià, i ha vingut representant aquell paper que Bordes de la Cuesta havia sospirat jugar. Manar ell, darrera la persona del senyor Macià. No volem dir que també fos aquesta l'aspiració d'En Gassol.

Bordes de la Cuesta era l'home més capacitat i més intel·ligent dels que rodejaven Francesc Macià en aquella època. Home fred, especulatiu, diríeu d'ell, l'home sense cor, ben a propòsit per a títol i personatge de film. La seva actuació dintre Estat Català fou ben poc important. La seva personalitat, un misteri. ¿Per què, a la reunió de Lyon o de Séte, el delegat sindicalista —llavors nosaltres no ens trobàvem encara a França— protestà de la seva presència a la reunió? Creiem que aquest delegat era Eusebi Carbó.

L'organització del moviment de Prats de Molló, del punt de mira de treball secret, deixà molt que desitjar. En vigílies del moviment, arribaren a París, procedents de Buenos Aires, dos amics nostres, un d'ells En Ramon Xammar. A la nit de l'arribada anaren a sopar a Ca'n Borràs, un restaurant del Faubourg Montmartre, que té la llegenda de fer menjars a estil català, encara que no s'hi assemblin de res. Xammar i els altres amics, entre ells En Jaume Balius, ja resident a París, pogueren escoltar, de la taula del costat, la següent conversa:

—*Yo estoy sin un céntimo.*

—*Yo también. Mañana me voy a Bois-Colombes. Dicen que Macià entrega dinero, zapatos y una camisa. Ya será algo…*

La sorpresa dels nostres amics fou gran. La policia espanyola concorria a aquell restaurant amb l'objecte de vigilar els conspiradors catalans i espanyols. Si aquella gent de la conversa era gent simple i franca, volia dir que l'aixecament projectat era a l'abast de tothom. Si eren policies, volia dir que la policia n'estava al corrent.

Un mes abans del fet de Prats de Molló, trobàrem un ex-catalanista que havíem conegut en els nostres primers anys de catalanisme de «Segadors» per la Rambla. El trobàrem a Perpinyà, i com sabíem la seva significació prop del Sindicat Lliure, procuràrem esquivar el seu encontre, car allí hi havia policia de tots els Estats, i el parlar-hi hauria estat probablement mal interpretat. En Daniel Roig i Pruna, que aquella tarda estava a Perpinyà a visitar-nos, n'és testimoni.

Amb tot i defugir-lo, aquesta persona em saludà i em digué que havia de parlar reservadament amb mi.

Ço que em digué, és el següent:

—Ja deveu saber que la persona que us va fer avisar indirectament, per tal que us poguéssiu escapar de Barcelona, vaig ésser jo…

—Sí, i malgrat que sou amb els enemics, us ho agraeixo.

—Vaig recordar-me dels primers temps de la nostra joventut. Reconec qui sóc, però al fons sóc catalanista…

—Home…

—Bé. Sapigueu que la policia espanyola sap perfectament tot ço que feu. Les vostres cartes a En Perelló a Barcelona, abans de donar-les a ell a l'Administració de la presó, són llegides, en plena Rambla, per Fernàndez Valdés. Se saben coses de «La Bandera Negra», i, com a amic, us aconsello que no us sacrifiqueu més, car esteu venuts tots plegats.

—Mai no m'he cregut que les meves cartes a En Perelló arribessin intactes a les seves mans…

—Se sap que en Macià fa gestions per a la compra d'armes, que es cuida d'aquest assumpte un tal Grau, resident a París, i que és delegat dels d'Amèrica, i que Macià anirà a un aixecament ben aviat, car compta amb ajuda internacional. Aneu amb compte, perquè em sap greu la vostra bona fe. I ara, res més. Reflexioneu ço que us dic.

L'endemà vaig haver de marxar a París, i aquest individu no el vaig veure més. En arribar a París, per mitjà de l'amic Balius, vaig fer advertir al senyor Macià de la importància d'aquesta confidència. El senyor Macià, despectivament, no hi va donar cap importància.

Ara preguntem. ¿Fou Garibaldi l'únic confident de Prats de Molló? Aquesta confidència em fou feta, si no ho recordo malament, a últims d'agost o primers de setembre del 1926. No crec que, en aquesta data, Garibaldi estigués ja en relacions amb Macià. ¿Com, per qui o per quin mitjà la policia espanyola, ja en aquella data, estava assabentada del moviment de Prats de Molló?

Altrament, ¿estaven segurs, els directors del Comitè de París, que no eren vigilades les seves persones i la seva correspondència, per la policia francesa?

¿Per què el Govern francès deixava fer a Macià, en un assumpte que posaria en un mal trànsit les seves relacions amb l'Ambaixada d'Espanya? ¿No és possible que França deixés organitzar a Macià la seva aventura amb l'intent de treure's del damunt un personatge com Garibaldi, que llavors ja treballava per Mussolini?

Garibaldi havia treballat al servei secret de França, i la seva coneixença indubtable de moltes coses importantíssimes, podia fer molt de mal a França, en uns moments de la vida internacional molt compromesos. Condecorat amb títols i medalles de la República, Garibaldi, per a treure'l, es necessitava un sòlid argument i una causa

ben sorollosa. Ell i Macià, per una paradoxa de la vida, internacionalitzaren el plet català d’una manera insospitada.

La Muntanya

Un dia, a Perpinyà, es presentaren al nostre domicili dos subjectes que inspiraven una sensació no gens atraient. Amb les degudes precaucions sortírem a rebre'ls. Ens allargaren una tarja. La tarja era de Carles Esplà, que des de París ens els recomanava perquè els ajudéssim a passar la frontera.

Enraonàrem llargament, tots plegats, de la situació de la política dictatorial a Espanya. Convinguérem en què la monarquia s'aguantava damunt l'espasa de Martínez Anido.

Un d'aquests homes no era altre que Oscar Pérez Solís, l'ex-capità d'artilleria, ex-líder dels socialistes bilbaïns, i aleshores un dels més destacats personatges del comunisme espanyol.

Avisàrem el company Pagès, i aquest, amb un altre, els conduí a Sant Llorenç dels Cerdans. A Sant Llorenç, la seva conducta no fou del tot prudent, car Oscar Pérez Solís celebrà una reunió, aquella mateixa nit, amb un grup comunista de la localitat. El grup de cercolaires i boscaters afecte a «Estat Català» que hi havia per aquella contrada escollí dos dels seus homes més coneixedors del terreny, i, de nit, travessaren la frontera.

Quan ja feia una hora que caminaven, es desencadenà una imponent tempestat. Oscar Pérez Solís, que aleshores encara no l'atreien les idees religioses, es passà tota la nit

renegant i maleint. De tant en tant, un llamp aclaria la muntanya, i la nocturna comitiva quedava il·luminada.

No havien de témer trobar la guàrdia civil, que en aquelles hores i amb aquell temps, devia, d'estar-se ben aixoplugada.

L'endemà arribaren a Sant Hilari. Oscar Pérez Solís, que portava una cartera plena de bitllets de diverses nacionalitats, pagà els seus companys.

Temps després, sabérem que Pérez Solís, que portava una missió especial de Rússia, havia arribat a Barcelona, i d'ací anà a Bilbao. De Bilbao tornà a Barcelona, i un dia que la policia efectuà un «*raid*» en diversos domicilis de sospitosos, trobà casualment a Pérez Solís. Sabérem que estigué al Castell de Montjuïc molts mesos, i més tard, ja abandonades les seves idees comunistes, que havia fet professió de fe catòlica.

—*Es curioso* —ens digué.— *Cuando he salido de Vizcaya, han sido los nacionalistas los que me han ayudado a atravesar la frontera. Ahora son los nacionalistas catalanes los que me ayudan a entrar en España*.

II

Els Escamots formaren, en general, un bell planter. Que ningú no somrigui. Dels Escamots en sortiren actes inspirats pel més gran patriotisme i efectuats, si voleu, imperfectament, però amb un noble i pur esperit de sacrifici. Pels Escamots hi passaren joves catalans, d'una conducta

ben digna d'admiració i d'agraïment. Han passat molts en l'anonimitat. Altres, extenuats en una lluita fosca i sense glòria, no tingueren més remei que, per necessitats econòmiques, aixoplugar-se al macianisme, que, en aquests darrers temps, els ha pagat, amb un sou escàs i insegur, la seva joventut neulida i la seva carrera inacabada. Podríem senyalar-ne ací moltíssims.

A París, a Toulouse i a Perpinyà, ja llavors hi hagué arribistes. Totes les facècies interessades d'aquests, no són prou per a esborrar la part noble i bona dels altres.

Entre els records que guardem hi ha el de Joaquim Núñez; En «Quimet», joveníssim encara, formava part d'un escamot de Barcelona. Un dia, per una qüestió haguda en un bar, el seu escamot fou descobert o delatat a la policia. En «Quimet» hagué de marxar a França. Era d'una ànima verge, que s'abandonà tota sencera a l'ideal de la Pàtria. Sense família, aquest ideal era per ell la seva mare, el seu pare i el seu amor. Per en «Quimet», sols hi havia una cosa estimable a la terra: Catalunya.

Arribà a Perpinyà, i, com d'altres, cercà feina. Després d'unes setmanes de recerca inútil, la trobà en una colla de cercolaires catalans que pernoctaven al cor del Pireneu, ben prop de la frontera, i pels voltants de Sant Llorenç de Cerdans. Aquesta colla de cercolaires i bosquerols l'arribaren a estimar i li deixaven les feines menys crues.

En «Quimet», en les hores vagatives i en les nits llargues de l'hivern, vora la llar del foc de les masies, els predicava catalanisme i els anunciava que un dia s'aixecarien per la llibertat.

Els cercolaires s'allistaren a «Estat Català» amb fe i entusiasme. Entre ells hi havia els germans Morella, inclosos en el moviment de Prats de Molló. Cada nit, vora la llar, tots ells es reunien i es llegien les cartes o ordres rebudes de Perpinyà; aquella gent, que treballaven tot el dia a la

muntanya, sols tenien un pensament: l'hora d'ésser-hi. La cosa s'anava allargant, i el treball a la muntanya finia. Núñez hagué de buscar-se feina, i la trobà en una gran masia que hi havia entre Vila Roja i La Manera. Allà, a canvi d'una alimentació feta de sopes i patates, hi passà una llarga temporada, ensenyant de lletra als infants de l'amo. Era una masia grandiosa, amb grans corrals on les ramades que pasturaven per les valls properes s'hi aixoplugaven. Tot respirava una soledat immensa durant tot el dia. Sols les vaques feien cantar pausadament el seu esquellinc, i de la xemeneia enorme sortia una fumerola que anava pujant cel amunt. En «Quimet», allí sol i sense els cercolaires, s'hi enyorava. La seva presència fou coneguda de la gendarmeria, i cada cop que rebia una carta de Perpinyà, l'endemà la gendarmeria pujava a la masia i, dissimuladament, li feien un grapat de preguntes. En «Quimet» feia l'orni, amb la seva cara jovençana i de «*bon enfant*». Es veia que l'estar tan prop de la frontera originava sospites.

Sigui per pressió de la gendarmeria o no, els amos, amb tot i que se l'estimaven, li donaren el comiat. La vida d'«En Quimet» prengué nova ruta; Perpinyà, Toulouse, París i Brussel·les… Setmanes treballant i setmanes sense treballar. Alimentació escassa. Dies de presó a la Santé. Misèria a Brussel·les. Avui «En Quimet» viu penosament amb la seva dona i un fillet. Quan passa sota la bandera espanyola, en els dies de festa oficial a la Generalitat, acota més el cap i s'arronsa més d'espatlles.

Per arribar ací, ell es pregunta si valia la pena de dur una vida com la que ell ha dut.

Un confident que no podia sopar

Aquells que d'anys han treballat en els rengles del catalanisme històric, tots coneixeran En Manuel Pagès. Vers els anys 1908 i 1910, hagué d'expatriar-se per mor d'una causa seguida per procediment militar, amb motiu d'una fulla considerada subversiva, de l'Associació Catalana de Beneficència. Viatjà per Cuba i Mèxic. Quan tornà, també tornà més ferm que mai a treballar pel catalanisme. Fou un dels primers que s'ajuntà a Macià, i un dels primers d'Estat Català.

Un dia, tot dinant a Cal Joan, de la Rambla de Santa Mònica, En Pagès ens digué que calia anar a una actuació revolucionària.

En Pagès ha estat un revolucionari a tall de Ruiz Zorrilla. Posat en un poble, hauria fet el tipus perfecte del cacic local. Té el do de no inspirar desconfiança a la policia, i és un treballador incansable. Fer-lo estar quiet és matar-lo. Privar-li de ficar-se en alguna conspiració, és fer-lo morir de consumpció.

En Pagès, en el catalanisme, és un tipus de raça com l'Arlegui Campmany.

Quan la campanya en pro de les Delegacions de la Mancomunitat, sabé organitzar una manifestació que enlairà molt el senyor Macià.

Estaven els parlamentaris reunits al saló de Sant Jordi, i En Pagès, al cap d'uns quants entusiastes, agafà en Macià i

el féu entrar per força dintre la Diputació. Macià sortí al balcó i adreçà un discurs a la multitud. Parlà en termes violents. Digué que ni la força de les baionetes no podria ofegar l'ànima alliberadora del nostre poble. Macià, ben joiós, escoltà grans ovacions, i la seva figura començà de pujar.

Quan En Pagès ens parlà de la creació del nou nucli, hi assentírem. A l'esquerra d'«Acció Catalana» calia un grup extrem i fora de la política. En Pagès llençà un nom: «Estat Català». Escriví al senyor Macià a Lleida demanant-li permís per a fer sortir el periòdic del mateix nom. Macià trigà molt a respondre, i quan ho féu, trobà en la idea molts inconvenients. Finalment assentí. Sortí «Estat Català», batejat per En Pagès tot menjant-se un arròs —qui li havia de dir que aquell bateig el faria dejunar moltes vegades—, i escrit per Salvat Papesseit, Domènec Soler, Rosell i Vilar i nosaltres.

Quan vingué la dictadura, En Pagès continuà treballant tan fresquet. Llavors hi hagué una dispersió general de gent radical. D'aquells que es menjaven els castellans en els mítings, ben aviat no se'n trobà ni un per record. Macià marxà tot seguit a Perpinyà. Duran i Albesa, el seu secretari d'aleshores i el seu home de confiança, el seguí. En Pagès, a la seva manera, anà organitzant els Escamots. Es feren concentracions a Súria, a Vilafranca, a Montnegre i a Santa Creu d'Olorde. En Miquel Baltà i En Josep Llord hi donaven lliçons tàctiques. En Baltà, a Montnegre, féu molts elogis de l'organització. Però les investigacions de la policia anaven estrenyent el cèrcol, i En Pagès hagué de marxar, més que pel seu gust, per ordre de Macià, que el reclamava a França. Fou comprès en l'afer de Garraf com a element dirigent, sense tenir-hi tampoc res a veure. A França no tingué la sort d'ésser agradable a Macià i els nou arribats del quarter general. De seguida començà la intriga, i ben aviat es llençà

la difamació: En Pagès era confident. Les sospites de la confidència es basaven en què havia fet un viatge a Barcelona. Efectivament, el va fer. I per la brigada policíaca fou descobert que actuava a les ordres del general Barrera. Aquest telefonà la nova a Milans del Bosc, amb el qual no hi tenia gaire bones relacions. Del Govern Civil sortiren ordres terminants. I quan tota la policia es mobilitzava a la seva recerca, En Pagès tornava a travessar la frontera.

Mentre els seus acusadors sopaven esplèndidament als restaurants de París, En Pagès, moltíssimes nits sopava amb un cafè amb llet i un «croissant». L'home, de mica en mica es gastava les economies dels seus anys de treball. Un amic li trobà feina a la illa de Còrsega, i En Pagès es passà un any i mig, a l'alta muntanya d'aquella illa, en una gran confraternitat amb els bandits. «*Monsieur le catalan*» no era tan ferotge com el suposaven els «*rapports*» de la policia francesa, que, de tant en tant, anava a veure'l, per si feia bondat.

Res de nou al Pireneu

«Il faut, de temps en temps, qu'un peuple renouvelle le bail conclu avec son idéal centenaire...».

(De «*La Chaussée des Géants*», de PIERRE BENOIT).

És cert que l'estudi i perfeccionament de la llengua nacional i que la riquesa econòmica i cultural d'una nacionalitat són factors principalíssims en la renaixença política. Estem celebrant el centenari de la Renaixença Catalana, i, en fer-ho, ens estremim en oir encara avui la potencialitat d'aquella veu eixida de la ruïnes, que porta el nom de «Oda a la Pàtria». La llengua immortal ens va dur a la renaixença literària i d'aquesta —tal com ja digué Francesc Pelay i Briz, en «Lo Catalanista»— a la renaixença política. Més ben dit: a la renaixença patriòtica. Renàixer és vida nova. Vol dir regeneració, reacció depuradora, en aquest cas, de la vida nacional. Hem regenerat, doncs, la nostra llengua, la nostra cultura, les nostres ciències polítiques i econòmiques. Però no ens hem regenerat pel sacrifici. No és possible una regeneració sense sacrifici. Catalunya, que ha tingut en aquesta renaixença bons literats i bons polítics, no ha tingut homes de grandesa moral que amb la seva exemplaritat elevessin a un pla superior l'ideal de la Catalunya eterna. Hem estat d'una mediocritat manifesta. Hem tingut l'«elite» política, l'«elite» científica, l'«elite» econòmica i l'«elite» artista. Totes aquestes «elites» catalanes plegades han

demostrat una espiritualitat ben escassa. El nostre moviment catalanista no té res d'heroic. No l'heroisme del carreró sense sortida, voldríem. L'heroisme acceptat volenterosament, per salvar-nos de la indignitat, del deshonor i de la vergonya. Actualment, som un poble que anem molt curts de vergonya. La política catalana és el símptoma més evident i més clar del nostre afebliment moral. La nostra política ha estat una política d'utilitat, de «surface», de ganguetes i de botiga de cantonada.

Cambó, que és el nostre valor més alt, no ha anat més enllà d'aquesta política, que nosaltres, amagats sota una rajola, conceptuem vulgar i força mitjana.

¿No havíem quedat, i era parer de les persones que es diuen honorables, que la millor riquesa d'un poble és la seva riquesa moral i espiritual? Que se'ns digui, doncs, si hem excedit gaire en aquest sentit. En aquest aspecte tan important, han fallat els polítics, i els intel·lectuals. El cas de Catalunya, durant i sota la dictadura militar espanyola de 1923 a 1930, significa l'època més trista de la nostra Història. Els polítics trobaven que, ultra altres grans qualitats, el poble català es descobria en unes altres de paciència inesperades i sorprenents.

Ara resulta que, de 1931 fins avui, el poble català s'ha begut aquell seny tan elogiat pels polítics partidaris del poc soroll.

De 1931 en avall, el cas del poble català és un cas d'abandonament, de no estimar-se ell mateix.

Amb tot l'entusiasme i la xirinola conseqüent, hem contemplat com una República Catalana se'ns esfumava entre mans, i més tard s'elaborava un Estatut amb la fe més fervorosa per a complaure Espanya.

I Espanya, animada d'idèntics sentiments generosos i cordials, ens el tornava tan retallat com podia.

I el poble, ocupat a vindicar la glòria del carrer de Ponent, amb esperit plebeu i provincià, ha anat ensorrant tota la glòria de la Generalitat.

Ens preguntem si per tot això valia la pena de fer-la reviure. El consentiment del poble català a aquestes polítiques successives de renunciament i abdicació, no significa que ell en tingui la màxima culpa. Durant trenta anys s'ha predicat un catalanisme dòcil i submís.

L'endemà dels fets del 25 de novembre del 1905, «La Veu» publicava un editorial curt —els editorials memorables de Prat de la Riba— aconsellant serenitat i paciència. Al local de la «Lliga», que en aquella època hi havia joves, una mà arborada d'un gran entusiasme i d'una gran indignació, va escriure, a una pissarra de la sala d'actes: «*Allons, enfants de la Patrie, le jour de gloire est arrivé*». Amb tota la paciència i la serenitat, va arribar la Llei de Jurisdiccions, feta expressament per als bizcaitarres i per als catalanistes.

Això produí una gran indignació... política, i congrià aquell moviment de «Solidaritat Catalana», que podia ésser un gran foc arborador, i no passà d'una estufa que incubà quaranta diputats, que feren admirables discursos, es barallaren i deixaren el poble al pedrís del cantó.

L'assemblea de Parlamentaris de 1917; hom hi pot aprendre l'art d'arribar a ésser ministre.

Durant trenta anys, el catalanisme polític, que s'apoderà de totes les altres branques i actuacions catalanistes, féu molts interventors, molts diputats i regidors, moltes cledes intel·lectuals a la seva vora, molts Jocs Florals i moltes sardanes.

A l'hora de passar comptes, ens hem trobat al nostre crèdit una Mancomunitat que ens la tornaren a prendre, i ara un Estatut que, ultra una mar de complicacions i de bastons a les rodes, al cap d'un any i mig, ja perilla.

Aquest catalanisme, més electoralista que eminentment polític, creà una massa variable, sense energia, sense convicció i sense essencialitat nacionalista. Era un catalanisme especulatiu, aprofitable, més de cara a les elucubracions evolutives de l'optimisme, que a l'objectiu de la personalitat catalana.

Es van fer molts catalanistes, i ben pocs patriotes. Per això, d'una manera estoica, hem anat rebent bufetades, fins que a l'enemic se li han cansat els braços.

• • •

«Estat Català» —deixem l'encert del nom— fou un noble intent perquè les coses canviessin. Flor humil i sense gaires pretensions, s'anà engrandint entre la fe dels nostres i l'odi dels enemics. Nucli petit, cercà en un moment la figura que havia de simbolitzar la seva obra ben simplista, però transcendental. «Estat Català» hauria estat la nostra Renaixença ben acomplerta. Res no hi mancaria avui.

L'arbre de la ciència, de la cultura i fins el de la política, haurien estat regats per la sang generosa d'aquest sacrifici heroic que, després de dos-cents anys, Catalunya no ha vist més. La fatalitat ha volgut —com en altres molts punts de la nostra història— que es torcés el camí. O sofrírem un gran error lamentable en escollir la figura, o aquesta ha sofert un capgirament inesperat, imprevist. Iací, tota la dramàtica situació nostra: «no l'havíeu, vosaltres mateixos, aixecat a aquest pedestal? De què us queixeu, ara?». Era l'Inri en la nostra creu i el vinagre al nostre calze. Ara, naturalment, que a qui aixecàvem el pedestal no era una figura passatgera, sinó un ideal etern. No hi posàvem un home; era Catalunya la que, al nostre entendre, hi posàvem. I la nostra fidelitat a Catalunya ha estat provada a bastament. Quan tot

el poble s’ha oblidat de la Pàtria i ha pujat molt més amunt la figura, hem hagut de fer el poc grat paper d’iconoclastes. Ara, ja avui, hi ha molts aficionats, i potser en fan un gra massa.

Macià no ha comprès mai el seu paper històric. Ha tingut del nacionalisme català una visió purament espanyola.

Si Castella hagués arribat al cas de fermentar en un nacionalisme, la persona que hauria aglutinat aquest nacionalisme castellà hauria estat aquella que dels ideals nacionalistes n’hauria tingut el mateix concepte que el senyor Macià.

Nacionalisme no significa la rebel·lia perquè sí, llarga o curta, i plegable a l’ocasió propícia. Macià no hauria pogut ésser mai Griffith o de Valera: li manca la convicció essencial.

Què hi vèiem, en el senyor Macià, nosaltres? El vèiem rodejat d’un ambient sentimental i d’un esperit revolucionari, que, amb el temps, hem tingut ocasió de comprendre. Vèiem en Macià, un Sir Casement, que al millor dia es faria penjar per Catalunya, i nosaltres darrera d’ell o davant d’ell. No ens interessava altra cosa que el fet de dignitat, i plantejar davant d’Espanya el nostre plet nacional en els termes estrictes: o la llibertat o la mort!

Consideraves que la nostra bandera estava ja un xic lassa de cobrir envelats de festa major. Crèiem —com avui seguien creient— que davant la mentalitat i psicologia espanyoles, sols hi cap una acció heroica. Faltava a Catalunya —i manca encara— una Pasqua irlandesa de 1916. Sense grans condicions polítiques, qui ens havia de dir que Macià seguiria, a la primera avinentesa, el camí de Francesc Cambó?

Macià, a París, ben aviat es mostrà d’una manera inequívoca. Va dissoldre Comitès, i, recolzant-se en una disciplina militar molt necessària, va constituir-ne d’altres al

seu gust i gana, i, rodejant-se de gent de tercer pla, vinguts d'"Acció Catalana", va emprendre una direcció unipersonal.

La gent que ha passat al costat de Macià faria una llista interminable.

El grup de *L'Opinió*, si Déu li dóna llarga vida i salut, no serà el darrer tret del costat seu. Quan aquests senyors li eren interessants, no va dubtar, en una reunió melodramàtica, a rompre amb En Compte i els seus seguidors més fidels.

Una vegada, a París, va haver d'emetre la seva opinió en una qüestió d'ordre interior. «O ells o nosaltres», li va dir En Gassol.

Macià patriota, hauria hagut de dir: «Vosaltres i ells, tots plegats amb mi».

Són coses passades i, per tant, coses mortes. No ens interessa el passat i tremim pel futur, cada dia més greu i més complicat, per la causa de la nostra llibertat nacional.

Macià ja té fet el seu paper, que podia ésser el més gloriós. Al seu costat hi ha tingut el millor de la joventut catalana. El millor en intel·ligència, el millor en organització, el millor en sacrifici.

Entorn seu hi ha tingut tot Catalunya.

El poble català l'ha pujat damunt totes les testes com una cosa santa i venerada. Ell n'ha descendit de la pitjor manera. Ho hem sentit per Catalunya, pels destins de la nostra desvalguda terra. Ho hem sentit per ell mateix, car no és en va que junts hem fet llargues i crues caminades. La història de Macià serà la història d'una tragèdia d'uns patriotes. Un sofrir sense glòria i sense esperança.

«Estat Català» no tot fou una comèdia infantil de dijous a la tarda. Hi hagué quelcom un xic més respectable. Són molts els que, sota aquest nom, avui trepitjat, i desacreditat, hi han begut el calze de totes les agonies.

Serà lluny la Pasqua, catalans?…

Una gesta

Perpignan, le 27 octobre 1928.

Monsieur le Directeur du journal «L'Indépendant».— Perpignan.

Monsieur le Directeur: Dans le compte rendu des débats de la Cour d'Assises des Pyrénées Orientales, donné hier et aujourd'hui par votre journal, nous lisons, avec stupeur, que des individus inculpés de vol à main armée, ont déclaré aux juges avoir accompli leur acte abominable par des raisons d'haute politique, obéissant aux ordres du Président d'un prétendu Comité Séparatiste siégeant à la capitale de la Catalogne.

Le «Comité Séparatiste Catalan» de Perpignan, dément de la façon la plus formelle les affirmations de ces deux imposteurs, lesquels d'ailleurs sont absolument inconnus de notre organisation patriotique, et auxquels aucun ordre n'a été jamais donné par la simple raison qu'ils n'appartiennent et n'ont jamais appartenu à nos rangs, composés uniquement d'ardents patriotes et honnêtes gens, disposés à se sacrifier pour la liberté de notre Patrie.

Veuillez agréer, Monsieur le Directeur, nôtres plus sincères remerciements.

«PRO-PATRIA. C. S. C.»
à Perpignan.

La República Catalana del 14 d'abril

Quan, a la tarda del 14 d'Abril a Barcelona, tot era entusiasme i pels carrers de la ciutat voleiaven mil banderes, i, amb molta estranyesa de la gent catalanista, la bandera espanyola, en un carrer trobàrem En Rossell i Vilar.

—Veniu a propòsit —ens digué—. Us volia telefonar. Què us sembla tot això?

—Que anem massa bé, i tinc por que passi lo de sempre.

Entràrem a un cafè, i Rossell i Vilar ens digué:

—Macià ha proclamat la República Catalana, i aquesta República no té ningú que la defensi. La gent de la Plaça de Sant Jaume no és res, i està sense armar. S'hauria d'anar, immediatament, a la creació d'un exèrcit.

—Efectivament —férem de contesta—. Després vindran les empentes.

—S'hauria de convèncer En Macià; però ja sabeu com és.

—El que és jo, no hi aniré pas, a convèncer-lo.

Quedàrem que ell visitaria En Macià, En Batista Roca, i que cridaríem, per l'endemà, patriotes significats que s'havien distingit en l'aspecte d'acció, per a parlar de l'assumpte.

Al migdia de l'endemà, vingueren a cercar-me uns patriotes amics, amb un auto; em digueren que Macià volia veure'm i que anés a la Generalitat. Ho vaig estranyar; però vaig anar-hi. Quan entràrem a l'antesala del despatx presidencial, ja notàrem les mirades iròniques dels

macianistes, que, significativament, volien dir que a l'hora de la glòria, nosaltres hi anàvem a cercar quelcom.

Com veurà el lector, no hi anàvem a buscar res. Macià ens rebé amb una ampla i cordial abraçada. Ens digué que ens perdonava totes les nostres indisciplines i que reconeixia el nostre patriotisme.

Com gairebé darrera nostre entraren En Rossell i Vilar, En Baltà i En Batista Roca, el primer començà a exposar el punt de mira nostre referent a la situació.

—Pensi senyor Macià —li digué—, que aquesta República nostra no té defensa positiva…

—No té altra defensa que els discursos de l'amic Gassol des del balcó —vaig afegir jo.

—… al primer moment, es pot suscitar un incident amb la gent de Madrid, i ens trobarem sense defensa.

—Què farien vostès?

—Vostè, senyor Macià, podria decretar l'organització immediata d'una guàrdia cívica, posi-li el nom que vulgui; i aquesta guàrdia, controlada per nosaltres, seria l'incipient exèrcit separatista i defensor de la República Catalana.

En Macià començà a passar-se la mà pel front.

—Referent a l'armament —afegí Rossell i Vilar—, es podria decretar un crèdit per diversos motius, i s'anirien a comprar les armes a l'estranger.

Macià dubtava i deia que la cosa no estava gens malament. Que estava bé prevenir-se; però que fins aleshores no hi havia cap motiu.

Rossell i Vilar, Batista i Roca i Baltà, insistiren. A l'últim, Macià accedí.

—Qui es posarà al davant? —digué.

—En Baltà —vaig respondre jo immediatament—. Crec que amb la direcció d'En Baltà, tots hi estarem conformes. —Els altres companys, hi assentiren.

Els altres càrrecs subalterns, els exercirien Rossell i Vilar, Batista, etc.

Fins després de dos dies i després de moltes insistències, Macià no decretava l'organització de la Guàrdia Cívica Republicana.

S'instal·là una oficina de reclutament als baixos de la Generalitat, i allà anaren els més destacats patriotes de tots els camps: Doctor Girona i Llagostera, doctor Soler i Damians, etc.

Companys i Casanoves, així que tingueren coneixement del que passava, pregaren a Macià de deixar-ho córrer.

En Baltà tingué una discussió molt formal amb En Casanoves, i una conversa no gens cordial amb En Macià.

Un matí, quan En Baltà es dirigia a l'oficina, veié a la porta d'aquesta un avís que deia que fins a nova ordre restava tancada. En Baltà, agafà el capell i creiem que no ha tornat més a la Generalitat.

Fou aquell mateix dia, que Maura, ministre de la Governació, demanà per telèfon al Govern Civil. El fil estava connectat amb la Generalitat, i Macià es posà a l'aparell.

—*¿Quién es usted?* —digué Maura.

—*El Presidente de la República Catalana*.

—*¡Vamos, déjese de niñerías!* —digué Maura.

I és que del Ministeri de la Governació s'havia telefonat a la Delegació d'Hisenda.

—*¿Qué pasa por aquí?*

—*Nada. Sólo hay un señor que se dice representante de la Generalidad*.

El Ministre demanà comunicació a la Central de Correus.

—*Dígame qué pasa por aquí*.

—*Absolutamente nada. Hay aquí un representante de Macià*.

I així igualment, el Ministre d'Espanya, preguntà a tots els centres burocràtics i oficials de Barcelona, on se li

respongui d’una manera idèntica.

La República Catalana estava proclamada.

Projecte de creació, a París, d’un Consell Nacional Català

A) Es crea el Consell Nacional Català, a París, representatiu de totes les forces catalanes, que en aquests moments lluiten i treballen per la Independència de la Pàtria.

B) Aquest CONSELL serà compost d’un o més representants de cada sector patriòtic:

1.^{r} Estat Català.
2.^{n} Organització «1640». (Sabadell-Barcelona), etc.
3.^{r} «La Bandera Negra». «Unió Catalanista», etcètera.
4.^{t} Acció Catalana.
5.^{è} La Unió Socialista de Catalunya, malgrat aportar la seva col·laboració, en dues de les diverses branques esmentades, però atenent la seva significació social dintre el moviment català, hi tindrà representació directa.

C) La creació d’aquest CONSELL és motivada per tal d’unificar tots els esforços per alliberar la Pàtria.

D) Tots aquests sectors seran requerits i consultats pel que fa referència a aquesta col·laboració conjunta i anomenaran el seu representant, que haurà de formar part del susdit CONSELL Nacional.

E.) Aquestes gestions i consultes prop dels diversos sector patriòtics seran dutes reservadament, per dos o tres patriotes, mancats de parcialitat, amb qualsevol dels al·ludits sectors.

F) S'anirà a aquesta conjunció de patriotes o front únic nacional, a base d'una constitució democràtica. Així, les decisions del «CONSELL NACIONAL» seran preses per majoria.

G) Aquest CONSELL serà format: Ram de Gerra.—Política internacional.—Propaganda.—Economia.—Política social. Els catalans d'Amèrica hi tindran el seu representant, anomenat per assemblea.

H) Aquest CONSELL nomenarà un Comitè Executiu.

L’assumpte de Cartagena

El sindicalista Carbó, significadíssim entre els seus, va proposar al senyor Macià, en una entrevista que tingué amb ell a Limoges, pel 18 de febrer de 25, ço que segueix:

> «Jo tinc una amistat molt ferma amb un element importantíssim i molt apreciat dels seus subordinats, a l’Esquadra de Cartagena. Aquest senyor m’escriu que està fastiguejat de la situació anormal d’Espanya i que estaria disposat a col·laborar a un moviment dut per l’extrema esquerra. Cal afegir que els representants d’En Blasco han trucat a les seves portes. Ell no ha respost, perquè no té confiances ni simpatia per l’actuació blasquista. Li he parlat de vostè, i s’inclina a ajudar-nos en una feina seriosa».

En Macià respongué a En Carbó que cultivés l’assumpte i que, quan les circumstàncies i l’ocasió fossin millors, ja n’hi parlaria.

En Carbó no rebé d’En Macià cap més indicació referent a aquest assumpte. Al mes de maig, En Carbó rebé una lletra del referit senyor de Cartagena, dient-li que si existia quelcom organitzat, l’hora ja era arribada, aprofitant el disgust de l’Armada i el pretendre complicar-la en la conflagració marroquina. S’ha d’afegir que la influència de

l’esmentat senyor entre els seus era molta i decisiva; i tenia un alt càrrec en determinada població marítima.

En Carbó, des de Perpinyà, escriví d’una manera urgent a En Macià. Passà més d’una setmana, i no rebé resposta. Rebé en canvi, altra lletra fent-li present que, si se li pagava el viatge, vindria l’interessat en persona a entrevistar-se amb En Macià.

En Carbó tornà a escriure a París. Dies després aquest rebia una carta signada per En Macià i lletra d’En Gassol, contestant-li amb subterfugis. En Carbó, indignat, ens parlà de l’assumpte, i pagàrem el viatge a En Carbó perquè anés a París immediatament per parlar d’aquest afer amb En Macià.

En Carbó va queixar-se a En Macià del poc cas que en feia, i, en manifestar que ho havia comunicat als elements de Perpinyà. En Macià es desfeu en improperis contra ells. Llavors, En Carbó, veient que no hi havia res a fer, li digué:

«Jo, senyor Macià, no em puc barrejar em els afers d’un altre partit. Amb tot, jo li haig de dir que veig que són fonamentades les raons que he sentit contra vostè. Veig clarament que vostè no té ganes de fer res».

Aquí es promogué una discussió molt violenta. Ja al llindar de la porta, el sindicalista Carbó fou cridat per Macià.

—Escrigui a aquest senyor que vingui.

—Però què s’ha cregut, ara, vostè? A un home que exposa el cap i la seva situació, el vol fer servir d’objecte dels seus capricis?

—Quan li dic que vingui…

—Ho diu per l’efecte moral que comportaria aquest refús. No perquè vostè ho desitgi. Amb aquestes condicions prefereixo escriure-li que jo no responc de la serietat de la cosa, i que, si vol tractar amb els meus companys de la Confederació, és lliure de fer-ho.

Aquest assumpte, com tants d’altres, també va quedar enlaire. Ben relligats tots, indubtablement, haurien afavorit

la revolta catalana, anunciada per Macià cada tres mesos.

Si no es veia clar, suposem-ho, no costava gaire de pagar dos mil francs de viatge a un senyor a París. Si la cosa no es podia tirar endavant, es perdien dos mil francs. Ens consta, però, la serietat i la formalitat de la persona que féu la proposició. Aquesta oferia, demés d’una col·laboració col·lectiva, l’utillatge d’armes que li fos sobrer.

Tragicomèdia

A bord del «Valdivia», 8 de novembre del 1925.

Volgut amic:

En el seu temps arribaren les nostres de 15 setembre i 4 d'octubre, el contingut de les quals m'ha fet força pena. No és que negui fonament a la vostra actitud i no em faci perfecte càrrec de la desesperació, tan sincerament exposada; veig que el mal no té remei. Un Consell Nacional no serà acceptat per tothom, i vindrà a ésser una nova dissidència; no fóra una solució, sinó un agreujament i, qui sap si la impossibilitat de la solució. Cal posar-hi molta cura.

He esperat fins l'últim moment, el report que m'anuncieu i el qual calia conèixer, car em demaneu que marqui una línia de conducta.

Decideixo anar a París, on crido en Nicolau d'Olwer. Desembarcaré a Bordeus el dia 5 de desembre (Hotel de Bordeaux) i posaré mà a la feina. Vos asseguro que compliré amb el meu deure; el que no puc assegurar és si tindré èxit. La tarja d'en Pla, que us torno, és descoratjadora; però jo potser que pugui parlar des de més alt i passar comptes.

Sabreu el que ha passat, fins per peces menudes.

No vos ho demano; però, encara que la nostra entrevista serà prou trista, si vos decidiu a venir a trobar-me a Bordeus, no per això em traurà el plaer de donar-vos una

abraçada i dedicar-vos unes paraules a la bona intenció de demanar-vos que no defalliu i seguiu lluitant sense baixar la vista a les misèries, amb el cap alt i el cort fort per l'esperança.

Vostre bon company,

M. Massó Llorens

Dublín, 23 gener 1926

Volguts amics i dilectes germans de Pàtria:

Amb recança contesto les vostres estimades lletres, que al seu temps arribaren al meu poder.

Vos dic que contesto amb recança, perquè m'és desagradable comunicar el meu pessimisme, encara que aquest sigui pel moment actual, tot servant tota la fe en l'esdevenidor. Tota la meva fe està enllà, quan la dura lliçó que vos ha donat el «macianisme» torni tothom a la realitat; quan la teatralitat s'esfumi i se senti menyspreu pels gestos de simi; quan Estats catalans, Governs provisionals, Suprems comandaments i Generals en Cap i criaturades sense solta, siguin apartades del camí d'una actuació intencionada i secreta, sobretot secreta.

Encara recordo els atacs a «La Publicitat», sense ajudar-la; sense catalanitzar un altre diari, que fos, en mans dels criticaires més radicals, un ferro roent. Recordo també com homes que volien i han sabut fer el seu deure, esmicolant la seua fortuna i comprometent la seva posició social, plantant cara audaciosament en les seves campanyes de catalanització, eren insultats pels radicals de paraula abundosa.

Ara, vexats per quatre generals de cabaret, vençuts, voldríem trobar la collita de la llavor que mai no fou

sembrada i, no trobant-la, deslloriguem el nostre cos en gestos d'histèric.

És impossible convèncer el senyor Macià. Està optimista, i creu anar a l'acció amb uns elements (no diu quins, deixant entreveure que són de Moscou) dintre de tres mesos. Accepta un Consell assessor i demana un ver delegat vingut d'Amèrica. Dóna a la vostra dissidència el caràcter d'una pèrdua dolorosa.

Serà cert o no el que pensa; serà realitat o no ho serà que vagi a l'acció dintre tres mesos o dintre mig any; però la seva actitud clou la qüestió i lliga de mans. Ell és el Cap, fou l'ídol; vosaltres el féreu ídol i símbol; ell dóna patents de patriotisme i acusa de covard a qui no el segueix. Heus aquí l'espectacle llastimós del macianisme; heus aquí el nom prematur —prematur i inoportú— d'Estat Català, que ha servit de títol d'una comèdia dramàtica.

Posar obstacles a un home que és l'únic que diu que es llença dintre tres mesos és una mala feina. Cal esperar i fins ajudar-lo dient-li que la promesa d'anar a l'acció és l'última que se li deixa fer: és el «saldo» del seu crèdit de confiança que s'està esgotant a Amèrica i ja està esgotat a Catalunya.

En aquest to vaig parlar-li, i la resposta fou que ell va a l'acció de totes maneres. Cal, doncs, esperar i estar disposats, si arriba a ésser realitat el seu propòsit, a ajudar-lo, com ajudaríem a qualsevol que aixequés la bandera de combat i provoqués el primer fet de sang, tan necessari, encara que sigui un fracàs, però per tal que sigui digne d'encapçalar el procés d'un nacionalisme actuant.

Aquí a Irlanda —després d'una forta campanya de premsa— començaren els petits incidents armats, que no eren més que resistència a les escomeses de la policia. Nosaltres estem encara molt lluny de resistir a la policia, que no necessita més que quatre soldats i un caporal per a donar-nos una llisada com la de l'11 de setembre del 1923.

Parlem —a la bona moda portuguesa— de fer la guerra de Catalunya contra Espanya, i tenim General en Cap, però ens fuetegen sempre que volen, sense que mai no s'hagi trobat un policia estès en una cantonada.

El nostre poble, per ara, no està per guerres; però aniria a la revolta si sentís la impressió d'una organització secreta. Ara, desmoralitzat, tolera que uns 15.000 catalans hagin constituït els Ajuntaments i les Diputacions, i encara hi ha empentes per a ésser regidor i diputat. És realment tota una xifra, la de 15.000 traïdors, contra ni una sola bufetada!

El macianisme és un ciri trencat que no convé apagar-lo bufant; cal que s'acabi, tot deixant-lo cremar. No podeu destruir la vostra obra amb violència, sinó per consumpció. Deixeu cremar el ciri, i, quan s'acabi, serà possible una Assemblea i un Consell Nacional i un Front únic, si se sap dejunar de teatralitats funestes.

Ara, ningú no podrà reduir en Macià, ni ningú no podrà fer la mala obra de destorbar el que faci. Dintre uns mesos podreu requerir-lo tots junts, uns i altres, i decidir ço que calgui. Una assemblea en aquests moments fóra un major desordre, que faria riure els enemics, car no hi hauria unanimitat. Manca que la realitat porti al cor de Macià la convicció de la seva impotència per a una acció revolucionària, o al nostre esperit la idea d'ajudar-lo o definitivament excloure'l. Vosaltres els ex-macianistes i els que encara siguin macianistes teniu el deure d'escurçar aquest compàs d'espera i de destruir tot vestigi de teatralitat ridícula.

Perdoneu-me, ara, que amb aquesta lletra vos doni una impressió desagradable; em fa pena haver d'escriure en aquest to; fins he esperat a tenir una informació de Barcelona que m'ajudés a rebaixar la cruesa d'expressió. La informació arribada fa tres dies és negra com una gola de llop.

Escric una postal al Pare Barceló, a qui agraeixo la seva lletra plena de sentiment. Digueu-li que té raó i que l'acompanyo en la manera de veure les coses.

Dintre uns dies seré a París; ara no puc precisar data, encara que penso serà a mitjan febrer. Si puc, baixaré a Toulouse o Beziers per a explicar-vos el que hi hagi de nou, per a esborrar de paraula la cruesa d'aquesta lletra i, sobretot, per a donar-vos una bona abraçada.

M. Massó Llorens.

Buenos Aires, 4 de juny del 1928

Volgut amic i company:

La vostra del dia 1.r de maig és al meu poder i ha estat força agraïda pel bondadós afecte amb què haveu considerat la meva conferència de Santiago.

Tenia noves vostres per mitjà del nostre company Abril Llinés, qui lluita amb la impopularitat que li cau damunt per no sentir-se sentimental. En Macià i en Gassol tenen encisats els de Buenos Aires, Rosario i Còrdova; dintre poc, també faran chor els de Mendoza. Unes imatges brillants d'en Gassol i l'aire apostòlic d'en Macià han fet el miracle, transformant els propòsits de requerir-los per a fer quelcom positiu i viable en mística admiració per la seva heroica gesta. Ells han aprofitat les circumstàncies per no afluixar, i prediquen la guerra i conquesta de Catalunya, tornant a la tarta inada ja coneguda.

Jo estava refiat que s'arribaria a una solució raonable, i havia posat mel en les meves crítiques, però he perdut el temps i la mel. No hi ha res a fer. A l'Havana també fan ferum de macianistes, i contesten un xic molestats que es condemni l'obra d'en Macià.

Vosaltres podreu fer més forat que l'Abril Llinés i jo. No oblideu fer campanya a l'Havana.

Amb data 21 de maig passat, vaig trametre dos plecs certificats amb 100 exemplars de la conferència que suposo ja en poder vostre. En P. m'ha escrit demanant-ne més, i vos prego que, si el veieu, vulgueu dir-li que ja contestaré i trametré 50 exemplars.

En Josep Abril ha rebut una lletra insultant del grup «Independents» de Rosario. No vos fieu massa dels catalans d'Amèrica; són floralescos i banals. D'homes del tremp excel·lent de l'Abril, no n'hi ha ni mitja dotzena.

Vostre ben efectuosament i per Catalunya,

M. Massó Llorens

Manxester, 10 gener 1927.

Molt volgut amic i company En M. P. X.:

Amb plaer he llegit la vostra lletra del 23 de desembre que m'ha estat tramesa pels amics de París. Vos veig ben col·locat a casa d'un amic, i n'estic content, puix que m'afligeixo sempre que penso en la trista sort dels meus germans de Pàtria exiliats.

En contestar la vostra lletra, em dol molt haver de fer-ho amb paraules de defallença. Estic desesperançat i amb el cor tan curull de profunda tristesa, que comença a passar-me pel cap la idea de tornar a Catalunya, presentar-me a les autoritats, ésser judicat i anar a la presó el temps que calgui. La presó un dia o altre s'acaba; mentre el corcó del desengany i l'enyorança sempre dura i cada dia més intensament.

Fa plorar el saber el nombre de nacionalistes que us estrenyen la mà quan us troben i posaren llur signatura en

el plebiscit. Les nostres lletres són llegides o explicades als enemics de Catalunya per homes que teníem per companys d'acció. A Vilanova donaren un xampany d'honor al jutge del meu procés, i hi assistiren la gent que m'encoratjava en la lluita i m'aplaudia frenèticament. «La Publicitat» publica l'estat de salut del cap de policia que va donar turment a l'ardit jovent de Garraf, i copia a «La Nación» i ens conta, peça per peça, totes les monades que fan cada dia el Primo i el rei.

Amic P., el poble català és vil i covard? Trenca el cor el dir-ho; però és una gran veritat.

En aquest estat d'esperit m'embarco, el dia 28 d'aquest mes, cap a Nova Zelanda, i al mes de juny, tornaré a Buenos Aires. Necessito asserenar-me, no parlar de Catalunya, estar sol, lluny, amagat i tranquil.

Quan el poble es cansi de les escopinades i cops de fuet, ja avisarà i ens tornarà a tenir amb la mateixa braó, tan mal emprada fins ara, però que no minvarà sens dubte ni en vós ni en mi. El meu consell és de fer una tria d'homes, reorganitzar-se i mirar fins on podem anar; però quan la gent de casa nostra no ens traeixi i ens vengui a l'enemic. Tot ço que volguéssiu fer, ara, vos convertiria, sense com va ni com costa, en víctimes. He rebut una lletra d'En F. i D. demanant-me que no defallís, i he hagut de contestar-li posant la realitat davant dels seus ulls i fent-li veure que cal esperar que els catalans es tornin persones decents.

I prou, car amic P., de turmentar-vos amb el meu pessimisme; però, perdoneu-me'l en gràcia al desconsol que sento.

Recordeu-me als companys i digueu-los que seré sempre fidel a la seva amistat i disposat a ésser entre ells quan calgui; i vos vulgueu acceptar una estreta abraçada del vostre infortunat company de lluita i d'exili.

Brussel·les, 30 de juny del 1927

Amics estimats: Com sigui que, per algunes veus que m'arriben d'entitats d'Amèrica, així com per la mateixa tardança a rebre els mitjans necessaris per al nostre viatge, tot em fa pressentir que existeixen inconvenients, que vosaltres, naturalment, deveu veure més d'a la vora, i certa disparitat de criteri entre vosaltres, en relació a la conveniència o no conveniència del nostre viatge, he decidit escriure-us la present lletra.

Amb la corresponent inquietud per part meva, i que ja podeu suposar, he decidit no desistir del nostre viatge, però sí deixar aquest afer a la vostra mà, tota vegada que vosaltres sobre el terreny teniu elements de judici. Jo crec que fóra més convenient, doncs, que vosaltres us poseu en contacte amb els centres catalans d'Amèrica i que decidiu definitivament sobre tots els extrems del nostre viatge:

a) Si és convenient o no.

b) En cas de creure'l convenient, remesa de mitjans per a fer-lo; i

c) Fer-nos les indicacions oportunes a la data de partença, l'itinerari que creguéssiu oportú, etc.

Per al darrer extrem, penseu que, per befar l'Ambaixada espanyola, hem demanat i obtingut el passaport model B., que serveix per als casos com el nostre, car l'espanyol ens era denegat. I encara que la Legació Argentina s'ha negat a visar aquest passaport, ens l'ha visat la del Paraguai, per on hauríem d'entrar i des d'on hauríem de solucionar les altres dificultats que poguessin presentar-se al nostre viatge, tot seguint l'exemple d'altres casos semblants, precedents al nostre.

Pesant, doncs, i sospesant totes les raons, espero que acordareu allò que creureu més convenient per a Catalunya, i tant en un sentit com en un altre, ja sabeu que em faig càrrec de tot i que no oblido mai els sacrificis que tots vosaltres heu fet per la nostra Causa, i que Catalunya us agrairà un dia.

Em quedo, així, esperant la vostra decisió definitiva, resolt a partir el dia que m'indicareu.

Per fer això, jo crec que els de Bons Aires podeu concentrar totes les entitats amb les quals ja està en relació el Comitè «Llibertat» i demés posar-se en contacte amb els de Xile. Els de Cuba podríem concentrar els de l'Havana amb els de Santiago de Cuba i altres entitats de l'illa i amb els de New-York. Un cop això fet, posar-se en relació Bons Aires i Havana, i resoldre definitivament.

Jo, però, abans de finir, no vull deixar de recomanar-vos que resolgueu tan ràpidament com us sigui possible aquest afer, car, com podeu comprendre, la nostra posició vacil·lant no és gens aquietadora, i cal saber la vostra resolució, per a prendre els determinis definitius i més oportuns.

Aprofito l'ocasió per abraçar-vos una vegada més amb tota la meva ànima i amb tot el meu agraïment pel que haveu fet per Catalunya.

Vostre en Catalunya,

Francesc

Us demano una prompta resolució, i això no vol dir que el vostre acord sigui que es faci el viatge immediatament, sinó que em comuniqueu aviat el que acordeu. Us abraça

F. Macià.

Santiago de Xile, 17 d’agost, 1927.

«Comitè Llibertat» Bons Aires

Benvolguts amics i germans de Pàtria: Després de molt temps de no rebre cap lletra ni «raport» de nostre Cap senyor Macià, per fi, en aquests dies, ha arribat a les nostres mans una lletra circular en la que ens parla de les dificultats que ha tingut per a visar els passaports per a venir a Amèrica, i ens demana l’opinió de tots per si creiem convenient o no de fer el viatge. Encara que nosaltres suposem que haveu rebut directament del senyor Macià una lletra com la a nosaltres dirigida, però no tenint-ne la certesa, us n’enviem còpia per tal que pugueu comprendre degudament l’opinió que més endavant exposem.

Creu el nostre cabdill més eficient formar dos grups d’entitats patriòtiques per millor posar-nos d’acord; l’un, amb la central a la Havana, per recollir l’opinió dels patriotes de Nord i Centre Amèrica, i l’altre a Bons Aires, per recollir la dels de l’Amèrica del Sud; i creient nosaltres molt encertada aquesta repartició, i d’acord amb ella, us dirigim aquesta lletra, en la que lleugerament us expliquem el nostre punt de mira sobre la qüestió catalana, segons ens aconsellen l’estat actual de Catalunya, les qüestions mundials, l’oportunitat del viatge d’en Macià a Amèrica i segons com

entenem nosaltres que hauria de fer-lo. Podríeu, d'acord amb les altres opinions que rebreu d'altres entitats i la vostra, contestar, en nom de tots, al nostre cabdill.

Fa poc que contestàrem la vostra consulta sobre la possibilitat de venir a Xile el nostre cabdill, degut a l'anormalitat governamental d'aquest país; us dèiem que si Macià era admès a l'Argentina, nosaltres treballaríem prop del Govern xilè per aconseguir que no es repetís el cas Massó i Llorens, i que quasi teníem la seguretat d'aconseguir el permís.

Avui les coses han canviat radicalment, degut a ço que ens diu Macià, car segons es desprèn de la lletra adjunta, el Govern argentí no està conforme amb què entri en el territori de República el nostre cabdill. En no voler-li visar els passaports la Legació Argentina a Brussel·les, així ho deixa entendre.

Aquest fet posa en clar la conxorxa diplomàtica entre Espanya i els països americans.

Com que ja és hora que fem quelcom pràctic, ben orientat i degudament organitzat, que mereixi l'aprovació i col·laboració de tots els sectors patriòtics i agrupacions d'homes amics de la llibertat dels pobles, i a fi que el deslliurament de Catalunya sigui un fet, és convenient que cadascú doni la seva opinió. Per la nostra part, us donarem el nostre humil parer, que, junt amb el vostre i el dels altres Comitès i homes destacats en el camp separatista, pot fixar el camí per a portar a terme amb èxit satisfactori l'empresa que la dignitat ciutadana ens imposa: el deslliurament de Catalunya.

Al nostre entendre, Macià deu venir a l'Amèrica; però no deu estar obligat a estacionar-se en un país determinat esperant «solucionar totes les dificultats que poguessin presentar-se». Tal com estan les coses en la diplomàcia mundial, creiem nosaltres que si Macià va al Paraguai i

espera resoldre-hi dificultats, corre el perill que aquella petita i feble República, que està sota les ordres immediates de la diplomàcia argentina, ordeni, tal com ho va fer el Govern xilè amb Massó i Llorens, l'expulsió del cabdill separatista, «*por indeseable*». Si en aquesta República li passés un cas així al nostre cabdill, seria el mateix que expulsar-lo de tota l'Amèrica, puix tots els Governs imitarien el cop. Havent-se presentat el cas que el diplomàtic argentí a Brussel·les es negà a visar els passaports d'en Macià, no hem d'exposar-nos a fer proves que ens poden portar a representar un paper ridícul. Els patriotes catalans, ¿no tractem de fer una revolució que torni la llibertat a Catalunya? ¿No som revolucionaris? Doncs, organitzem les coses secretament, tal com ho han fet els revolucionaris de debò i no com a passeigs de propaganda catalana.

Si continuem fent propaganda oral i escrita, i no organitzem les coses degudament, perdrem el temps, la confiança del poble, i l'avorriment caurà damunt seu de tal manera, que vindrà l'escepticisme, i no hi haurà força humana que l'aixequi, ensems que corre el perill que serveixi de joguina a baixes passions i conveniències d'explotadors d'ofici, i la nostra pàtria quedarà tal com està: oprimida. Deixem ben fixat que Macià ha de venir a Amèrica: però, degut a les circumstàncies excepcionals de la diplomàcia, cal que vingui tal com ho han fet els revolucionaris; no com a apòstol que amb la seva paraula i presència vol convertir al separatisme els incrèduls, escèptics, porucs i covards. Sols els fets contundents estovaran la closca i els dits dels que no volen o no poden veure el camí a seguir i tenen els dits encarcarats per obrir la caixa de cabals per a donar una gràcia de caritat per deslliurar la pàtria. Sols amb obres comprendran ço que prediquem; mes, amb paraules, no.

En dir que Macià ha de venir com a revolucionari i no com a apòstol, volem dir que, degut a la predisposició diplomàtica en contra de nosaltres, tant és que diguem una cosa com una altra; així, doncs, cal que vingui d'incògnit, amb passaports falsos que li permetin visitar lliurement tots els països d'Amèrica, com si fos un turista; i de no fer-ho així, creiem que corre el perill que arribi fins al Paraguai i el facin tornar a Europa tot seguit. Un cas així enderrocaria el novell edifici que tenim construït amb les nostres organitzacions separatistes. Encara que Macià vingués de rigorós incògnit, els qui han de donar diners, els donarien igualment, i qui sap si els porucs, els patriotes tímids, anant-los a trobar un per un, donarien més diners, perquè «*no se les comprometiera*» públicament. En Macià ha de venir a l'Amèrica tant per canviar idees, com per a recollir diners.

Hem de deixar-nos d'entusiasmes infantils, hem de deixar córrer aquests sistemes de fer-ho tot espectacular i buit, malaltia aquesta encomanada pel contacte de dos segles amb els procediments castellans. Hem de mirar fer les coses sota un practicisme que ens condueixi a un èxit segur, no a enlluernar-nos i quedar contents i enganyats.

Avui, la qüestió catalana adquireix un aspecte ben diferent de quatre anys enrere. La política espanyola està més lligada que mai a les conveniències estrangeres. Fixeu-vos en les qüestions marroquí, la del monopoli del petroli, etc., i veureu el «control» que d'Espanya tenen les potències mundials; i això compromet, davant els Estats estrangers, la llibertat de Catalunya.

Hem de fixar-nos molt bé en l'aspecte general de la política del món.

Avui hi ha dos camps en lluita; l'un és format per tots els governs dels Estats imperials, federals i nacions del món, tant si aquests són envernissats de democràcia, com si de fet i de nom són autocràtics. Aquesta unió de governs, sense

pacte previ, data, principalment, de la gran guerra ençà: des de llavors, tots els governs han anat contra les aspiracions de llibertat. Abans de la guerra es podia viatjar amb una reduïda documentació, l'home era lliure, tenia llibertat d'anar d'un país a l'altre amb molta facilitat; i avui necessita molta documentació, i aquesta sotmesa encara a la consideració d'un rei sense corona, però absolut, com resulten ésser els cònsols de totes les nacions; ells són els que disposen de la voluntat dels ciutadans al seu caprici; si la «discreció diplomàtica» els aconsella no permetre l'entrada d'un ciutadà en el país que ells representen, no li visen els passaports, i aquesta determinació pot ésser fàcilment imitada per altres col·legues que s'assabentin «discretament» que «fulano» és un «indeseable». És innegable que aquest procediment és una tirania mundial. Aquest esperit d'opressió se sent per igual dintre de cada Estat o nació. Fa poc que la democràtica França ha dictat una llei que prohibeix l'existència, en el país, de societats d'estrangers de caràcter polític; abans els refugiats a França podien lliurement conspirar en contra de la tirania de qualsevol país; avui, no; avui s'ha de conspirar des de sota unes «catacumbes»; i es comprèn: tot aquest estat de covardia dels governs, obeeix a què tots els «estadistes» temen donar llibertat als homes, perquè la humanitat corre més que el seu cervell, i ensems —i això quasi és lo principal— perquè es troben embrancats en unes xarxes econòmiques que governen, més que ells, els destins de la humanitat. Abans de la gran guerra ja existia aquesta xarxa; però com més temps passa, més lligat té el món, i els estadistes, per no rompre-la, sacrifiquen la llibertat de les nacions i dels homes.

L'altre camp en lluita a què ens referim, és allà on rau l'aspiració del sentiment de l'ésser humà, aspiració de l'individu i de la col·lectivitat, de la raça; aquesta té l'anhel,

molt natural, de conquerir la plenitud de la seva llibertat per col·laborar lliurement a l'obra humana, però se la priva de llibertat perquè no rompi la xarxa «econòmica» que la té lligada; i els homes que artificialment s'han apoderat de la direcció dels Estats, apel·len a tots els ressorts per tal que els pobles no regeixin els seus destins lliurement, a fi que quedi entre les mans d'uns pocs el poder i l'autoritat de totes les nacions.

Hem fet aquesta dissertació sobre l'estat general del món, per demostrar que, tal com estan els lligams d'un camp amb l'altre, i essent el plet català una qüestió de llibertat, indirectament Catalunya és regida per les conveniències dels Estats i els compromisos teixits per la diplomàcia de tots ells; i tot això ho hem de tenir en compte per a no caure a la trampa de confiar en l'ajut «desinteressat» de ningú; molt al contrari, els governs, no els pobles, per sota mà combatran la llibertat dels catalans.

La independència de Catalunya té una importància dins del concert dels pobles europeus, que, a cop de vista, no ho sembla.

Tots els grans Estats d'Europa tenen territoris robats, i tenen por que l'exemple de Catalunya els obligui a restituir-los, i ensems temen de córrer el perill que, amb l'alliberament de les nacions subjugades, la disgregació dels Estats artificials sigui un fet i es rompin algunes malles de la xarxa «econòmica» que «reté» la llibertat de les nacions i dels homes; i és per això que seran combatuts per tots els governs.

La independència de Catalunya influirà força en les qüestions mediterrànies.

França, Itàlia, Anglaterra, sempre faran mala cara quan de la nostra llibertat es tracti.

A l'Estat espanyol, les altres potències el mouen com els convé: tot llegint els moviments polítics d'Europa, trobem

que sempre Espanya ha estat un ninot de molles que s'ha mogut a conveniència de la diplomàcia europea.

Una Catalunya lliure no la podrien fer moure tan fàcilment, perquè té una tradició diplomàtica de la qual Anglaterra n'ha pres model, i ensems perquè té i representaria interessos que l'Estat espanyol en fa cas omís; per tant, la qüestió és donar gust als grans Estats.

L'imperialisme, que suara el disfressen, segons els convé, de federalisme, és la negació absoluta de tota guspira de llibertat. Totes les grans potències són imperialistes; i així, res no podem esperar-ne: hem de lluitar tan sols comptant amb les nostres forces; aquestes no ens falten; però les tenim disperses, i els nostres dirigents estan desorientats i esporuguits. Hem de fer sorgir les intel·ligències que són amagades, confoses entre el poble anònim; i això no es pot aconseguir d'altra manera que amb una revolució, però amb una revolució veritable, no de sala de festes.

Si per alliberar Catalunya ens proposem organitzar un nou exèrcit, uniformat i mal armat, Catalunya no serà independent. L'última provatura, frustrada, en els Pireneus, degut a la delació de Garibaldi, anà molt bé per donar un toc d'atenció al món, i fer-li saber que hi ha un tros de terra anomenat Catalunya, que no està conforme de viure esclavitzada per un Estat que artificiosament es dóna el nom de nació i de raça homogènia.

Aquest toc d'atenció donat per Macià i el que des de Ginebra donaren Massó i Llorenç i Nicolau D'Olwer, han internacionalitzat el plet català; però, ni l'un ni l'altre, no han fet el pes en la balança de les conveniències dels estats imperialistes ni de les xarxes «econòmiques» que lliguen els pobles. Ço que faria el pes en aquelles balances i donaria la llibertat a Catalunya, seria una profunda revolució, hàbilment preparada i dirigida; revolució que no es preparés

a la llum del dia, però que el seu esclat fos formidable i ben orientat.

Una guerra necessita una preparació prèvia i material; car per més secreta que es porti la seva organització, surten guspires que la descobreixen; per tant, com diem abans, cal una preparació d'elements i de tàctica que forçosament ha de descobrir-ne el secret.

Una revolució no requereix principalment organització material, ans organitzar i disciplinar els cervells i les voluntats d'homes escollits que condueixin amb honradesa el poble a la lluita alliberadora.

Tal volta vosaltres direu que amb les mans a la butxaca no es pot fer cap revolució; i nosaltres us direm que feu memòria de fets ocorreguts en els nostres temps a Catalunya, i de fets històrics d'altres països; i veureu que mantes voltes el poble de Catalunya ha tingut la llibertat a les seves mans, i, degut a un acte revolucioni sense cap preparació prèvia, per falta de caps honrats i ben orientats, ha tornat automàticament a les mans del tirà.

Feu memòria, i llegiu, i veureu que moltes voltes el poble català, degut a una revolta sense cap ni peus, sense cap preparació de cervells directors i de voluntats i amb caps nominals, s'han apoderat, durant uns dies, del govern del país, i després novament ha anat a parar a mans del poder invasor, per la manca d'homes de pit i cervell ben orientat per a retenir-lo; però no s'ha recobrat per manca de força, puix si de moment ha vençut l'enemic, amb bona orientació i honrada direcció, hauria obtingut la total victòria.

El poble català pateix d'un mal que el podríem anomenar escepticisme irònic. Al nostre poble se li ha encomanat aquesta malaltia, degut als molts desenganys de què ha estat víctima, des del 1410 fins als nostres díes. Els catalans, tots, tenim una estimació extraordinària a les coses nostres, a les tradicions, a la literatura, arts, ciències, etc., etc.; però

és una estimació que no exalta el poble al sacrifici per defensar tot allò que més estima de les escomeses dels seus enemics.

Quan és l'hora de fer un petit sacrifici econòmic o personal per enfrontar-se amb l'enemic, s'encongeix d'espatlles, fa una ganyota irònica i tot seguit es deixa dominar per un escepticisme espantós. De tot el més transcendental de la vida ciutadana es burla; li sembla que l'han d'enganyar novament. Dintre la seva ànima no té altra cosa que un amor teòric per totes les coses de la seva raça; mes, esperit de sacrifici, gens; sempre espera qui traurà les castanyes del foc.

Constantment se sent, de llavis dels homes d'experiència: «Mira noi; no t'emboliquis, ja s'ho faran!».

Aquestes paraules enclouen el màxim de covardia ciutadana de què estan posseïts els nostres connacionals.

Com diem abans, el nostre poble sofreix els mals de la ironia, escepticisme i covardia, degut als enganys de què l'han fet víctima. Sense anar més lluny, mirem com el van enganyar en el segle passat, amb les promeses de llibertat fetes amb la revolució de l'any 68. Tinguem present com el van dessagnar i empobrir amb les guerres carlines i altres moixigangues per l'estil. No podem oblidar la burla que es va fer al poble català, amb la república de l'any 75, la qual nasqué sense ésser el fruit d'una revolució, i, com és molt natural, la mataren els mateixos que per les seves conveniències la posaren a les mans dels caps republicans. Any darrera any, van fer barallar el poble a totes les classes de jocs polítics, i d'aquestes baralles l'únic que en sortia sempre malament era el poble.

En el segle actual els desenganys l'un ha anat darrera l'altre. El moviment republicà lerrouxista fou un dels més espantosos desenganys i factors desorganitzadors del poble. Tots sabem per què fou encimbellat i sostingut durant llarg

temps. El gran moviment de Solidaritat Catalana, tan sols fou aprofitat per fer una sèrie d'eleccions per enfilar homes que han fet el joc de la monarquia. L'Assemblea de Parlamentaris, també va ésser explotada per pujar els homes de l'«oposició» a les grades del tron, per a millor apuntalar-lo i, des d'aquelles altures els «enemics» dels governs d'Espanya planejaren el camí de l'actual dictadura. Aquell formós i unànime moviment a favor d'una autonomia més o menys integral fou trepitjat molt astutament per alguns capdavanters de la política catalana, perquè així els convenia, a ells i al seu partit «d'oposició governamental». El moviment sindical obrer no fou aprofitat, per part dels dirigents de la política catalana, per conduir-lo a la reconstitució de gremis, com a força nacional organitzada, com a baluard ciutadà que es posa enfront de l'enemic comú; aquest moviment, que es podia engegar per bons viaranys, formant una potència fecunda d'organitzacions gremials, fou escomès per bandades d'assassins a sou dels agents de la monarquia, sostinguda pels polítics catalans. Tots aquests desenganys i molts d'altres que no esmentem, són els que han infiltrat en el poble català la malaltia de l'escepticisme irònic i covardia aguda.

Degut a tot això ha quedat convertit en un poble d'amors platònics. Aquesta malaltia, aquest escepticisme irònic, cal combatre'ls per mitjà d'una profunda revolució; més endavant ja parlarem de com la concebem.

Avui, a Catalunya hi ha dues tendències ben marcades: la una és la que representa i defensa les conveniències a favor de certs elements determinats, sense cap arrel en l'ànima nacional. L'altra tendència és la popular, la del sentiment nacional. La primera està integrada per tots els comerciants de carn humana i de riquesa del poble. Aquesta està molt ben organitzada i millor dirigida des de la Lliga Regionalista. Quan a l'Estat espanyol li convingui tornar els drets

constitucionals al país, la Lliga Regionalista, dirigirà els escamots que avui formen les «*Uniones Patrióticas*»; naturalment que no ostentaran el nom de «Regionalistes», sinó que seran batejats amb altres títols a l'espanyola; però quan convingui als interessos d'Espanya i de la Lliga, faran el joc d'aquesta. Mentrestant els regionalistes faran el paper de catalanistes moderats, seran més o menys càustics en contra del govern espanyol, segons els convingui a cada moment polític. Fins correm el perill que, si els convé, facin de republicans i tot. L'organització de la Lliga està muntada sobre la base de l'oportunisme, greu perill per a un poble com el català, que està oprimit i amb les energies ciutadanes explotades tan vergonyosament.

L'altra tendència és la d'ànima netament catalana, és el veritable poble català, dividit en diverses tendències i idearis, que, com és natural, sense cap element que enllaci i dirigeixi aquestes riqueses socials, per unir-les i llençar-les en contra de l'enemic comú, en defensa dels interessos individuals i col·lectius, no té cap eficàcia. La tendència «lliguera», dels covards disfressats de «gent d'ordre» i els escamots que viuen a l'ombra del qui mana, els que fan el joc de l'invasor, tots tenen l'ajut, més o menys declarat, del govern espanyol; sempre podran disposar de la força que té organitzada. Espanya per fer surar les seves conveniències. La tendència d'ànima catalana té en contra seva el govern espanyol i tots els que hipòcritament fan el paper d'apòstols del catalanisme moderat i tots els que fan de republicans, socialistes, etc., a l'espanyola; aquests procuren sempre que el poble no s'uneixi mai, perquè se'ls acabaria la menjadora i l'aurèola de personalitat; tots aquests elements mantenen el poble dividit, en perjudici de la col·lectivitat i de la sobirania nacional del poble català.

Sempre veureu que prediquen futeses que mantinguin el poble content i esperançat. Catalunya, avui, és arribada a

una plenitud literària artística com mai potser no havia assolit. Molts creuran que aquesta plenitud de la nostra pàtria la podrà deslliurar del servilisme a què la té sotmesa l'estat invasor. Nosaltres estimem en tot ço que val aquest desenrotllament de les arts i lletres de Catalunya. Som uns decidits admiradors i propagandistes de tals belleses; però no creiem que això sol pugui ésser creador i propulsor d'un esperit ben trempat de rebel·lia ciutadana; al nostre entendre, no crearà una ànima rebel que empenyi el poble al sacrifici de les comoditats, riqueses i de la vida, fins a conquerir la llibertat que li portaria èpoques de benaurança definitiva.

En el segle d'or de la literatura castellana, el poble de Castella estava, igual que ara el nostre, endogalat. Els reis i els favorits feien el mateix contra d'aquell poble, que ens fan ara a nosaltres; patien la mateixa censura i el tenien sotmès al mateix servilisme que a nosaltres; i amb tot, el poble no es rebel·là contra d'aquella tirania, i no perquè aquells literats no produïssin obres mestres que en els nostres dies són encara citades per tots els erudits del món, sinó perquè una part del poble no sabia res de literatura, i l'altra s'acontentava fruint aquelles belleses literàries i artístiques, s'adormien damunt els llorers guanyats pels literats i artistes, i aquell renaixement no li va desvetllar l'esperit de revolta en el cor, perquè es girés contra dels que el tenien sotmès a la injustícia i embrutiment; i malgrat tenir tan excelsos literats i artistes aquell poble, davallà fins a quedar fet un ramat d'analfabets, i els seus governants perderen el més gran imperi que mai no havia existit. Res no en va treure, aquell poble, de tenir eminents literats; res no en va treure, perquè no li crearen l'esperit de revolta i de dignitat ciutadana.

De poca cosa ens servirà a nosaltres l'estar convençuts de tenir bons artistes i literats, si no estem dotats d'un

esperit de sacrifici per defensar la sobirania nacional que posaria a cobert de tota escomesa forastera les nostres arts i literatura i aixecaria el nivell moral del poble.

Un país, ultra tenir bons escriptors i artistes, cal que senti fortes les pulsacions ciutadanes i bons conductors que el menin a la llibertat i progrés efectius. Un poble no deu estar sotmès a les coveniències de semiestadistes i xerraires, per més bé que parlin. Bona prova n'hem tingut de la manca d'esperit rebel i de bons i decidits conductors de pobles, amb la destrucció de l'obra cultural de la Mancomunitat Catalana. Aquella venerable institució, amb nou anys d'existència, va construir els fonaments de la futura grandesa cultural de Catalunya. En tan curt temps van fer tot el que en cultura pot desitjar un poble; però aquells governants no inculcaren a l'ànima catalana l'esperit de rebel·lia material en contra dels possibles destructors d'aquella magna obra; no feren comprendre al poble que aquell esforç per aixecar la cultura del poble català, estava saturat d'ànima i sang catalana, s'havia de defensar i salvar de la salvatge destrucció. Com que el poble no se'l va aixecar al nivell dels ciutadans conscients dels seus deures, n'hi hagué prou que un embriac sortís d'una caserna i es proposés destruir aquella gran obra cultural, perquè aquell poble contemplés tal sacrilegi *amb l'escepticisme irònic saturat d'una covardia espantosa*; ningú no tingué un gest heroic, ningú no recordà que tals greuges tan sols amb sang es podien esborrar; només es protestà en veu baixa, perquè el nou tirà no ho sentís, i per salvar la pell, encara que, degut a tanta covardia, hagués de viure una vida de misèria moral i material. D'aquella renaixent grandesa cultural, en queda només que el record.

Fa pocs dies que s'ha tornat a repetir un cas semblant al de la destrucció de la Mancomunitat. Ens referim a l'ensorrament moral i saqueig material del «Centre de

Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona». N'hi hagué prou amb quaranta pistolers per a fer-se'n amos, en presència de set mil socis. Tot ço que durant tants anys havien fet aquells milers de ciutadans, en un moment se n'incautaren quaranta pillards a sou del govern. Si al poble català se li hagués ensenyat a defensar decorosament el seu, hauria bastat que d'aquella multitud de ciutadans, pacífica, n'hagués sortit una veu encoratjant-los a salvar els seus interessos morals i materials del pillatge organitzat, perquè aquells set mil homes haguessin revolucionat tot Barcelona i possiblement tot Catalunya; però, com de costum, va imperar el «seny», la protesta pacífica. Nosaltres som més francs; entenem que en aquell instant va imperar la tradicional covardia; no hi va haver un home capaç de perdre la vida per salvar aquella notable institució i, tal volta, a Catalunya.

Amics! s'han de tenir sempre present aquelles paraules del gran apòstol de la independència cubana, Josep Martí, que deia: «*El déspota cede a quien se le encara, con su única manera de ceder, que es desaparecer; no cede jamás a quien se le humilla*».

No ho dubteu, companys; si aquells set mil homes no haguessin tingut tant de «seny», tanta falta d'esperit de ciutadania, haurien encès el foc alliberador de la pàtria, foc que no es va encendre quan destruïren els invasors la Mancomunitat Catalana.

Francament, hem de desenganyar-nos; mentre el poble català tingui tanta llengua, veu baixa i tant de «seny», per més cultura que es proposi tenir, no la podrà salvar, els opressors i traïdors el faran ballar com voldran, li destruiran, i el trepitjaran. Per salvar Catalunya cal acompanyar la literatura i les arts d'estadistes de caràcter, i de pit, capaços d'encarar-se amb l'invasor i que ensenyin el poble a saber defensar-se la seva dignitat. Per regla general, aquests

homes de tremp de llibertador i de conductors de pobles, no surten mai dels polítics que són grans «guerrers en temps de pau i bonança». Aquests homes surten de la massa anònima, surten de la revolució, de la revolució vertadera, no de la de sala de festes, de la revolució impulsora i sanejadora de valors ciutadans. Nosaltres entenem que sols una profunda revolució pot salvar Catalunya. Donada la tradició lliberal del poble català, la revolució catalana no deuria ésser sectària, sinó de caràcter nacional, revolució purificadora dels valors socials, esporgadora de totes les maleses congriades en les nostres organitzacions, durant els segles de corruptora opressió.

Nosaltres creiem que, malgrat els mals socials que té encomanats, el nostre poble, no costaria molt preparar-lo per llançar-lo a la revolució.

Durant els últims quatre anys no se l'ha cultivat amb una intensa i ben preparada propaganda revolucionària, se l'ha mantingut fruint de les belleses literàries i cinematogràfiques, no s'ha procurat fer entrar en gran quantitat propaganda des de l'estranger, que l'hi aixequi l'ensopiment.

Creiem nosaltres que és indispensable tenir prop de la frontera, en forma molt discreta, un punt, una oficina receptora de tota la propaganda que arreu del món es fa, per a fer-la entrar a Catalunya, i molt discretament escampar-la per tots els indrets del país. Ultra els periòdics separatistes d'arreu de l'Amèrica, caldria editar-ne un en alguna ciutat europea, en català que, junt amb els d'Amèrica i per la mateixa oficina i organització, entrés i s'escampés per tot Catalunya. Aquest periòdic hauria d'ésser essencialment separatista i revolucionari; poca literatura, tot material nutritiu per enrobustir el cervell i l'ànima dels catalans. Uns quants mesos de propaganda així, prepararia molt bé l'ànima catalana per a la lluita per salvar a la pàtria.

Una comissió, govern, comitè, nomeni's com es vulgui, situat en una ciutat europea, com més a prop millor de la nostra pàtria i completament secreta, hauria d'ésser el punt d'enllaç entre tots els catalans, hauria d'estar en contacte amb totes les organitzacions i homes prominents del separatisme de Catalunya i Amèrica, a fi de canviar impressions, donar i rebre idees per així tenir organitzat i a punt l'alçament revolucionari. Una organització de tal guisa disposaria tot seguit d'homes que per més que no estiguessin dintre Catalunya, en promoure's un motí, vaga, etc., en un moment es podrien traslladar a la pàtria per contribuir a la direcció i propulsió de la revolució alliberadora.

Aquest sistema ha estat emprat per tots aquells pobles que veritablement han volgut deslligar-se de la opressió. Una revolta en massa enfonsaria el castell de cartes del govern espanyol. Davant d'una embranzida ben orientada, tot cauria a trossos. Una revolta ben premeditada i ben dirigida, posaria en mans dels patriotes totes les armes que estan ara en poder dels opressors i dels traïdors; d'aquí en podria sortir l'exèrcit lleial de Catalunya. Doneu una llambregada a les grans revolucions, i veureu com s'han fet així. «Les revolucions han d'ésser preparades amb suc de cervell i guanyades amb pits d'homes!».

La independència de Catalunya ha d'ésser fruit d'un cop sol o, del contrari, ens exposem a què els Estats imperialistes que juguen amb Espanya, l'armin i l'ajudin en contra nostre.

Tingueu sempre present la posició de Catalunya davant les conveniències dels Estats pirates d'Europa. *Si anéssim a una guerra a l'estil de la carlina, el poble català es cansaria i s'afebliria per les influències polítiques* que es posarien en joc per fer-lo reaccionar a favor de la «pau i tranquil·litat». Li

remourien els gèrmens morbosos que li han encomanat des de la pèrdua de les seves llibertats.

Els que no han fet un estudi, o no han volgut fer-lo, del sentiment del poble català, creuran que una revolució portaria greus conseqüències. Els que així pensin, s'equivoquen o tenen interessos en veure-ho així; el poble català, malgrat els embrutiments que li han encomanat els invasors, conserva viu l'amor a la família i a les tradicions, elements aquests de gran importància, car són la base perquè una revolució ben dirigida no faci més estralls que els necessaris per esporgar tots els mals, escombrar els invasors i castigar com cal tots els traïdors. La cosa principal és disposar de capitostos amb cervell, de pit i ben catalans, per dirigir la revolució per tot Catalunya.

Nosaltres creiem sincerament que, si no anem a una revolució que ràpidament abrandi tot el país, la independència de Catalunya trigarà molt, però molt, a ésser un fet. Si no emprenem tot seguit una lluita secreta preparatòria de la revolució, la nostra desgraciada pàtria continuarà explotada i embrutida per l'invasor i els polítics professionals.

Els amors teòrics a la pàtria i els entusiasmes infantils han fet molt de mal a Catalunya; car amb unes quantes sardanes i uns llacets s'ha fet tota la revolució contra l'invasor i s'han castigat els traïdors, i el poble ha quedat content i enganyat.

Amics del «Comitè Llibertat»:

Aquesta és la nostra sincera manera de veure coses de Catalunya i del món en aquests moments. El nostre pensar no és fruit d'un criteri clos. Si altres patriotes o altres entitats proposen millors i més ràpids remeis per alliberar la

pàtria i aixecar el nivell ciutadà del nostre poble, nosaltres els ajudarem, els farem costat.

«No som de cap partit. Nosaltres som de Catalunya, i lluitem per Catalunya, que és com lluitar per la Llibertat de la Humanitat». D'aquesta lletra en traurem còpies que enviarem a totes les organitzacions i personalitats patriòtiques. Esperem rebre contestació i que donarà cadascú el seu parer. Si no canviem impressions en forma secreta, l'acció periodística serà ineficaç, car el millor no es pot estampar amb lletra de motllo i donar-ho a la publicitat.

Saludeu de part nostra l'il·lustre senyor Macià, i comuniqueu-li el nostre humil però sincer parer.

Rebeu una forta abraçada. Vostre i per Catalunya lliure, pel Comitè de Publicitat Catalana de Xile,

JOSEP ABRIL LLINES,
PRESIDENT

La Premsa xilena d'avui publica el següent telegrama:

> CORONEL MACIÀ.—*«La Dirección de Inmigración ha denunciado ante la justicia federal al leader separatista catalán, coronel Macià, quien ha entrado en el país subrepticiamente, violando las leyes de inmigración*.
>
> *Se ha dispuesto que el asunto pase al procurador Fiscal, para los efectos legales del caso»*.—(U. P.).

Aquestes noves i la llarga estada del cabdill a Montevideo han vingut a agreujar l'estat d'ànim dels patriotes, els quals, en nomenar-me el seu representant per anar a l'Argentina o on fos convenient, a prendre part a les converses per contribuir a endegar el problema català, en no poder-se

portar a terme degut a tantes contrarietats i al constant mutisme epistolar entre el cabdill i altres entitats separatistes, poc a poc va afeblint-se més l'esperit dels catalans d'aquestes contrades, cosa que crec que no us estranyarà, puix dissortadament, com vosaltres haureu pogut tocar, és gran el nombre de catalans d'esperit feble, i aquests precisament són els que contínuament em tenen assetjat per saber noves d'En Macià o d'altres organitzacions de Montevideo o B. A., i com que el mutisme, com dic abans, quasi sempre és absolut, poc a poc van desconfiant de tot.

Amics, en nom de Catalunya i dels més sagrats deures de patriotes, us prego que m'escriviu quelcom del què està passant entorn de la vinguda dels patricis Macià i Gassol a Amèrica, a fi de tranquil·litzar i reconfortar l'esperit dels catalans de Xile.

JOSEP ABRIL LLINES.

Santiago de Xile, 10 de febrer del 1928

Sr. Joan B. Gàcia

Mendoza

Benvolgut amic:

Resten en el meu poder les seves benvingudes lletres, una del 5, dues del 7, i la del Comitè «Llibertat», que, si vostè no mana el contrari, me la quedaré per tenir-la a l'arxiu com a comprovant d'inconsciència política.

Per fi tot s'ha complert tal com havíem previst; arribada i estacionament a Montevideo, una empenta més, i arribada furtiva a B. A., i, finalment, puntada de peu perquè aprenguin d'ésser polítics i revolucionaris de veritat. Jo crec

que Catalunya guanyarà molt amb què no puguin continuar la xerinola començada. Amb tot el passat, queda ben clar l'escassetat que hi ha d'homes catalans que siguin intel·ligents en política, a «*ambas orillas del Plata*».

La Premsa de Xile de dimecres, dijous i divendres, deia:

Buenos Aires, 7.

«Las autoridades reembarcaron, por motivos reservados, al leader catalanista Francisco Macià y su secretario, el poeta catalán Gassol...».

Buenos Aires, 8.

«... En los círculos catalanistas reina intensa agitación y se hacen preparativos para iniciar una campaña a fin de obtener que el Ejecutivo permita la entrada de Macià al país.

Se ha sabido que cuando Macià entró en la Argentina, el Gobierno estaba estudiando el asunto, y se adelantaba que una resolución favorable aparecería de un momento a otro; pero la entrada clandestina de Macià hizo que se suspendieran las actuaciones...».

Buenos Aires, 10

«Se ha iniciado un movimiento de protesta por la expulsión del leader catalanista, coronel Macià quien desde Montevideo ha dirigido a los diarios un telegrama protestando enérgicamente de la actitud de las autoridades y agradeciendo a la Prensa y al pueblo sus atenciones...».

Les ratlles transcrites donen una idea clara de la falta de sentit polític i àdhuc de patriòtic, de tots els que intervenen en aquestes innocentades. En tot això no hi té intervenció altra cosa que una gran dosi de supèrbia i desconeixement absolut de la situació actual de la política catalana i de la diplomàcia internacional; tot el passat aquests dies és la continuació de la política de Bois Colombes.

Lògicament, en vista del que està passant, jo no aniré ni a Bons Aires ni a Montevideo. Tindria remordiment de consciència, de gastar quatre mil pesos xilens, recollits amb molts treballs d'entre uns quants companys, per contribuir amb ma presència al desenrotllament d'actes tan renyits amb la lògica i el sentit comú.

Vostè, amic Gàcia, que coneix l'extraordinària quantitat de lletres que he enviat a B. A., ans que arribés en Macià, fent-los avinent tot el que podia passar, vostè que coneix perfectament la lletra-raport de 17 d'agost, en la qual està previst tot el que acaba de passar, ¿quin concepte mereixeran a vostè i altres persones que tinguin sentit comú, tots els elements que, malgrat i avisar-los tant i tant, han fet cas omís de tot el que se'ls ha dit, tan sols per donar satisfacció a les seves pretensions d'homes de «govern»? El que acaba de passar ha sobrepujat de molt tot el previst, degut a les excessives ganes d'exhibició; en Pere Seras no ha estat a l'altura que semblava disposat a estar, en les lletres que em contestava quan els donava els tocs d'atenció.

Ahir vaig escriure a l'amic i company A. Gamundi Roig, de Montevideo, preguntant-li si és veritat que ha presentat la renúncia de membre del «Comitè Llibertat» de Montevideo, per no estar conforme que en Macià burlés les lleis argentines per entrar a B. A. La nova vaig llegir-la en un retall de «Crítica», dels que vostè envia. Si resulta certa la

nova, serà un dels únics casos de dignitat ciutadana ocorreguts entorn de tanta calamitat cívica.

Tots aquests desencerts provenen de què a Macià li agrada que les coses siguin fetes amb bombo i platerets; és partidari d'arribades espectaculars i comiats entusiàstics, i ensems perquè procura allunyar-se dels homes enemics de la gatzara, i rodejar-se tan sols de somiadors i ignorants. Indubtablement, assistim aquests dies a la segona part del fracàs de Prats de Molló.

Els inútils, els que tot ho arreglen fent versos o escrivint literatura més o menys política, malgrat i tenir la culpa ells dels fracassos ocorreguts durant més de quatre anys, en comptes de deixar el camí lliure i ajudar als homes pràctics, als que van separar-se d'E. C. fa més de dos anys, per no estar conforme amb tanta faramalla, ara donaran la culpa dels seus desencerts a Amèrica, als Governs d'aquestes Repúbliques, tot i que ells són els únics responsables, per no fer les coses com aconsella el sentit comú, la política del moment i l'esperit de la diplomàcia.

Però jo no m'espanto per tanta inconsciència política, jo continuaré el meu camí; vostè ja sap quin és; i les ensopegades que acaben de donar els «estadistes» de jocs florals de can prosa, modèstia a part, han fet triomfar en tota la línea la tesi per mi tantes vegades exposada i rebutjada pel cabdill i altres somiadors que pensen que tot s'arregla amb filigranes literàries. No dubto que, seguint pels viaranys que fins ara han passat i els nous que queden exposats a la lletra adreçada a En Cardona, la qual vostè ja coneix, encara es pot endegar el problema català pel cantó que la lògica i el bon sentit aconsellen.

Queda de vostè afectíssim amic i company,

JOSEP ABRIL LLINES

CÒPIA EXACTA DE L'ORIGINAL

Santiago de Xile, 23 de gener del 1928.

Sr. M. Massó Llorens.—Bons Aires.

Estimat i distingit amic: Sense cap de vostra a què referir-me, en faig càrrec que no m'hàgiu escrit; primer, perquè espereu la meva anada a B. A. per canviar impressions; després, i tal volta és el principal, degut al vostre estat d'ànim, motivat pel dol de família, i, finalment, per les moltes ocupacions que no us deixen temps per tot. Jo també creia no escriure-us per ara, degut a què pensava que aniria més prompte a B. A.; però la cosa sembla que va llarga, i crec que és el meu deure de patriota i d'amistat que us comuniqui les meves impressions respecte el moment actual, degut a l'arribada de Macià a Amèrica.

Un amic meu de l'Argentina, no de B. A., m'ha comunicat confidencialment que vós feu les gestions perquè el Govern argentí permeti l'entrada a Macià. Com sigui que la cosa va molt llarga, he pensat preguntar-vos si verament és veritat la vostra intervenció i ensems que em digueu si creieu que s'obtindrà l'entrada del cabdill separatista a la República del Plata.

Per les còpies de lletres que us he enviat, podeu veure el meu estat d'ànim, la poca confiança que tinc que s'endeguin les coses per bons viranys. Una obra de tanta transcendència com és la de deslliurar un poble de l'opressió de l'exèrcit d'ocupació cal portar-la amb molta cautela, amb molt de secret; i des de fa quatre anys es fa tot al revés; tots els moviments són precedits de bombo i platerets; quan es pensa fer quelcom, es comunica als quatre vents; tal volta

perquè l'enemic «s'espanti» amb el sol anunci del que hom pensa fer.

Els partidaris de fer les coses amb serietat, amb secret, en lloc de tenir l'ajut del cap, en tenim la desaprovació. Després del fracàs de Prats de Molló, tan sols hem rebut dues lletres d'En Macià: l'una contestant la còpia de la lletra-raport adreçada al «Comitè Llibertat» de B. A. el 17 d'agost prop-passat, no va contestar altra cosa que el referent al seu viatge; no va estar d'acord amb la tesi de què deu viatjar d'incògnit; diu que jo estic equivocat en aquest punt. Per ara, la seva perllongada estada forçosa a Montevideo em ve a donar la raó. Del fons de l'esmentada lletra, no en diu res. Amb data 19 del corrent, des de Montevideo, contesta una lletra del Comitè de P. C., acusant rebut de la comunicació que li fou adreçada, posant-li en coneixement que l'assemblea d'adherents al Comitè m'havia nomenat per a representar-los. «*En tot acte que es pogués celebrar amb motiu del meu viatge per a parlar de la llibertat de Catalunya*». Parlant amb franquesa, amic Massó, sempre he notat que En Macià m'ha tractat amb molta fredor; de tots els patriotes destacats, ell és el que més distanciat he vist sempre de nosaltres: són innombrables les lletres, tant del Comitè com meves particulars, que no ha contestat; això deixa veure ben clar la distància que existeix entre ell i jo. Comprenc perfectament l'actitud d'En Macià davant meu, i suposo que vós també ho compreneu.

Donat el mode d'obrar de la diplomàcia, la de totes les nacions, sóc completament contrari als procediments de donar publicitat a tot el que es vol o es pensa fer d'arribades i comiats «entusiàstics»; sóc decidit partidari de treballar dintre les catacumbes; però treballar, no xerrar ni fer literatura política; aniré a B. A. disposat a fer surar el punt de mira tantes vegades exposat per mi; si no puc treure res dels meus esforços, em retiraré de la vida activa, esperaré

que s'organitzi quelcom seriós per a col·laborar-hi, si és que la meva aportació és necessària.

No sóc polític d'ofici ni patriota que busca popularitzar el nom; jo he treballat i treballaré per bé de la causa de la llibertat dels pobles, i no em presto ni em prestaré mai a aguantar farses ni innocentades que tant poden perjudicar un poble esclau com és Catalunya.

Amic Massó: Si esteu en contacte dels organitzadors de l'arribada d'En Macià, us prec que procureu fer-los comprendre que totes les propagandes que fan són contràries a l'èxit de l'empresa, que és continuar la política de Bois-Colombes, que tingué l'apoteosi a Prats de Molló. Digueu-los que ja n'hi ha prou, de gatzara, que és hora de fer les coses; que els patriotes que volen llibertar llur pàtria, no estampen als diaris les futures arribades. Si un dia assolim llibertar Catalunya, llavors sí que podran fer la xerinola que vulguin; mentre estigui la nostra pàtria esclava, hem de lluitar i no ensenyar les «cartes» a l'enemic.

Esperant les vostres agradoses noves, quedo a les vostres ordres i per Catalunya lliure,

JOSEP ABRIL LLINES

DEL «COMITÈ DE PUBLICITAT CATALANA» DE XILE AL SENYOR MACIÀ

20 de març del 1926.

Senyor Francesc Macià.—Bois Colombes.

Il·lustre compatrici: Fa molt temps que no rebem noves de l'organització que vós dirigiu, i encara en fa més que no arriba a les nostres mans el «Butlletí d'Estat Català»; de manera que ens trobem com si estiguéssim assetjats i sense

poder comunicar-nos amb cap persona que ens doni tan sols un alè d'esperança per aliviar-nos el sofriment moral que ens dóna l'isolament en què ens trobem. La nostra gent es desencoratja en llegir en els diaris les malifetes de Primo de Rivera contra tot ço català. Es desencoratgen més, perquè veuen la passivitat incomprensible dels catalans d'Europa. Perden tota confiança, perquè reben lletres d'amics i parents que els assabenten que a Catalunya està mort l'esperit de rebel·lia contra tant crim i humiliació comès en el més sagrat de tota col·lectivitat humana. Els nostres adherits es desesperen perquè des de Catalunya els diuen que no hi ha esperança que la nostra generació es revengi de tot quant ha fet i segueix fent Espanya contra la nostra pàtria. Fa apagar més l'entusiasme dels patriotes catalans d'aquestes contrades, el fet que acaba d'ocórrer en el Col·legi d'Advocats de Barcelona, i ha fet perdre més les esperances d'un alçament, el veure com amb tota tranquil·litat es desterrà el Consell de l'esmentat Col·legi, i encara agreuja més l'estat d'ànim el llegir com els catalans són empresonats i com ho contemplen fredament els que per ara estan en llibertat. Davant de tants i tan inqualificables ultratges, era d'esperar una petita reacció de la dignitat catalana; però no és així; ans al contrari, el poble català suporta amb una indiferència o covardia incomprensible totes les humiliacions i vexacions; és per això que els patriotes d'aquí desesperen de tot ço que els havíem dit i els diem per infondre'ls esperances. L'haver acceptat X, amb tota «frescura» el càrrec de representant d'Espanya a les conferències econòmiques de Ginebra, és considerat aquí com un ultratge inqualificable a la dignitat i als drets de Catalunya. L'actitud que sempre ha assumit aquest personatge ha estat la causa que es desbaratés tot ço que hauria estat beneficiós per a Catalunya. Anant a Ginebra a representar Espanya, quedarà més fortificat que mai el

Govern i l'Estat espanyol davant del món, i, en conseqüència, més debilitada moralment i materialment Catalunya. Passarà el mateix o pitjor que en l'any 1921, quan va ocupar el càrrec de ministre de Finances, essent cap de Gabinet en Maura; llavors es va enfortir l'estat opressor i es va donar temps a què es pogués preparar la pujada al Poder del govern facciós que patim. Aquest estat de coses fa que tinguem molts de treballs per a recollir el producte de les «accions» *Pau Claris*, que tenim col·locades i que, poc a poc, van pagant els subscriptors. En fi, es va apoderant dels ànims un estat de desconfiança general. Nosaltres no volem ni pretenem esmenar els plans que Estat Català té traçats perquè Catalunya assoleixi la llibertat que tots desitgem; però sí que creiem que és el nostre deure donar-vos el nostre humil parer davant de tot ço que està passant a la nostra pàtria. Nosaltres creiem que, tal com estan les coses a Catalunya, la paciència i «estoïcisme» de què dóna prova el nostre poble, donarà lloc a què els nostres enemics (tant els d'Espanya com els de Catalunya) s'ensenyoregin de l'ànim dels catalans per mitjà del que se'n diu política acompanyada de la força bruta, i deixaran en tal estat d'abatiment moral i material el poble, que serà impossible recollir diners per a organitzar les forces regulars, i ensems dificultarà totes les organitzacions indispensables per a portar a bon terme tota empresa bèl·lica. La nostra opinió és que cal procurar, per tots els mitjans, amainar les arrogàncies del poder destructor de la nostra pàtria, posant-li entrebancs insalvables. Creiem nosaltres que, sense deixar de mirar l'organització d'un exèrcit regular, és indispensable la formació d'un element d'acció contundent que operi en forma individual, completament isolat i secret, que tingui l'única missió de portar a terme l'atac personal. Tenim la plena convicció que l'esmentada organització secreta i individual hauria de començar la tasca fent caure X, abans

que anés a Ginebra, i tot seguit els altres traïdors; des del caciquet de poble, fins el potentat de la gran ciutat, sense deixar les oportunitats de treure's del davant els invasors, xics o grans. Caldria procurar que tots els dies i en diversos indrets de Catalunya caiguessin sota el pes de la justícia, individualment i secretament, el major nombre de representants de la tirania, fossin nascuts a Catalunya o a Espanya. Un estat de terror així atemoritzaria els traïdors i faria que el Govern espanyol recorregués a correctius extrems, que farien exasperar més el poble i, per tant, els donaria un resultat contraproduent. Si es pogués aconseguir que invariablement caiguessin, tots els dies, uns que altres traïdors i invasors sota el pes contundent d'una organització sense ramificacions responsables, aixecaria l'esperit dels patriotes, que es disposarien tot seguit a lluitar per la pàtria, i afebliria l'orgull i arrogància dels que serveixen de comparsa al govern opressor. Essent persistent la matança, els panxacontents, que per dissort abunden, canviarien de tarannà, i l'ombra de la força bruta d'Espanya no els seria propícia; aquest estat de coses misterioses els causaria un marasme, que els faria perdre la fe covarda que tenen en l'omnipotència de Primo de Rivera i altres sicaris espanyols i catalans-espanyols.

El que acabem d'exposar-vos no són somnis nostres; són sistemes emprats per altres països que, com el nostre, s'han volgut desfer de la tirania embrutidora. Els irlandesos van recórrer a l'atac personal per aixecar la tònica i despertar el valor del poble, per així donar forma a l'exèrcit patriota.

No tenien en compte, els irlandesos, de fer caure personalitats de gran relleu; el seu pla era posar l'escarment en el país; per això, igual feien caure un senzill ciutadà anglès, com un policia, un oficial de tropa, etc.

Un dia d'aquests tinguérem una conversa molt interessant amb un capitost sirià que resideix temporalment

a l'Amèrica, i ens digué, entre altres coses, que ells començaren la lluita contra els francesos, sense cap organització militar definida, i, per tant, sense altres armes que l'atac personal, i més tard es valien de les emboscades per a equipar-se d'armes, fins que aconseguiren revoltar tot el país causant moltes baixes als francesos, i ells quedaren ben armats i organitzats. Els catalans, ¿no podem fer el que han fet els irlandesos, sirians i moros? ¿Hem de creure que Catalunya no té joves ben disposats a tot, fins a sacrificar llurs vides per la pàtria i la seva llibertat? ¿No hi ha molta diferència de caure presoner o mort, fent justícia i posant escarment entre traïdors i invasors, que no entrar darrera les reixes d'una presó a sofrir martiris, tan sols per haver escrit o parlat de coses de Catalunya? La diferència seria molt gran, entre els que cauen per amors teòrics i els que caurien per l'acció pràctica i contundent; aquests traurien del nostre pas noses considerables. La importància dels personatges traïdors i invasors no la té l'ésser tal o tal nom més o menys llampant, sinó el que representen dintre l'organització de la farsa que és l'Estat espanyol. Per això tindria la mateixa ressonància la caiguda d'un senzill guàrdia o bé d'un alcalde de poble insignificant que la d'un personatge de la política o milícia espanyola, perquè uns i altres representen el mateix.

Això dóna la mesura de la importància que tindria l'acció individual i secreta. Una acció així desvetllaria aquesta son que se li dóna al nom d'«estoïcisme». No podem dubtar que si els elements individuals i secrets haguessin de menester que algun ciutadà els protegís per amagar-se i escapar de l'acció dels invasors i traïdors, ho aconseguirien fàcilment, car es farien simpàtics a tota persona que tingués consciència del que representaria per a la pàtria l'exemple sembrat pels herois desconeguts. Amb una acció secreta i contundent així, s'aconseguiria desorganitzar les corporacions de tota Catalunya, puix el temor de caure en

mans dels desconeguts executors, faria que ningú no volgués ocupar càrrecs oficials ni oficiosos; els elements dúctils a la voluntat del dictador o que accepten càrrecs per satisfer conveniències, tindrien por de caure sota el pes de la justícia popular.

Tal volta vós penseu i direu que l'Estat Català no pot ni deu organitzar bandes d'homes que se'ls pugui donar el nom que això pot significar; oficialment, no ho podeu fer, com no ho fa cap organització responsable; però això no vol dir que, en forma extra-oficial, no es pugui promoure tal organització secreta i individual; com també s'hauria de fer la «comèdia» de protestar de tals actuacions. Un auxiliar tan poderós aplanaria d'una faisó meravellosa el camí per a passar el futur exèrcit patriota. És necessari concitar esdeveniments; és indispensable que la sang escalfi l'«estoïcisme» dels patriotes teòrics.

Estimat compatrici: Tingueu present que tots els governs espanyols han tingut i tenen organitzades bandes secretes per treure del seu pas tot el que els ha convingut i els convé. ¿Nosaltres no tenim el dret i el deure de fer el mateix que ells i amb més intensitat? Nosaltres creiem que abans de començar grans empreses cal aplanar el camí i treure noses, perquè després seria més difícil. De moment farien més feina uns cinquanta o cent homes escampats per tot Catalunya, que no un cos d'exèrcit mal armat. Si per dissort nostra, els enemics el derrotessin, vindria un aclaparament exemplar, i els catalans traïdors s'afanyarien a treure'n partit polític de tal desastre; la història ensenya que sempre ha succeït així; mentre que, si de moment es disposés d'una organització ben disciplinada i secreta, encara que n'agafessin algun o l'eliminessin, no per això quedaria derrotada l'organització.

És convenient fer quelcom ràpid i pràctic, o, del contrari, els nostres enemics destruirien la moral i la voluntat

catalana.

Esperem la vostra resposta. Comprenem molt bé que no podeu signar una lletra contestant-ne una com aquesta; però podeu fer-ho sense la vostra signatura; nosaltres ja comprendrem de qui ve.

Vostres i per Catalunya lliure.

La Tragèdia Catalanista

«Els dogmes de la secular tradició cesarista d'Espanya —el de la Sobirania de l'Estat i el de la uniformitat d'una Espanya única, la castellana— hi han quedat consagrats en principi i en totes i en cada una de llurs aplicacions. Per sota d'ells, si algunes concessions són fetes, seran a precari, excepcionalment i com a pura delegació de l'Estat».

J. BOFILL I MATES, *«El canvi de Règim», Capítol 1*

És amb aquestes paraules decisives i plenes de la més pregona significació, que Bofill i Mates, podríem dir, comença el seu llibre recentment publicat: «Una política catalanista». És en aquestes paraules, que comenten la nova Constitució espanyola, que nosaltres veiem el mur inaccessible que tanca i ha tancat dos camins paral·lels del catalanisme polític. Elles són la resposta d'Espanya a trenta anys d'esforços culturals i polítics del Catalanisme. La porta que tanca aquesta confluència de camins és una porta mil·lenària, fossilitzada ja amb la terra, a través les centúries i els homes. Aquesta porta, que és la porta de la concòrdia, de la comprensió, no s'obrirà mai!

El llibre pòstum de Bofill i Mates és la història exacta d'una actuació catalanista que, paral·lela a la de la «Lliga», exclusivament intervencionista en l'Estat i imperialista, arrenca de la famosa Conferència Nacional Catalana del 1922 i acaba en les hores abjectes i vergonyants del senyor Nicolau d'Olwer, ministre de la República Espanyola i co-

liquidador de la República Catalana proclamada el 14 d’abril.

És la història de deu anys ben recents, en els quals ha fracassat una temptativa d’intervenció catalanista, prop del nou règim espanyol; com tota una actuació regionalista, fracassà deu anys abans en la seva intervenció en l’Estat de règim monàrquic. Bofill explica, amb detalls interessants, el desenvolupament d’aquesta doble actuació originària de l’Escola de Prat de la Riba. ¿Què pensaria avui Prat de la Riba, referent al problema nacionalista català, en relació amb Espanya? La política moderadament intervencionista de Prat aconseguí la Mancomunitat Catalana. Tots recordem com aquesta ombra de govern català caigué sota una espasa que es deia defensora de l’honor d’Espanya. Allò que un ministre espanyol ens donà dilluns, un general espanyol ens ho prenia dimarts. Tampoc res no hi valgué la política ja més endinsadament intervencionista menada per Cambó i que arribà, per dues vegades, a convertir-se en suport del règim monàrquic. L’hora de trencar les amarres arribà sense consideració, ben al contrari, per Catalunya. La política de Prat, d’anar recollint concessió darrera concessió, va fracassar en definitiva. No haguera estat gens estrany que, de perdurar la monarquia i per salvar-se del general naufragi, s’haguessin fet concessions autonòmiques a Catalunya; però aquestes concessions fetes a base de necessitat i no de justícia, qualsevol dia hagueren finit per manca d’estabilitat.

«Acció Catalana», que va néixer de la Conferència Nacional del 1922, amb doctrina «nacionalista» fidel al pensament polític de Prat, s’encaminà primerament vers les etapes de «Catalunya endins». Fou Bofill qui ho explicà ja ben clarament en la seva Conferència. «Les Joventuts catalanes» en 1919: «*Recordeu el discòbol de Myron? És a punt d’aviar el disc, l’un peu a terra, l’altre basculant*

encara; però ve que el llança, i com més el braç i la mà es projecten a fora, més el tors i la testa es fan enrera i més sòlidament cames i peus s'afermen».

Tot això quedava molt bonic, si no hagués passat tot el contrari, això és, que la política (el disc) ha arrossegat la córpora i ha desfermat els peus. «Acció Catalana», diu Bofill, volia ésser un aplec i un alçament de patriotisme; però la C. N. C., que la fundà, contenia en les seves conclusions els gèrmens polítics essencials. Però la Dictadura acabà d'empènyer-la a ésser un partit polític.

L'odissea d'aquest partit polític és de tots prou coneguda. Tots sabem com darrera cada batalla electoral s'ha anat diluint. Els principis de la Conferència Nacional Catalana li feien nosa i li interessava la política de cara a Espanya. Tots sabem que l'Esquerra Republicana de Catalunya ha abdicat, i molts dels seus homes significats han traït ideals patriòtics religiosament sentits. Ço que cal que se sàpiga, és que abans del triomf de l'Esquerra, el 14 d'abril del 31, els homes del Partit Catalanista Republicà ja preparaven l'ambient cap a la «conllevància» amb l'enemic, ja emmetzinaven, començant per petites dosis, l'ànima nacional dels catalans. Si en l'ordre tàctic el senyor Rovira i Virgili saltà amb parsimònia les tendències bel·licoses, en l'ordre ideològic començà d'endegar les topades frontals o les inhibicions sorrudes del Separatisme, cap a les orientacions radicals, però ja polítiques, d'un «*més enllà del federalisme...*».

Com es veu, els homes del Partit Catalanista Republicà es preparaven a llençar-se a la política espanyola. I per a fer-ho lliurement, atemptaven contra l'esperit patriòtic dels catalans, que després de la Dictadura o durant la dictadura Berenguer, havien ja arribat a la conclusió que davant d'Espanya sols ja era possible una actitud d'energia i de dignitat. Aquesta obra innoble, que avui ha recollit

l'Esquerra Republicana de Catalunya, fou perpetrada amb tota premeditació i és confessada pel mateix Bofill i Mates: «Superat el separatisme com a desviació política. Acció Catalana i, després, el Partit Catalanista Republicà, s'acarreraren, cada dia més, en la via vuitcentista del Federalisme».

Aquesta actuació no era fidelitat a l'Escola de Prat de la Riba. Les circumstàncies varien l'aplicació de principis polítics. Ens resistim a creure que Prat de la Riba, de trobar-se en vida i trobar-se davant d'un moment històric espanyol, seguís impertorbable la seva tàctica i no es llancés a fons, almenys per al conqueriment del vuitanta per cent de les nostres reivindicacions nacionals. Aquesta actuació té un nom: Cambó, a l'esquerra. Els homes d'«Acció Catalana» es deixaren anar a les aigües manses de l'oportunisme. El resultat ha estat que les eleccions els foren desfavorables i que la seva doctrina fou heretada per l'Esquerra, que ha superat de molt totes les atenuacions nacionals.

El senyor Rovira i Virgili, després de passar-se anys maldient de Francesc Cambó, li manlleva el seu ideal hispànic: Avui el senyor Rovira i Virgili té un altre parió: el P. Miquel d'Esplugues. Els seus esperits són idèntics, i el seu ideal pot dur perfectament un nom: «La solució Cambó», de què ens parlà farà tres anys Francesc Pujols.

• • •

Aquesta solució, per ara, no ha estat solució. Aquells que creuen una irrealitat el Separatisme, han estat treballant més de vint anys darrera un ideal, que si bé ha aconseguit petites victòries parcials, aquestes, en lloc de palesar la seva virtualitat, palesen la seva ineficàcia. Tant els interessats per una Espanya Gran, com els d'una Espanya Nova, tant els

que han ajudat al vell com al nou règim, s'han estavellat davant el mur inaccessible de l'Espanya sorda a totes les reclamacions de justícia. És cert que hi ha hagut abandó, extrema negligència, defecció. És cert que el Partit Esquerra Republicana s'ha sentit més espanyol republicà, que català nacional —que diria Rovira i Virgili—, o simplement catalanista. Hi ha, però, una realitat formidable, una realitat que augmenta de proporcions quan es tracta del canvi de règim en la vida d'un país: la resistència espanyola a reconèixer la personalitat catalana.

Joan Estelrich ens ha parlat, en el seu llibre *Catalunya Endins* (1930), del cas d'Irlanda i del cas d'Escòcia. Per què, en lloc del nacionalisme esquerp i violent, Catalunya no fa via decididament vers el camí «polític» anàleg al d'Escòcia, que l'ha duta al governament de la metròpolis britànica? Per què patir, si es pot seguir una ruta sense trontolls?

I bé, ja hem arribat a Escòcia. ¿Què n'ha tret Catalunya?

«No hi ha justícia pitjor —diu Estelrich, en l'esmentat llibre— que la Justícia sense espasa a la mà. No hi ha res pitjor que la comèdia de la justícia».

Aquesta comèdia és la que ha resultat del famós Estatut de Catalunya. Les seves conseqüències, àdhuc en el seu aspecte nacional català, ja comencen a ésser albirades i temudes pels escriptors i polítics catalanistes, que hi veien un pont o una escala per anar pujant en el camí de l'ascensió nacional pas. No devíem ésser pas nosaltres els catalans, no podíem ésser nosaltres, els que planegéssim l'ordre de combat. Ens calia tenir present, ultra la posició de l'enemic, en aquest cas, la psicologia i la moral de l'enemic. En un país nòrdic, potser —i encara potser!— la solució d'Escòcia haguera pogut obrir-se pas. A Espanya aquesta solució ha estat històricament impossible, i avui ho és encara. El llibre pòstum de Bofill i Mates té per a nosaltres aquest gran valor: les proves d'una fallida de política

catalanista. Cap de nosaltres catalanistes radicals, no ho haguera fet tan bé.

• • •

I ara, la situació és aquesta: desnutrició nacional, afebliment reivindicador del catalanisme, estralls de desnacionalització, confusió política, retrocés del problema nacional, etc. És aquí on ens han dut les més altes competències polítiques de Catalunya. En aquest carreró sense sortida, és on ens han portat els homes «dotats de gran cultura política», que, com ha dit suara un articulista de «La Publicitat», és un element que a nosaltres, nacionalistes integrals, ens manca per a adaptar-nos a les realitats del catalanisme.

Aquestes realitats que han consistit a organitzar una taula ben parada, cosa per a la qual decididament reconeixem que no servim. Aquests senyors que han entrebancat la normalització de la política, que durant la dictadura arribaren a verificar amb compta-gotes tots els graus de paciència del poble català, que després de la dictadura sols han sabut desfer un partit i no han sabut seguir una doctrina i han contribuït a la «*débâcle*» patriòtica actual, entenem que no són els més indicats per a jutjar la nostra capacitat política; i val a dir que nosaltres amb la seguretat de comptar amb l'ajut financer de la política internacional, com sembla que hi compta «La Publicitat», faríem un paper un xic més brillant del que ara com ara podem fer.

Mentrestant, anem vivint de la benvolença i de la commiseració dels grans partits catalans, prou intel·ligents per a no prendre'ns com a cosa seriosa. Catalunya, però, és la que capeja el temporal.

Elogi dels màrtirs, dels idealistes i dels romàntics.

«… annunciato la venuta di un liberatore che avrebbe dissolto l'ingiustizia e i dolori del mondo come il maestrale spazza le nuvole afose delle valli».

GIOVANNI PAPINI, «*Storia di Cristo*».

El dia 2 de novembre de 1713, les tropes castellanes, comanades pel Duc de Populi, penjaven a la forca, a les Davallades, de la ciutat de Vic, aquell «*célebre cabo de los rebeldes llamado Bac de Roda*»; així ho descriu un document en l'Arxiu Històric Nacional de l'Estat. Francesc Macià o Massià, com diuen els documents de l'època, encarna potser més que ningú la noble rebel·lia catalana de llavors i l'heroïcitat d'aquells patriotes, que es bateren fins al darrer extrem, quan ja no podien esperar altra cosa que la mort, per la dignitat de la raça.

La cançó popular ens ha tramès, a través dels anys, tota la poesia trista d'aquella tragèdia:

«Ai, adéu, Ciutat de Vic.
Bé en mereixes 'ser cremada:
n'has fet penja' un cavaller,
el més noble de la Plana…».

La ciutat de Vic, no hi té, malgrat la cançó, cap culpa. Tot el Llussanès és al costat dels patriotes. Ésser patriota equivalia al nom de «vigatà». Els «vigatans» eren fidels a la Pàtria.

Poc temps després d'ésser penjat Bac de Roda, moria el seu fidel company, que també, com ell, comanava una partida: el «Pagès de Perecols», altre anònim que, com aquell altre fidel «Fadrí de Sau» de Serrallonga, empunyava la bandera del capità i prosseguia la desigual lluita. Bac fou venut a l'enemic per la traïció:

«Diuen a Bac que baixi,
que un seu amic el demana.
Tan prompte com va ésser baix,
fortament l'agarrotaven…».

Catalunya ha estat pròdiga en traïdors. Després de 219 anys, podríem avui repetir els versos de la cançó no gaire modificats. L'agarrotat, en confiança, d'avui, no és un patriota: és la Pàtria mateixa. El traïdor de llavors fou mort pels patriotes, i, mort i tot, fou també penjat. Els traïdors d'avui no exposen el seu cap. Saben que l'abjecció en què ells han enfonsat el poble els immunitza.

Bac mor serenament, valentament:

«No em maten per ser traïdor
ni tampoc per ésser lladre,
sinó perquè he volgut dir
que visqui sempre la Pàtria».

El nom de Bac ha perdurat en la memòria i en la tradició del poble. Cap fulla de llorer, però, no s'ha posat damunt la seva

tomba. El llorer, avui, el tenen acaparat els senyors de la Generalitat, i encara en manca.

Els catalans escorcolladors d'arxius han trobat el seu nom gloriós, en un pèrfid document, que ens recorda els procediments d'Arlegui i Martínez Anido: «*Relación de facinerosos que andan divagando por el Principado y de quienes convendría mucho su captura*».

Els veritables herois passen a l'eternitat, coberts per la molsa de l'anonimitat i del silenci. Però la sang dels màrtirs ha regat la sensibilitat resseca de les generacions i ha fet fructificar la llavor del sentiment. Allò que sols era una llàntia somorta en la penombra de l'ogiva, és foc vivíssim i abrusador després. La resplandor dels màrtirs es perpetua a través dels anys i de les generacions. Sense el sacrifici, cap ideal no aconsegueix el triomf. Cal el dolor per a la gestació suprema. Un ideal no ungit amb sang, és un ideal que morirà corsecat. Les paraules de l'apòstol Sant Pau les trobarem escrites en la història dels pobles i dels fets socials que han reeixit en la llibertat cobejada: «*Sine sanguinis effusione non fit remissio*».

Després de moltes centúries d'anys, avui Gandhi les repeteix en el seu apostolat de deslliurança de l'Índia: «El sacrifici i la mort esdevenen un instrument poderós per a la salut dels altres». De Valera deia, no fa gaire, unes paraules semblants als nois d'una escola irlandesa «Apreneu a mirar de cara a cara i sostenir-vos en la prova del sacrifici. Sigueu herois i heroïnes des d'avui, i més tard sereu la glòria de la nació irlandesa, el grau de la qual és de mostrar al món la seva puixança i la seva moral bellesa».

Mac Swiney, l'heroic Batlle de Cork, mort de fam voluntària per la llibertat d'Irlanda, escrivia en el seu llibre «Principis de la Llibertat»: «Tots els exèrcits de tots els imperis de la terra no tenen el poder de vèncer una sola ànima disposta al sacrifici».

El doctor Rizal escrivia en capella estant, abans d'ésser afusellat pels espanyols al camp de Bagumbazan, en les seves ardents i darreres estrofes a la Pàtria Filipina:

«Yo muero cuando veo que el cielo se colora
y al fin anuncia el día tras lóbrego capuz ;
si grana necesitas para teñir la aurora,
¡vierte la sangre mía, derrámala en buena hora
y dórela un reflejo de su naciente luz!».

Quants herois desconeguts han escrit amb la seva sang la Llibertat naixent! No existeix cap altra riquesa espiritual i moral, no hi ha cap més condició tan altament humana com la del sacrifici.

Un ideal defensat per homes que defugin el sacrifici per aquest ideal o el posterguin a procediments de materialitat immediata, es converteix en una ensenya comercial. Llavors l'ideal és un taulell. El sacrifici per un ideal és fill del sentiment. I no hi ha cap realitat més forta que la del sentiment. Les fredes concepcions polítiques són cosa morta sense el sentiment popular que les vivifiqui. Una cosa indestructible —ha dit Maragall— hi ha en el món dels homes: és el sentiment. No us rigueu, doncs, dels poetes, dels somiadors i dels idealistes: ells són els amos del món, perquè el sentiment és el seu regne i els homes són essencialment sentimentals.

Bac de Roda, feréstec i esquerp, o dolç i cordial, devia ésser un romàntic. El seu romanticisme ha estat fecund. Sense la seva gesta i la gesta d'aquells patriotes catalans contemporanis seus, avui nosaltres no tindríem exemplaritat a seguir. El seu patriotisme fins a l'heroïcitat, es perpetua en el nostre esperit i fa que el comparem amb altra figura nostra contemporània que hi té onomàsticament una

semblança. Quina diferència! La glòria de Bac és una glòria senzilla, humil. Puja, com el fum de la cabana, cel amunt, en la matinada silent de la tardor. Els primers raigs de sol l'aureolen i les fulles mig grogues, mig púrpura, gotejants de rosada, li fan una corona de brillants. La masia de Bac, a Roda de Vic, va estar molt de temps mig derruïda i esbatanada. El vent del Llussanès hi portà, per molt temps, el clam de la justícia. Aquelles bigues guarden el record de la seva mirada. L'empit d'aquella finestra, el seu palpitar. El portal rodó, la seva petjada segura. La llar de foc, les llargues reflexions que, vora les flames, devia fer en les interminables nits d'hivern. Totes aquestes coses serven la seva ànima.

Si un dia, patriotes, hi anéssim en romiatge? ¿No esteu segurs que la seva ombra sorgiria d'aquelles ruïnes i vindria a besar aquesta bandera nostra estelada?...

L’únic camí

«*A Catalunya, el separatisme és més un sentiment que una convicció, i és, essencialment, un sentiment reflex*». («Per la Concòrdia»).

FRANCESC CAMBÓ

Tres motius ens fan insistir a palesar el fracàs de la política catalana, que, durant més de trenta anys, s’ha desenvolupat de cara a Espanya. El primer, la publicació, sota els auspicis de la «Lliga Catalana», de la Biblioteca Política, que resumirà tota l’actuació catalanista regionalista que durant prop de vint anys han dut els homes polítics més destacats d’aquella organització. Segonament, les declaracions que sobre l’actual marxa del catalanisme vénen fent el grup d’amics del senyor Hurtado i que constitueixen la base catalanista d’Acció Catalana Republicana. I, finalment, l’oposició passiva, però oposició, que el govern de Madrid està exercint amb motiu del traspàs de serveis dimanants de la concessió de l’Estatut.

Ens preguntem: ¿Quina significació pot tenir, en realitat, sobre la massa catalanista, especialment en la nova generació a qui va dirigida, la publicació de tot l’extens i abundant documental de l’actuació de la «Lliga»? Quins guanys patriòtics, quins avantatges reivindicatius s’han obtingut darrera aquesta profusa actuació? ¿Quina exemplaritat política poden inspirar a la joventut per a

prosseguir-les? Prat de la Riba va recollir i unificar aquella varietat política regionalista o autonomista, i li donà una doctrina. Amb els fonaments essencials d'aquesta doctrina de Prat, tots els patriotes hi hem d'estar conformes. El seu nacionalisme és la veu natural de la nacionalitat. No és seu: és de tots. És per això que tots hi hem d'estar d'acord. Però en l'aplicació política d'aquest nacionalisme de Prat, no hi podem estar tots d'acord. El nacionalisme de Prat és imperialista. El nacionalisme de Prat hipoteca el nostre moviment nacional a favor d'un federalisme, i li nega la solució separatista. Naturalment, el nacionalisme incondicionat dels patriotes catalans, no pot estar aquí d'acord. Davant la seva fórmula política del nacionalisme, nosaltres hi oposem altres fórmules més en consonància amb la lliure i espontània evolució de la nacionalitat. Així, agafem la doctrina integralment nacionalista del doctor Martí i Julià, i amb ell afirmem: «A LA NACIÓ NO SE L' AFIRMA CONCRETAMENT SI SE LA MANTÉ RELLIGADA A L'ESTAT». Prat de la Riba completà amb una política oportunista la seva fórmula catalanista. Aquesta política fou oportunista sense escrúpols, en el si de la política interior catalana. De cara a Espanya, a l'exterior, aquesta política oportunista era il·limitada. L'home d'aquesta política fou Cambó. Dintre Catalunya es desenrotllà votant a republicans espanyols en determinats districtes i en altres votant i aliant-se amb conservadors i carlins. Es preferí l'extensió a l'essencialitat. Es feren més electors que catalanistes. Hi hagué diputats regionalistes que anaren a les campanyes electorals parlant en castellà i acompanyats de la guàrdia civil.

Naturalment, aquesta Biblioteca Política de la «Lliga Catalana» serà més objectiva. Prat, d'innegables condicions polítiques, convertí aquests diputats que tenien el rètol castellà a les portes dels seus estatges, i el parlaven àdhuc

familiarment, en elements d'eficàcia catalanista. Amb uns regidors a l'Ajuntament de Barcelona, amb uns quants diputats a la Diputació i altres a les Corts de Madrid, anà creant una ombra de govern català. Aquesta voluntat patriòtica i aquesta mà dreta política és de justícia que se li reconeguin. Del quasi no-res en féu un assaig de govern autònom. Tota l'actuació de la «Lliga» ha estat anar conquerint terreny de trinxera a trinxera. A còpia de campanyes electorals, eleccions, manifestacions, propagandes sorolloses i espectaculars, s'aconseguí que Canalejas signés el Decret de Mancomunitats.

Vint anys i més d'actuació de la «Lliga», hàbilment duta, donaren un avantatge. Com amb l'Estatut d'avui, es cridà molt alt, que allò era el primer esglaó. Vingué la dictadura militar espanyola, i aquest esglaó, que era una esperança, va desaparèixer. L'oportunisme dut a l'exacerbació no hi valgué per a res. S'ajudà a governs, s'apuntalà la monarquia. Catalunya fou vexada, trepitjada, escarnida amb totes les matisacions de les subjugacions clàssiques. ¿Què poden dir a la joventut catalana d'avui, aquests volums editats per la Biblioteca Política de la «Lliga Catalana», hereua de la «Lliga Regionalista»? Si aquesta joventut que els llegeixi és essencialment patriota, en traurà una clara i única conseqüència: *Que Catalunya o no serà, o serà pel camí de la Independència*.

• • •

El grup d'amics del senyor Hurtado, no és gaire clar en les seves exposicions de catalanisme. El senyor Hurtado va ocupar o pretén ocupar, dintre la República, la posició Cambó dintre la monarquia. És la posició de «pont», intermediària entre el poder de l'Estat i la nacionalitat

irredempta. És la posició de l'estiracordetes. No li manca la seva «joventut daurada» amb vistes a subsecretaries i a càrrecs oficials. Aquesta joventut no descuida la tònica catalanista, perquè és un element importantíssim per a anar pujant. Per aquesta escala, hem sentit a dir fa poc al senyor Ametlla, que «*ell era catalanista de tota la vida, i pensava morir-hi*». Als catalanistes de la confusió els semblarà això una cosa molt natural. Aquell que tingui una idea de ço que significa un moviment nacionalista, no ho acabarà d'entendre. Així podem sentir, en els mítings d' «Acció Catalana Republicana», paraules com aquestes: «*És urgentíssim que tots, fem un esforç per tal de netejar el catalanisme, de totes aquelles taques que l'enfosqueixen. Avui, i deixem de banda uns quants infeliços dispersos per tot el país, ningú no creu que el catalanisme ha de servir per fer festetes patriòtiques i moixigangues. Avui també hi ha una altra concepció del catalanisme. La d'aquells que volen tenir una Catalunya ben isolada, sense permetre l'intercanvi amb cap més cultura ibèrica*».

Aquestes afirmacions són fetes ben gratuïtament. L'orador d'Acció Catalana Republicana demostra que no ha estudiat gaire a fons aquestes concepcions diverses del catalanisme que es pretén aclarir. En primer lloc, la profusió de ço que ell anomena «moixigangues» no és tanta com seria de desitjar en aquests moments d'afebliment de l'esperit nacional. Abominem del catalanisme espectacular. Aquells actes d'afirmació nacionalista, de reacció nacionalista, de fe nacionalista, els considerem necessaris per a mantenir al màxim íntegra l'ànima nacional i la fermesa reivindicadora. Si quelcom d'essencial es serva encara fins avui, es deu a aquests postulats catalanistes. Sols la pedanteria de l'arribista pot tirar per terra aquesta força moral que ha fet de suport a l'acció social i política del catalanisme. Altrament, el nostre isolament, vol dir, més que

no res de l'enemic, preferència a nosaltres mateixos. Hem també d'oposar-hi ara unes altres paraules del Mestre Martí i Julià que corroboren la nostra posició doctrinal d'avui: «*... jo que reconec la positiva vàlua dels fets generals humans; jo, que crec en les ensenyances de ço que va realitzant la humanitat civilitzada; sóc dels que, entenent que cal atendre les particularitats, i que allò que com a regla general és una abstracció, cal convertir-ho en positivitat, tot aplicant-ho amb saviesa a cada cas concret*».

Altre orador, Pere Domingo, diu: «Però ni el nostre catalanisme resta satisfet amb l'Estatut, ni pot quedar reduïda la nostra intervenció política als límits assenyalats a Catalunya. Perquè ultra catalanistes, som federalistes, i entenem que la missió històrica que Catalunya té confiada és la d'ésser el verb i el braç d'aquest federalisme hispànic». Paraules completament idèntiques a altres escrites per Cambó, diverses vegades. Vegeu «Per la Concòrdia»: «*A aquests* (als intel·lectuals castellans) *jo els dic que un deure de patriotisme els obliga a col·laborar en l'obra de fer harmònicament compatibles la realitat definitiva d'una personalitat catalana amb l'ideal d'una gran Espanya, sentida per tots amb igual efusió*».

En conclusió, «Acció Catalana Republicana», com l'«Esquerra Republicana de Catalunya», no han seguit i continuen no seguint altre camí, que el camí assenyalat per Prat de la Riba i Cambó. Els seus èxits en sentit d'obtenció de reivindicacions catalanes, han estat els mateixos que obtingueren els homes de la «Lliga». Si apreciem el valor de les circumstàncies, potser la República espanyola ha arribat a molt menys que la monarquia. Per arribar a aquesta comprovació, no cal apel·lar a cap escriptor separatista. Hom pot estudiar la qüestió amb la crítica de la batalla per l'Estatut, deguda al senyor Maspons i Anglasell, amb «L'Autonomia en Perill», de Joan Estelrich, i ara amb el llibre

pòstum de Bofill i Mates, «Una política Catalanista». El departament de Governació de la Generalitat va editar uns facsímils amb les discussions a propòsit de l'Estatut. Cap escriptor ni propugnador del separatisme català no podria fer més brillantment unes conclusions tan radicals, com les que ajuden a fer l'estudi de tots aquests llibres.

• • •

Cambó ha cregut afeblir la tesi separatista catalana amb l'afirmació que era més un sentiment que una convicció. Preguntem si el Nacionalisme Basc té altra base fonamental en el seu moviment patriòtic, que sigui més preponderant que el sentiment. Preguntem si el «sinn-fein» irlandès fou altra cosa que el sentiment. Demanem si en tot altre qualsevol moviment nacionalista, el sentiment no és precisament l'element que forma l'aspiració nacional i el converteix en una força dinàmica. ¿Com es pot comprendre un moviment nacionalista, mancat de sentiment? Torres i Bages retreu, de Sant Tomàs, aquell «*Magis enim amamus quos nobis unit generationes origo, aut conversationis usus, aut aliquid hujusmodi, quam res quas solum nobis unit humanae naturae societas*», en la seva «Tradició Catalana». Hem de recordar, encara, aquell «*Artículo sentimental*» de Joan Maragall? L'amor a la Pàtria, com tot altre amor, no pot ésser fragmentari. És tot un i sencer. Aquell que estima la Pàtria, no la pot estimar superficialment, sinó que ha d'estimar aquelles coses que signifiquen l'ànima de la mateixa Pàtria. ¿És possible concebre l'amor a la mare, i no desitjar la seva felicitat més completa? Es pot ésser catalanista i restringir alhora el dret de la lliure determinació? I si l'amor a la Pàtria es basa en el sentiment

més viu i més humà, ¿és possible metoditzar i mercadejar amb aquest noble sentiment?

A part d'aquesta base fonamental del nacionalisme, que és el sentiment, també hi ha hagut fins avui separatistes que, paral·lelament a aquest sentiment, hi han posat la reflexió serena. Si fins avui aquests separatistes podien anar equivocats o no, podia ésser objecte d'una discussió. Ara preguntem, de peus damunt la realitat d'aquests dies, quin és el darrer camí que a Catalunya li caldrà recórrer si desitja ésser una Nació lliure i independent. Fem apel·lació a tota la màxima reflexió, perquè es determini quin és el nostre únic camí. I aquesta reflexió serena i desapassionada ens diu, senyors de la «Lliga», d'«Acció Catalana Republicana» i de l'«Esquerra», que Espanya ella mateixa ens l'assenyala, la ruta; que, o serem la província de sempre o, si volem la llibertat, l'haurem de guanyar pel sacrifici i pel camí de la sang. O el deshonor del covard, o la victòria aureolada de porpra.

La nostra concepció separatista

«Que no ens ho diguin, d'egoistes, perquè el rebutjar la catalanització de l'Estat vol dir no sentir-se mogut per sentiments opressors, ni dominadors. No som, doncs, egoistes. Som humans. Volem la llibertat natural, o sigui totes les llibertats de la vida normal de la societat per a tots els pobles».

D. MARTÍ I JULIÀ

L'enquesta de *La Revista* ha pres unes proporcions tan apassionants entre la nostra joventut catalanista i els atacs i les diatribes contra la fórmula separatista i, a cops, especialment dirigits a «Nosaltres Sols!»; que, malgrat les respostes i les defenses de volguts companys en aquestes mateixes pàgines, ens veiem obligats a aclarir, una vegada més, quina és la nostra concepció separatista.

Ni el nostre públic ni nosaltres mateixos —de condicions modestíssimes, ben distants d'aquella alçada selecta que ocupen els nostres contradictors, que ens titllen de pedants i emfàtics— no ens permetrà el seu llenguatge tan refinat i pulcre, però amb el qual s'ha escrit l'època més trista de la nostra història nacional. És clar, hem de pujar dalt la taula per a poder dialogar a aquesta alçada; perquè el nostre pedantisme és del més grotesc i baix, fet pel caliquenyo i l'aiguardent de Valls, i quan hom se les ha d'heure amb gent d'incommensurable competència, se sent confós i alacaigut. Sí que direm, com a preàmbul, que aquest debat, a nosaltres impenitents i senzills sentimentals, ens ha emplenat d'una

infinita tristesa. Que hi hagi joves «catalanistes» que ressuscitin en aquests temps la veu d'Abdó Terrades i ens facin escoltar l'eco rediviu del timbal del Bruc! I nosaltres, que crèiem que eren sols els polítics —aquests polítics del Catalanisme amb lletra super majúscula, que mereixen tant i tants respectes!— els únics que ens feien tornar a aquelles hores de dolcesa provinciana, dels senyors Planas i Casals, amb la música de «*Agua, Azucarillos y Aguardiente!*». Que siguin els joves que nosaltres crèiem dividits, deslligats, però amb un estel flamejant a la mirada!

• • •

El nostre concepte del Separatisme és un concepte tàctic i genèric alhora. Som separatistes d'acord amb la realitat que presideix la nostra lluita nacional. Ni és confiança ni és desesperació. Cap element històric, ni els recents esdeveniments que han revirat la política de l'Estat espanyol, no ens permeten seguir «confiant» en la justícia d'Espanya. Us ho hem de repetir, «catalanistes irreductibles» als peus de la República espanyola? És l'enemic qui ens ha assenyalat la ruta. Aquesta ruta no mena a la desesperació, talment afirma J. V. Foux; ni a la impotència, segons el P. Miquel d'Esplugues. La desesperació arrenca de sí mateix, no de causes externes, per molt determinants que siguin. I els vençuts i impotents no desafien amb plena percepció els obstacles. El nostre Estel no brilla damunt una tomba, sinó que anuncia una albada. El nostre Estel no és un epitafi, sinó una esperança. La nostra voluntat ens ha fet intentar ço que ha dit Emerson: «enganxa el teu carro a un estel». Els catalans hem demanat justícia, i aquesta justícia Espanya no l'ha feta, com no l'ha feta mai a cap poble que li ha estat sotmès. L'experiència

del catalanisme polític, ens aconsella el Separatisme. En aquest aspecte, no som nosaltres que hem escollit: qui ha escollit ha estat Espanya. Nosaltres no fem altra cosa que posar-nos en condicions tàctiques de defensa. I pel sol fet de fer-ho, la nostra acció ja vol dir optimisme, esforç, plenitud, i especialment continuïtat de la funció normal. No es pot dir tampoc que l'experiència política exercida de cara a l'Estat espanyol fins avui, no hagi estat suficientment ampla. Ha estat atenuadíssima, car en lloc de desenvolupar-se enfront de l'Estat, ha marxat en col·laboració amb l'Estat que detenta el nostre dret nacional, en les condicions més humiliants i vergonyoses. Aquestes són les raons tàctiques del nostre separatisme.

Altrament, aquest separatisme nostre és quelcom més que una aspiració radical. Som separatistes per raons econòmiques, polítiques, jurídiques i psicològiques. Aspirem a formar una doctrina amb suport moral. La llibertat absoluta de la Pàtria, entenem nosaltres que cal aconseguir-la amb una fe quasi religiosa. La llibertat de la Pàtria és, per a nosaltres, la felicitat espiritual comuna a tots els catalans. Aquesta aspiració i aquest voler tenen una veu: el Nacionalisme integral. ¿Qui ha dit que menyspreem la cultura? En aquest aspecte, nosaltres també agafem la divisa de «*L'Action Française*»: TOT ÇO QUE ÉS NACIONAL ÉS NOSTRE.

A aquesta cultura, a aquest art, a aquesta economia nacionals, nosaltres pretenem donar-los una ànima que tremeixi, tot elevant el sentiment i la fe patriòtiques al pla de les idees. «NOSALTRES SOLS!», en la concentració, en la recapacitació que determinarà l'expansió i la força dinàmiques, marxem d'esquena a l'exterior no pel gust de l'isolament, sinó per la recerca de l'ideal que ens ha de reconfortar per a seguir els camins de la llibertat i després de la universalitat. La nostra set, sols pot saciar-se en el doll

que neix de les entranyes de la nostra terra. Anirem al món, essent primers nosaltres mateixos, i no podem completar l'ésser nosaltres mateixos, si abans no hem sabut guanyar-nos l'ésser «NOSALTRES SOLS!». No menyspreem la cultura, hem dit.

Però abans que tot, és la Dignitat. Primer és la dignitat que la llibertat. La Dignitat és una condició moral, i nosaltres avantposem aquesta a totes les altres condicions.

• • •

Alguna personalitat rural que troba molt normal l'acció política catalana i, en canvi, troba la nostra actuació anti-nacional, ha dit que la nostra posició és irreal en ço que està en desacord amb el propòsit íntim dels iniciadors de la Renaixença. Sembla mentida que, en nom de la competència reconeguda i d'un catalanisme amb farbalans de cultura, hi hagi qui s'atreveixi a fer manifestacions com aquestes. ¿Es que hi ha algú que pugui saber quin era el propòsit íntim dels homes de la Renaixença? Si ells mateixos no tenien propòsit determinat, com és possible que algú d'avui ho sàpiga? I, no obstant, quan més enllà ja s'anà dibuixant en el moviment renaixentista una precisió nacionalista, és el P. Miquel d'Esplugues —verb del Catalanisme amb lletra majúscula i anatematitzador del Separatisme, que, pedants de nosaltres, també volem escriure amb la més gran de les majúscules— qui se'n queixa amargament: El perill, doncs, sí n'hi ha, consisteix més aviat en què tota gairebé la nostra història del renaixement ençà, si fa no fa un segle, és informada d'un criteri romàntic i de prop o de lluny, SECESSIONISTA.

S'ha dit també que no marxem d'acord amb la Història. La Història amb la qual nosaltres no marxem d'acord, és la

dels determinadors del veredicte de Casp, amb la d’aquell pre-iberista i traïdor Coronel Ferrer, qui als volts de l’onze de setembre del 1714 també devia voler salvar algun *alt patrimoni immortal*; amb la dels temps de la Camància i amb la del triumvirat d’ara, que segons dels nostres contradictors tant encensa Cambó-Macià-Hurtado.

• • •

L’acció íntegrament nacionalista per la qual nosaltres propugnem, no pot representar mai un obstacle o un entorpiment a altres possibilitats de solució catalana, sempre en el cas que es realitzés el miracle que poguessin ésser factibles. Tots plegats seguim un camí. Ve la bifurcació. Els peninsularistes, iberistes, federalistes, autonomistes, segueixen avant. Els separatistes no passem d’aquest llindar. Mentrestant, la nostra tasca ha estat comuna a tots, i moltes voltes ha afavorit visiblement l’acció política catalanista.

• • •

El nostre Separatisme ens imposa la lluita per a no romandre esclaus, i un vertader concepte de llibertat per a no ésser subjugadors. Allí on acaba el nostre Dret, comença el nostre respecte. Així refusem per un igual *la solució catalana* del problema espanyol, com la *solució castellana* del problema català. La primera, perquè fuig dels límits del nostre fet intern i íntim. La segona, perquè va contra el dret de la més libèrrima autodeterminació. Espanya no ens interessa més que un altre país. El respecte que li tindrem, no serà menor o major que el que tindrem a un altre poble. Tot ço que passi

d'això, en aquests moments ens portarà a l'afebliment, a la depauperació, al rebaixament, a l'abdicació de la pròpia dignitat i a una política uniformista que ja ofega el sentiment nacional. Fins avui, el catalanisme polític ens ha portat tot això, malgrat les seves excel·lències. Aquest esperit nostre no l'informa l'odi: és simplement instint de defensa. També és esperit de responsabilitat: sols nosaltres mateixos hem de lliurar-nos a la llibertat i a la reconstrucció nacional. La intervenció en l'Estat ens porta a la descatalanització espiritual i política. No hem d'ésser més amables amb França: el problema en aquest costat, és el mateix, i probablement pitjor. La Història que ens il·lumina el camí del Sud, ens aclareix també el camí del Nord. Estem d'acord amb Josep Pla, quan opina que, sobre aquest punt, no val la pena de gastar-hi gaires paraules. Catalunya lliure, atraurà per raó del seu seny polític, del seu humanisme pregon, de la seva pura democràcia, del seu liberalisme tradicional, tots aquells països germans limítrofes. Ara per ara, estem jugant el paper de crucificats entre una colla de lladres, i estem en mala positura.

• • •

I ara unes paraules d'epíleg. No hem pretès mai, ni pretenem ara, ésser altra cosa que soldats d'un Ideal. No ens hem mirat mai ningú amb urc, tot i haver-nos a nosaltres mirat constantment, durant la nostra vida de patriotes, amb tots els menyspreus. Ni davant la vexació, ni davant l'oportunitat utilitària, no hem deixat de les nostres mans aquesta espasa tosca però espasa a la fi. No pretenem ésser polítics erudits ni literats selectes. Ens han repugnat sempre aquests polítics petulants i aquests intel·lectuals buits. Durant la dictadura militar, els primers claudicaren, i les

plomes dels altres no saberen escriure uns mots de rebel·lia. En aquesta hora d'absorció de les nostres essencialitats nacionals, tampoc no s'oeix un crit de dignitat. La nostra aspiració és encomanar el flameig de l'ideal independentista a la joventut catalana. La Cultura no serà efectiva, sense la Independència. La vida tota de Catalunya no serà, sense la Independència. Perquè sabem que aquesta Independència tampoc no serà sense el sacrifici generós i heroic, propugnem un postulat de fe i de moral patriòtica. Despertar aquesta joventut dormida. Donar-li una llum, un esperit, en mig de la confusió. Que la seva ànima tremeixi, com una foguera crepitant, a l'albada que s'anuncia. Que el seu esperit se salvi del contagi de l'histrionisme, de la literatura i de la política, diríem caigudes a la ignomínia més absoluta. Reeixirem? El nostre deure és intentar-ho.

Mentrestant, a cops d'aquesta espasa nostra, esdevinguda cisell, anem tallant el marbre de la Victòria futura. A mesura que la imatge es va precisant, diríem que la nostra avidesa augmenta per a oir-ne el panteix. És immòbil encara. Sols el cel de l'Esperança l'emmiralla en l'aigua tranquil·la. Perquè esdevingui viva i carnal, sabem certament que li hem de donar un esperit; però també que li hem de donar la nostra sang.

DANIEL CARDONA i CIVIT (Barcelona 1890 - Sant Just Desvern, Baix Llobregat, 1943), conegut pels pseudònims de VIBRANT i l'IRLANDÈS, fou un polític català, un dels més actius de l'independentisme català insurreccional dels anys 20 i 30.

De molt jove, molt influït per les idees del doctor Domènec Martí i Julià, va militar a Unió Catalanista i en la Joventut Catalanista. Influït per l'aixecament de Pasqua irlandès, es decantà per la via insurreccional i militarista per a aconseguir la independència de Catalunya. El 1919 va formar part de la Federació Democràtica Nacionalista i el 1921 va col·laborar en la fundació d'Estat Català amb Francesc Macià i Llussà.

Instaurada la Dictadura de Miguel Primo de Rivera, fou perseguit, processat i condemnat. Per aquest motiu s'exilià a França amb Macià, on seguí cursos de formació militar i fou patrocinador de la Societat d'Estudis Militars. Viatjà per diversos països, col·laborà amb Francesc Macià, i participà en la creació de La Bandera Negra, propugnant una actuació més radical que la de Macià, amb el qual va trencar abans

dels fets de Prats de Molló. Les autoritats espanyoles, però, l'acusaren de complicitat en el complot de Garraf.

Pel febrer de 1931, després de l'amnistia en proclamar-se la Segona República Espanyola, tornà a Catalunya. Totalment contrari a la política de Macià, creà i dirigí l'organització Nosaltres Sols! També fou alcalde de Sant Just Desvern, on tenia la casa pairal. Participà en els fets del sis d'octubre del 1934, i, en fracassar, va fugir a França. Novament amnistiat, va tornar el 1936 i va tornar a ocupar l'alcaldia de Sant Just Desvern. A principis d'estiu de 1936 Nosaltres Sols! s'integrà a Estat Català, conservant autonomia interna, quan aquest decidí separar-se d'Esquerra Republicana de Catalunya.

En acabar els Fets de Maig de 1937 va exiliar-se al sud de França, on restà quan la guerra d'Espanya finalitzà. Va col·laborar activament amb la Resistència francesa enquadrat, com la resta de membres de Nosaltres Sols! i el mateix Estat Català, al Front Nacional de Catalunya, del qui Cardona seria un dels seus principals impulsors. Les seves tasques de resistència seguiren durant l'ocupació de França pel Tercer Reich a la Segona Guerra Mundial. Greument malalt, el 1942 va tornar clandestinament al seu poble, on hi va morir el 7 de març de 1943. Les autoritats obligaren a la família a celebrar un enterrament íntim, a primera hora del matí, i sota una gran vigilància policial.